

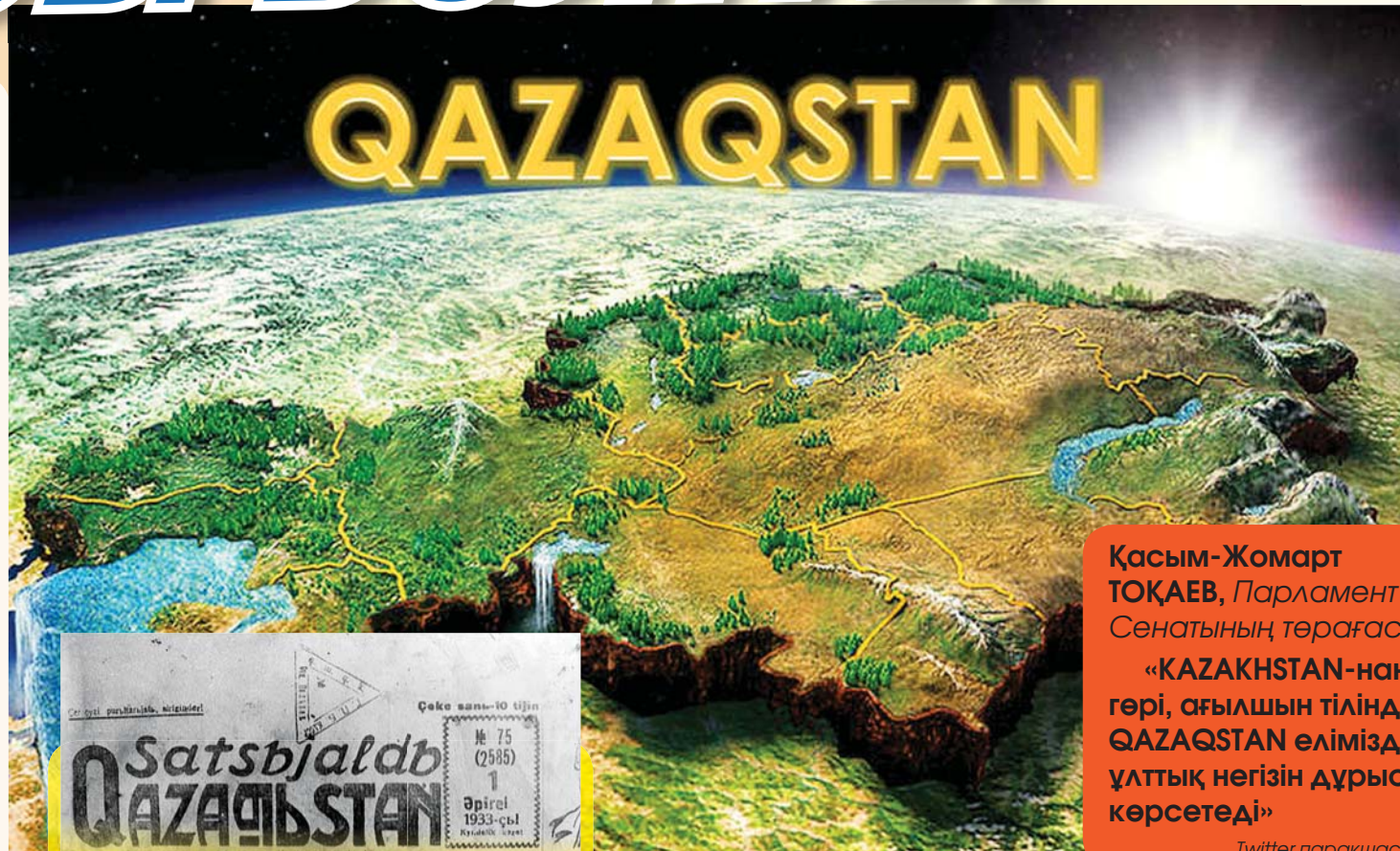

ҰСЫНЫС

РЕБРЕНДИНГТІҢ БАСЫ БОЛҒАЙ

Елімізді халықаралық жазбалардағы атауының бірінші әрпін латынның «Q» әрпіне көшіру туралы мәселе бұрыннан айтылып келе жатқаны белгілі. Алайда қоғамдағы түрлі ортада, ақпарат құралдарында айтылып жүрсе де бұған биліктің нақты көзқарасы білдірілмей келген-тін. Бірден айта кетерім, Сенат төрағасының саяси тұрғысынан болсын, лингвистикалық жағынан да өте дұрыс ұсыныс санаймын.

(Жалғасы 2-бетте)

«Социалды Қазақстан» газеті 1933 жыл

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ, Парламент Сенатының төрағасы:
«KAZAKHSTAN-нан гөрі, ағылшын тілінде QAZAQSTAN еліміздің ұлттық негізін дұрыс көрсетеді»

Twitter парақшасынан

ҰЛТ САУЛЫҒЫ

Гүлнар БІКСАНОВА,
Қазақстан Парламенті Мәжілісінің депутаты:

БЕЙНЕТІНІҢ ЗЕЙНЕТІН КӨРСІН

Бүгінгі медицина тым қымбат. Содан болар, ең бай деген мемлекеттің өзі денсаулық сақтау саласын бюджет есебінен өркендете алмайды. Дейтұрғанмен, дамыған елдерде әрбір азаматтың сапалы ем қабылдап, білікті дәрігерге қаралуға толық мүмкіндігі бар. Бұған медициналық сақтандыру жүйесінің көмегімен қол жеткізеді. Сол арқылы азамат та, жұмыс беруші компания да жанама түрде медицинаны демеп, қолдап отырады.

ДӘРІГЕРДІҢ ЖАЛАҚЫСЫ ЖОҒАРЫ БОЛСЫН

Елімізде медицинаның дамуы үшін мемлекет қыруар қаржы жұмсайды. Соңғы 10 жылда бюджеттен қаржыландыру көлемі 6,3 есе, ал жан басына шаққанда 5,6 есе өсті. Тұрғындардың жеке төлемі денсаулық сақтау саласына жұмсалған жалпы шығынның 37,4 пайызын құрайды. Ал Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына (OECD) бұл көрсеткіш орташа есеппен 17 пайыз шамасында.

Бюджеттен бөлінетін қомақты қаржының өзі әзірге ең негізгі түйіннің шешімін тауып бермейді. Денсаулық сақтауда бәрі де медицина маманына кеп тіреледі.

Емдеу орындары қандай да бір заманауи құрал-жабдықпен, дәрі-дәрмекпен қамтамасыз етілсін, кәсіби біліктілігі жоғары дәрігер болмаса, одан қайыр жоқ. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, басты міндет — медицина қызметкерін ынталандыру, олардың бейнетіне сай зейнетін көретін мүмкіндік туғыз. Өкінішке қарай, бізде ондай ынталандыру әзірге болмай тұр. Құрал-жабдыкқа, технологияға, дәрі-дәрмек сатып алуға ақша бөлінгенімен, адам факторы алға шықпай тұр. Медицина қызметкерінің жалақысы оның біліктілігі мен жұмсайтын қайрат-қажырына сай келмейді. Бұл мүлдем дұрыс емес. Мұндай жағдайда ауырмаған абзал. Медбике айына 70 мың теңге, санитар әйел 40-50 мың теңге, ал дәрігер орта есеппен 120 мың теңге табады. Мұны өзгерту керек.

(Толығырақ 3-бетте)

ЖҮЙРІК ЖАҢАЛЫҚ

Елімізде тұрғындары аз ауылдарда 600 жылжымалы кітапхана қызмет көрсетуде. Бұл туралы мәдениет және спорт министрлігі мәдениет және өнер істері департаменті директорының орынбасары Ермек Рахымов мәлім етті. Оның айтуынша, бүгінгі таңда елімізде 11423 кітапхана жұмыс істейді.

«Білім туралы» заңның 31-бабына сәйкес 2019 жылдан бастап бала 6 жасында мектепке баруға міндетті болады. Бұл тәжірибе дамыған елдерде кеңінен қолданылуда. Сондай-ақ 12 жылдық білім беру жүйесі «0 сынып (мектепалды даярлық) + 11 сынып» қағидасы бойынша енгізіледі. Бұл туралы Орталық коммуникациялар қызметінде «Жаңартылған білім мазмұны мен 12 жылдық білім беруге көшу» тақырыбында өткен баспасөз мәслихатында БҒМ Мектепке дейінгі және орта білім департаменті директорының орынбасары Зейнеп Мақсұтова мәлімдеді.

Қызылорда облысында қаракөл қой шаруашылығы қайта қолға алынады. Жаңақорғандық шаруалар бүгінде аталған қой тұқымын жаңғырту мен елтірісін илеу кәсібін жандандырмақшы. Мұндай жаңалық кент орталығындағы «Ынтымақ» ЖШС базасында өткен аймақтық семинар барысында белгілі болды. Қаракөл қой тұқымын қолдан ұрықтандыруды тәжірибе тұрғысынан көрсетуді мақсат еткен ғалымдар «Ынтымақ» шаруа қожалығы кеңсесінде бас қосты.

АҚЖОЛТАЙ

90 стансаның атауы өзгерді

«Чимкент» емес, Шымкент, «Джамбул» емес, Жамбыл, «Кургасын» емес, Қорғасын. Үкіметі жанындағы республикалық ономастикалық комиссияның осы аптада өткен кезекті отырысында еліміздегі 90 теміржол стансасының атауы жаңартылды. Сондай-ақ «Осакаровка» Сарыбел, «Киргильда» Әлімбет, «Черноводский» Игілік, «Хор-хут» Қорқыт, «Берказань» Бірқазан, «Мангышлак» Маңғыстау, «Ералиев» Қарақия деп өзгертілді. Өзгерген станса атауының толық тізімін jasqazaq.kz сайтынан оқи аласыздар.

ЕУРАЗИЯ ЖҮРЕГІНДЕ

СЕНІМ БІЗГЕ СЕРІК БОЛДЫ

Сүйіктілерімізбен өткізетін ерекше сәттеріміз сенімді және тиімді саяхаттан басталады.

Билік

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев «Астана» халықаралық қаржы орталығының басқарушысы Қайрат Келімбетовті қабылдады. Кездесуде Қ.Келімбетов Елбасыға озық әлемдік тәжірибе негізінде құрылған, қаржылық қызмет көрсететін жетекші орталық қалыптастыру жөніндегі шара жиынтығының іске асырылуы туралы баяндады.

Елбасы «Астана» халықаралық қаржы орталығы (АХҚО) стратегиясын жүзеге асыру ел экономикасына елеулі қаржы ресурсын тартуға мүмкіндік беретінін атап өтті. Н.Назарбаев «Астана» халықаралық қаржы орталығы еліміздің қаржы инфрақұрылымының өзегіне айналып, Орталық Азия мен Еуразия экономикалық одақтың қаржы хабы рөлін атқаруға тиіс, — деді. Қ.Келімбетов былтырғы желтоқсан айында «Астана» халықаралық қаржы орталығы туралы конституциялық заңға қол қойылуы посткеңестік кеңістікте тұңғыш рет ағылшын құқығы қағидаты негізінде жұмыс жүргізе бастауға мүмкіндік бергенін айтты. Қаржы орталығының басқарушысы Қазақстан Президентін АХҚО-ны құру туралы идеяның халықаралық инвестициялық орта өкілдері тарапынан өте жоғары бағаға ие болып отырғаны туралы хабарлар етті. Қ.Келімбетов «Мемлекет басшысының шетелге сапарлары барысында қол жеткізілген уағдаластықтар орталықтың жұмысына ерекше серпін беріп отыр. Атап айтқанда, «10 триллион» клубының өкілдерімен өткен кездесудің табысты болғаны атап өтілді», — деді. Мемлекет

басшысы қаржы қызметтері нарығының әлемдік көшбасшыларымен ынтымақтастық орнатуын және АХҚО қызметкерлерінің жоғары кәсіби құрамын жасақтау бағытында жүргізілетін жұмыстың маңыздылығына баса назар аударды. Сондай-ақ Елбасы осы аптада «Қазатомөнеркәсіп» ҰАҚ» АҚ басқармасының төрағасы Аскар Жұмағалиевті қабылдады. Кездесуде А.Жұмағалиев Мемлекет басшысына ұлттық атом компаниясының 2016 жылғы 9 айда атқарған жұмысы туралы баяндады. Қазақстан Президенті бұл сала өнімінің әлемдік нарықтағы үлесі жоғары екенін атап өтті. Мемлекет басшысы «Біздің міндетіміз — толық ядролық отын циклінің барлық үдерісіне қатысуға

мүмкіндік алу. Бұл салада басқа елдермен өзара ынтымақтастықтың деңгейін арттыру керек», — деді. Сондай-ақ Елбасы профильді емес активтерден арылу және трансформациялау бағдарламасын іске асыру мәселесіне назар аударды. Ұлттық атом компаниясы басқармасының төрағасы Үлбі металлургия зауытының аумағында зауыт салу жобасының техникалық-экономикалық негіздемесінің аяқталғаны және қажетті жабдық өндірудің басталғаны туралы баяндады. Бұған қоса, А.Жұмағалиев шетелдік серіктестермен арада биыл жасалған келісім мен бекітілген келісімшарттар туралы, сондай-ақ компания құрамынан профильді емес 26 активтің шығарылатыны туралы хабарлар етті.

АПТАНЫҢ АЙТАРЫ

319

миллиард теңге. «Ертіс Инвест-2016» форумы аясында құны осынша болатын құжаттарға қол қойылды

10

млн теңге. Білім және ғылым министрлігі тарапынан ұстаздарға ағылшын тілін үйренуі үшін бөлінетін қаржы көлемі

5

млн теңге. Ақмола облысында жүргізушілерден осынша айыппұл өндірілді

Бір анығы

Шахрат НҰРЫШЕВ,
Қытайдағы Төтенше және өкілетті елші:

«Қытайдағы 800 мыңнан астам қандасымыздың шетелге шығуға мүмкіндік беретін құжатты талапқа сай. Күніне 400-500 адам келіп, виза рәсімдейді. Оларға елімізге келу үшін виза тегін беріледі. Сондай-ақ бұған дейін 1 жылға ғана беріліп келсе, енді 3 жыл уақытпен беру оң шешімін тапты. Бұрын паспорт алудан қиындықтар көретін болса, енді ол мәселе де реттелді»

Алқалы жиын

Бішкекте Премьер-Министр Бақытжан Сағынтаев Шанхай ынтымақтастық ұйымына (ШЫҰ) мүше мемлекеттердің үкімет басшылары кеңесінің отырысына қатысты. Онда ұйымның көп жақты ынтымақтастығы және одан әрі дамуының бірқатар өзекті мәселелері талқыланды.

Өз сөзінде Б.Сағынтаев көп жақты сауда-экономикалық ынтымақтастық, бірлескен инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ ШЫҰ мүше мемлекеттердің қоршаған ортаны қорғау мәселелерін қозғады. Еліміздің үкімет басшысы 2017 жылы Астанада «Болашақ энергиясы»

тақырыбына арналған ЭКСПО-2017 халықаралық көрмесі өтетінін еске салып, Қазақстан халықаралық ұйымдар павильонындағы «ШЫҰ секцияларын» орналастыруға көмек көрсетуге дайын екенін айтты. Сондай-ақ Б.Сағынтаев ШЫҰ кеңейту тақырыбын қозғады. Мәлім болғандай, 2017 жылғы 8-9 маусымда Астанада ұйымға мүше

мемлекеттер басшыларының саммиті өтеді. Онда Үндістан мен Пәкістанды ШЫҰ мүшелігіне қабылдау рәсімін аяқтау және сәйкес құжаттарға қол қою күтілуде. Айта кету керек,

ҰСЫНЫС

Ребрендингтің басы болғай

(Басы 1-бетте)

Задында еліміз латын қарпін пайдаланған Кеңес Одағы кезінде де «Qazaqstan» деп жазылушы еді. Кейінгі жылдары «Kazakhstan» боп кетті. Қазіргі «Егемен Қазақстан» газеті кезінде «Socialdi Qazaqstan» атауымен шығып келгені тарихтан мәлім. Қазір барлық еліміздегі ақпарат агенттіктерінің сайттарының латын нұсқасында елдің атауы «Q» әрпімен басталып, жазылып жүр. Еліміздің түбінде латын қарпіне көшетіні белгілі болса, «Q» қарпіне жазылу бұл еліміздің әліпби ауыстыру науқаны алдындағы маңызды саяси ребрэндинг деп атаған болар ем. Ағылшын тілінде «Q» әрпінен басталатын жалғыз ғана «Qatar» мемлекеті ғана болып келген. Осы «Qatar» елінің атауы араб тілінде Қатар боп айтылатынын біреу білсе, біреу біле бермес. Тіпті осы араб

қарпін пайдаланатын Қытайдағы қандастарымыз оны Қатар деп «K» әрпінен бастап айтады. Демек, бұл «Q» әрпінің казак тіліндегі «Қ» әрпінің нақты баламасы екенінің дәлелі. Қатардың қатарына көп ұзамай Қазақстан қосылса, өз басым лингвистикалық әділеттілік орнаған болар еді деп те ойлаймын. Оның үстіне әлемдік жарыстарда әліпбидегі реттілік бойынша Қатар сияқты бақатты мемлекеттен кейін Қазақстанның аты аталып жатса жақсы емес пе? Соның ізін ала, көп ұзамай алдында ағылшынша «K» әрпінен басталып, жазылып келген казак тіліндегі көп сөз «Q» әрпіне ауыстырылуы да мүмкін ғой. Бұл дегеніміз — «K» әрпі бар сөздер латын нұсқасында Ақорда-Aqorda, Қызылорда-Quyylorda, Каскелен-Qaskelen, Талдықорған-Taldyqorgan, Қазалы-Qazaly, Қарағанды-Qaragandy, Қызылағаш-Quyylagash, Костанай-Qostanay, Қарқаралы-

Qarqaraly деп жазыла бастайды. Ендеше, бұл саяси ребрендингтің басы ғана санаймын. Мемлекетіміздегі Конституция бойынша билік тізгініндегі екінші адам «Qazaqstan» болуы керек деп айтып жатса, бұл еліміздің латын қарпіне көшуі алдындағы маңызды қадам деп ойлаймын. Тіпті отандық бизнес, банк ісі латын қарпіне көшіп те қойды. Оған дәлел, Qazaq banki, Qazaq Air, Qazkom, Qazaq Brand жазулары осыған нақты дәлел бола алады. Енділігі тек мемлекетіміздің атауын «Q» әрпінен бастау жазу үшін саяси шешім шығару ғана қалды. Әзірге сен қозғалды. Сол қуантады.

Әуесбайдың
ҚАНАТЫ,
публицист

Іргі бастама

Осы аптада Астанадан «Тәуелсіз Қазақстан» пойызы жолға шықты. Іс шараның мақсаты өңірдегі ағайынды толғандырған мәселе мен Тәуелсіздік жетістіктерін паш ету. Сондай-ақ «Мәңгілік Ел» жалпұлттық идеясы негізінде халықтың бірлігін нығайту.

«Тәуелсіз Қазақстан»: Елді аралайды

Пойызда 300-ге тарта түрлі саланың өкілінен құралған жолаушы бар. Қазақстан Халқы ассамблеясының ұйымдастыруымен өтетін республикалық акцияның басталу рәсіміне қатысты Мемлекеттік хатшы Гүлшара Әбдіхалықова қатысып, акцияның қазақстандық бірегейлікті нығайту мен дамытуды қамтамасыз етуіне үлес қосатынын атап өтті. Жиынға Мәжіліс төрағасының орынбасары — Владимир Божко, Қазақстан Халқы ассамблеясы төрағасының орынбасары — Ералы Тоғжанов, Мәжіліс депутаттары, КХА, этномәдени және жастар бірлестіктерінің өкілдері, қоғам қайраткерлері, ғылыми және шығармашыл зиялы қауым,

«Қазақстан теміржолы» ҰК АҚ қызметкерлері, қала тұрғындары қатысты. «Тәуелсіз Қазақстан» пойызы 43 күн ішінде еліміздің барлық өңірлерінде болып, 35 елді мекенде аялдап, өз жұмысын 14 желтоқсанда Алматы қаласында аяқтайды. Осы кезеңде жергілікті жерлердегі азаматтардың нақты мәселелері шешіліп, медициналық, әлеуметтік, құқықтық көмек көрсетіледі, сондай-ақ кәсіпкерлік, ауыл шаруашылығы және т.б. салалар бойынша кеңестер беріледі. Акция барлық әлеуметтік топтарды қамтиды. Тұрғындардың әлеуметтік тұрғыдан аз қамтылған бөлігіне, Екінші дүниежүзілік соғысы ардагерлеріне, шалғай елді мекендер тұрғындарына ерекше назар аударылатын болады. Акцияға Парламент депутаттары, Қазақстан Халқы ассамблеясының мүшелері, мемлекеттік органдар өкілдері, мәдениет және спорт қайраткерлері, медицина және әлеуметтік сала қызметкерлері қатысады.

(өз тіліміз)

Нәтиже

Атырау облысында ресейлік әскерилер елімізге қайтарған Азғыр полигонының 750 мың гектар жері жергілікті шаруаларға беріледі. «Қазіргі уақытта бұл аумақ зерттеліп жатыр. Топырақтың, ауаның және судың сынамалары алынды.

Полигон 20 жылдан бері қолданылмаған. Бірақ қандай да бір бөліктерінің қауіпсіз екеніне нақты көз жеткізу қажет. «ҚазАқпарат» хабарлағандай, биыл рәсімдер аяқталған соң, алқаптар жергілікті фермерлерге жалға беріледі. Олар өз шаруашылықтарын дөңгелетіп, жеңілдікпен несие алатын болады. Мұндай үлкен аумақта мұнайшылар да барлау жұмыстарын жүргізе алады. Еске сала кетсек, бертінге дейін Атырау облысы Қызылқоға ауданы Тайсойған полигонында Ресей Федерациясының жалға алу иелігінде 749 мың гектар жер болды. Ендігіде тек 125 мың гектар қалып отыр. Атырау маңында орналасқан Ақсай ауылдық округінің Ақжар кентінде ресейлік әскерилердің қолданысында 753 гектар жер болды. Әскери тарап 740 гектарды Қазақстанға қайтарып жатыр.

Шаруа полигон жерін жалға алады

Заң мен талап

Кіріспе сөзді облыс басшысы Бердібек Сапарбаев алды. Бір ай көлемінде халық арасында мемлекеттік органдар, қоғамдық бірлестіктер, үкіметтік емес ұйымдар, басқарма, департамент басшылары, т.б. жұмыс жасады. Бір айға созылған сапардың мақсаты мен мәнін түсіндіріп өткен ол сөз кезегін еліміздің Бас прокуроры Жақып Асановқа берді.

«Бұл топтың құрамында 230 маман болды. Көбісі мемлекеттік қызметкерлер емес, аразмызда дәрігерлер, ғалымдар мен дінтанушылар, қаржыгерлер, кәсіпкерлер, имамдар бар. Бұл сапарға көп қаржы жұмсалмады. Шығынды Астанада тұрып жатқан актөбелік кәсіпкерлердің бірі өз еркімен көтерді. Мұндай ауқымды шара елімізде

230 АДАМНАН ҚҰРАЛҒАН АРНАЙЫ «ДЕСАНТ» ЖҰМЫСЫ ҚОРЫТЫНДЫЛАНДЫ. БІР АЙ КӨЛЕМІНДЕ ОЛАР НЕ ТЫНДЫРДЫ, АҚТӨБЕ Өңірінде қандай мәселе ШЕШІЛДІ, алдағы уақытта не іСТЕМЕК? осы жӘНЕ өзге де жайттар сапарды қорытындылауға арналған үлкен шара барысында егжей-тегжей айтылды.

Еңбек пен ақылға арқа сүйеу

алғаш рет ұйымдастырылып отыр. Бұрын-соңды осындай формат мүлдем болмады. Бір айдың ішінде 2,6 мың шара ұйымдастырылды. Бес аудан мен Ақтөбе қаласында біраз үйге ат басын бұрдық. Олардың жағдайын білуге тырыстық. Рас, бір айда барлығын аралап тауысу мүмкін емес. Дегенмен, 145 мың адам осы шараға жұмылдырылды. Демек, әрбір алтыншы актөбелік қамтылды деген сөз», — деп бастады сөзін Бас прокурор.

Оның айтуына қарағанда, әлемде радикализмнің кесірінен көптеген мемлекет бүлінуде. Мықты деген елдің өзі қара жамылып отыр. 65 миллион босқын үй-жайын тастап, далада қаңғырып жүр.

Ол «Осы сұмдыққа қарсы тұру үшін ауызбіршілік қажет. Әрбір отандасмыз саяси тұрғыда сауатты болу керек. Әлемдегі болып жатқан қауіпті біліп отырғаны жөн», — дейді.

Жақып Асановтың келтірген мәліметіне сүйенсек, сапар аясында Ақтөбе облысы бойынша 314 түсіндіру жұмысы ұйымдастырылған. Оған 22 мыңға тарта адам қатысыпты. Кездесу ауруханалар мен оқу орындарында, мешіттер мен кәсіпорындарда өткізілген.

Бас прокурор «Ауылдарға барғанда үйлерге кіруге тырыстық. Жұмысқа қалай тұруға болатынын сұрастырып жатыр. Субсидия, несиесі, жәрдемақы алу тәртібін түсіндірдік. Медициналық көмек алу үшін не істеу керектігіне дейін айттық. Көрсеттік, оқыттық», — дейді.

Арнайы топ өкілдері ауыл-аймақты аралап жүріп, көп нәрсеге көздері жеткенін айтады. Ең алдымен, экстремизмнен аулақ болуға, аласқандарды дұрыс жолға түсіруге назар аударған. Басты құндылығымыздың ең алдымен тәуелсіздік, салт-дәстүріміз бен бала-шағамыз екенін айтады. Осы аталғандарды қорғау керектігі айтылған.

Ол «9,5 мың жасқа ланкестердің адамдарды алдап, өз қатарына қалай тартатынын түсіндірдік. Ватсап пен фейсбук арқылы ислам дініне түк қатысы жоқ видеолардың зиянды екенін айттық. Балалармен жұмыс жасайтын 720 оқытушыға теріс ағымға түсіп кеткенді қалай анықтау керектігін үйреттік. Тәжірибелі сарапшылар діннен адасып жүрген

766 азаматпен жеке-жеке сөйлесті. Кейбірінің бетін бері қайтардық», — дейді.

Жақып Асановтың пайымынша, енді олармен жұмысты жалғастырған жөн.

«Ашығын айтайын, бізге экстремизм туралы көп сұрақ қойылды. Олар кімдер, неге мұндай қылмыстар жасап жатқанын білгілері келеді. Балаларын теріс ағымдардан сақтау жолын сұрайды. Әрине, мұның барлығы қазіргі жастар үшін қажет. Жалпы, актөбеліктермен жұмыс жасау барысында көп жайтқа өзіміз куә болдық, көз жеткіздік. Осы мәселелер бойынша мемлекеттік саясатты қалыптастыру үшін мұның барлығы біз үшін аса маңызды, — деп атап өтті Бас прокурор.

Ауқымды шараның екінші бағыты — бизнесті дамыту. Бұл салада кедергі көп. Актөбеліктердің жартысына жуығы ауылдық жерде тұрады. Ешқандай инвестор ауылға инвестиция салғысы келмейді. Салғысы келсе де, ауылдық жерлерде белсенділік танытатын ешкім жоқ.

«Сондықтан, бір-ақ жол бар, Абай атамыз айтып кеткендей, «өзіне сен, өзінді алып шығар, еңбегін мен ақылын екі жақтап».

Ауыл азаматтарының жағдайын жақсартамыз десек, олардың кәсіпкерлікке қызығушылығын арттыруымыз керек. Тап осындай оймен 108 ауыл әкімін арнайы дайындықтан өткіздік. Оларға тұрғындармен қалай жұмыс істеу

керектігін, кәсіпке қалай жаппай тартуға болатынын, тұрғындарды қалай ояту керекін, оларға ой салу керектігін үйреттік. Құр сөзбен емес, қолдарына пайдалы ақпараттарды бердік. Онда 850 бизнес-идея тізімі жазылған. Қарапайым қаржы есебінен, бизнес-жоспарлар әзірлеуге дейін қамтылған. Мемлекеттің беріп отырған мүмкіндіктерін түсіндіру

керек, ауыл әкімдері халықтың кенесшісі, көмекшісіне айналуы керек», — дейді өз сөзінде прокурор.

Айтуынша, кәсіпкерлік жөнінде 81 семинар өткізіліп, оған 1000-нан астам адамға кәсіпкерлікті қалай бастап кету керектігі, шаруаны қалай ұйымдастыру керектігі үйретілген. 237 әйел визаж бен жарнама негіздері бойынша шеберлік-дәрістен өткен.

Өз кезегінде, Астанадан келген мамандар орта және шағын бизнес нысандарын аралап, ондағы мәселелерге үңілді. Мәселен, Жақып Асановтың айтуына қарағанда, Қаратөбе шаруа қожалығында үш ай көлемінде электр жарығы болмаған. Қарызы үшін трансформаторын тоқтан ажыратып тастаған. Алайда кәсіпкер борышын өтегеннің өзінде, жарықсыз қалып отырса керек.

Арнайы топ өкілдерінің араласуынан кейін мәселе дереу шешімін тапты. «Осы уақыт ішінде даму институттары жалпы құны 5 миллиард теңге болатын 227 жобаны қарай бастады. «Даму» қоры арқылы Балмағамбетова есімді кәсіпкерге бизнесін дамытуға 530 миллион теңге берілді. «Рамазан» фирмасына азық-түлік өндірісін ашуға 525 миллион теңге субсидия бөлінді. Даму институттары 125 жобаны қолдап, 3,1 миллиард теңге көлемінде несиесі берді. Қалған 1,9 миллиард теңге несиесі алдағы уақытта

кәсіпкерлер арасында үлестіріледі, ол үшін құжаттары пысықталуда. Жеке кәсіпкер Сүйіналиннің мал шаруашылығы дамыту үшін 2,2 миллион теңге алу жөніндегі өтініші бір күнде қанағаттандырылды», — дейді прокурор өз есебінде.

Жасыратыны жоқ, субсидия алуда заң тұрғысынан кедергілер де бар болып шықты. Мәселен, жеке кәсіпкер ет цехына субсидия сұрағанымен, оның өтініші қолдау таппады. Өйткені өндіретін ет көлемі талапқа сәйкес келмеген.

Ереже солай екен. Сондықтан бұл талаптың дұрыс еместігі жайлы ертен Астанаға жеткен соң мәселе көтеретін боламыз, — деп сөз берді Жақып Асанов.

Шараның үшінші бағыты — әлеуметтік мәселелер. Делегациямен кездесуде 4,6 мың адам нақты көмек сұрапты. «Ақтөбе облысында республика бойынша алғашқы болып, ауыл әкімдері үшін арнайы ақпараттық база әзірленіп жатыр. Онда тұрғындардың жағдайы, отбасы құрамы, мал басы, жұмысының бар-жоғы, әлеуметтік көмек алатыны-алмайтыны, жанұяда мүгедек адамның бар-жоғы, т.б. мәліметтер болады. Әкімдер ауылдағы әрбір отбасыдағы жағдайды біліп, тиісті көмек беруге тиісті. Бұл дегеніміз — болашақта бірде-бір мұқтаж адам мемлекет назарынан тыс қалмайды деген сөз», — дейді баяндамашы.

Айта кетейік, арнайы топ Ақтөбе облысының 5 ауданында 522 мүгедектің үйіне барған. Олардың 136-сына көмек көрсетілді. Мүмкіндігі шектеулі 44 адамға протез бен арба берілді. 6,5 мың көпбалалы және жағдайы төмен отбасыларға әлеуметтік көмек алу

тәртібі түсіндірілді. Ембі қаласында бір тұрғынның денсаулығы қаралып, мүгедектігін жаңадан рәсімдеу үшін жолдама берілді.

Көп жағдайда азаматтар мемлекеттік жәрдемақы алу жолдарын білмейтін болып шыққан. Төрт баласы бар әрі жағдайы нашар ана мемлекеттен жәрдемақы алатын болды. Оған дейін азаматша ондай көмектің барын білмесе керек.

Ақтөбе облысын бір ай бойы «Денсаулық» медициналық пойызы да шарлап шықты. Бес ауданды аралаған пойыз дәрігерлері 5279 адамды қарап шыққан. Оның 1921 адамы ем қабылдау үшін медициналық мекемелерге жолдама алыпты. 14 899 мектеп оқушысы профилактикалық тексеруден өтті. 1 055 оқушы емделетін болды. Астана мен Алматы қалаларынан келген мықты дәрігерлер келді. Олардың қатарында 5 профессор, 8 доцент, 12 медицина ғылымдарының кандидаты бар. Олар 9637 адамды тексеріп шықты. 1800-іне көмек көрсетілді. 301 адам республикалық орталықтарға жолдама алды. 770 науқас сол жерлерде емделді.

«Мәселен, профессор жерлестеріміз, Серік Ақшұлақовқа Астанада кезекте тұрғандар бар. Тіпті сонау шетелден жазылып, айлап кіре алмайтындар аз емес. Серік Қуандықұлы 12 актөбелікті

тексеріп, оның 6-уына Астана қаласында ота жасайтын болды. Ғылыми кардиология институтының мамандары Мұғалжар ауданында шеберлік дәрісін оқыды. Тұрғындарға консультациялар берілді. Астаналық профессор ДПП-ға шалдыққан 4 жастағы балаға операция жасап, собилдің қолы толық қимылдайтын болды. Жүрегі сыр берген жандарға нақты диагноздары қойылды. Өткен бір ай көлемінде аудандарда 56 операция жасалыпты. Ақ халатты абзал жандарға алғысымыз шексіз. Олар жылы кабинеттерін тастап, үйлерін тастап, бір ай көлемінде ауыл-аймақты аралады. Актөбеліктердің өмірі мен денсаулықтары үшін күресті. Сіздердің жақсылықтарыңыз пациенттеріміздің тілектерімен еселеп оралсын, — дейді Асанов.

Жұмыссыздық деңгейі де сапар аясында назардан тыс қалмады. Бес ауданда бос орындар жәрменкелері өткізілді. Оларға 701 жұмыссыз азамат барды, 123 адам жұмысқа орналастырылды. Жалақы ала алмай жүрген жұмысшылар да жағдайларын айтты. 150 мекеменің басшысымен кездесулер өткізіліп,

232 жұмысшыға 9 миллион теңге көлемінде еңбекақылары төленді.

Ауқымды шараның тағы бір бағыты — діни ахуалды жақсарту болатын. Бұл бағытта 149 шара өткізілген. 20 мың адам қамтылыпты. Басты мақсат — мешіттердің жұмысын жақсарту екен. 61 имам аттестациядан өткізілген, әрбір алтыншысы сыннан сүрінсе керек. Жергілікті 20 имамның діни біліктілігі жетілдірілді. Бес мешітке имам тағайындалды. Мешіттерге келгендерден түсетін садақаның мөлшері белгілі болатын болды.

Имамдардың беделін көтеру мақсатында «Имamnың бір күні» атты фильм көрсетілді. Бұл бағытта жасалатын шаруа көп. Жалпы, бүкіл республика көлемінде терроризмге қатысты роликтер мен фильмдер көрсетілді. «Есігімді қакқан кім?» спектаклі теріс идеяға ұланғып, Сирияға кеткен отбасы жайлы баяндалды. Осы қойылымды барлық мектептер мен орта және жоғары оқу орындарында көрсету керек.

Жиынды облыс басшысы Бердібек Сапарбаев қорытындылады. Осы бағыттағы жұмыс енді астаналық меймандарсыз жалғасатын болады. Қалған жеті ауданға қараша айының ортасына таман арнайы делегация шығып, қарапайым тұрғындармен кездесетін болады. Облыс басшысы арнайы топ құрамына алғыс білдірді.

Асқар АҚТІЛЕУ,
Ақтөбе облысы

ҚОҒАМ

www.jasqazaq.kz
E-mail: jas_qazaq@mail.ru

3

Ұлт саулығы

Гүлнар ЫҚСАНОВА,
Қазақстан Парламенті
Мәжілісінің депутаты:

(Басы 1-бетте)

Бейнетінің зейнетін көрсін

Мамандықтың лайықты бағаланбауы, қызметкердің жұмысты басқа жақтан іздеуіне немесе науқасқа атуі қарауына әкеп соғады. Қазақстан бәсекеге қабілетті елдердің қатарына енуге ұмтылып жатқанда денсаулық сақтау сияқты стратегиялық салада біз өркениетті әлемнен қалып қоймауға тиіспіз.

Мына жәйтті де түсінуіміз керек. Мемлекет жалғыз өзі қанша күш салғанымен біздегі дәрігердің Батыстағыдай ақша табуына мүмкіндік беретіндей деңгейде медицинаның барлық шығынын көтере алмайды.

Денсаулық сақтаудың жана үлгісін енгізу идеясы осындай жағдайды өзгертуге бағытталған. Не өзгеруі тиіс? Ең әуелі, медицина мекемелерін қаржыландыру, соның ішінде дәрігердің табысына қатысты көзқарас. Мұны кешеуілдетуге болмайды. Бұл жерде жыл сайын 5-10 пайызға арттыруды көздейтін эволюциялық емес, түбегейлі жаңғыртуға жол ашатын шешім керек. Адам емдеумен айналысатын дәрігер табысы жоғары маман болуы тиіс. Ал көп жылдық тәжірибесі мен атак-дережесі жоғары дәрігерге одан да көп төлеу керек. Ол науқас атаулының бәріне бірдей араша болуы тиіс.

Тағы да айта кетейік, мемлекет өз бетінше бұл мәселені шеше алмайды. Рас, қазір дәрігердің жағдайын жақсартуға көп нәрсе жасалып жатыр. Бірақ бұл жеткіліксіз. Тіпті жалпы ішкі

төлейтін жарнаның жалпы мөлшері кірістің 5 пайызын құрайды. Жүйе біртіндеп енгізіледі. Алдымен төлем 2 пайыздан басталады. Осы төлем корпоративтік табыс салығын (КТС) есептеген кезде алып тасталады. Демек КТС мөлшері азаяды. Соның нәтижесінде қазіргі салық деңгейімен салыстырғанда, жұмыс берушінің нақты салық жүктемесі 2017 жылы — 1,6%, 2018 жылы — 2,4, 2019 жылы — 3,2, ал 2020 жылы 4 пайыз болады.

Қызметкер де ММС жарнасын төлейді. Жарна оның табысының небәрі 2 пайызын құрайды. Төлем 2019 жылы 1 пайыз, ал 2020 жылы 2 пайыз мөлшерінде қалыптасады.

Көріп отырғанымыздай, медициналық сақтандырудың жалпы көлемі салық төлеушіге тым жоғары болмайды. Көптеген дамыған елдермен салыстырғанда, тіпті төмен. Айталық, АҚШ-та медициналық сақтандыру қызметкердің айлық табысының 25 пайызын «жеп қояды». 300 миллиондай тұрғыны бар осы елде 40-50 млн адамның медициналық сақтандыруға жете алмай жүргені де осыдан.

Қазақстанда медициналық сақтандыру қоржынындағы дәрігерлік көмектің ауқымы мен сапасы (дәрі-дәрмекпен қамтамасыз етілетін емханадағы көмек, жоспарлы стационарлық емдеу, оңалту) жыл өткен сайын кеңейіп,

өнімінің 17 пайызын денсаулық сақтауға жұмсайтын АҚШ сияқты экономикасы мықты елдің өзін медициналық сақтандыру жүйесінсіз тұра алмайды. Дәл осы сақтандыру медицина қызметкерінің еңбегін лайықты түрде ынталандыруға жағдай жасайды.

ММС-КЕ ЖҰМСАЛАТЫН ҚАРЖЫ

Есеп-қисап пен ұсынылған қаржы үлгісі көрсеткендей, еліміздегі міндетті медициналық сақтандыру (ММС) жыл сайын медицина мекемелерінің мұқтажлығына ең кемі 1 триллион теңге керек. Бұл бірқатар техникалық мәселелер мен науқастарды лайықты дәрежеде емдеуге бағытталған міндетті, сондай-ақ медицина қызметкерлерінің жағдайын барынша жақсартуға септігін тигізеді.

Ал салық төлеушіге қалай әсер етеді? Жұмыс берушілер

жаксара түседі. Медициналық сақтандыруды енгізу әр отандасмызға көрсетілетін медициналық қызмет сапасын анағұрлым арттыруы тиіс. Жүйеге тартылғандардың қатары молайып, өзін-өзі жұмыспен қамтитын тұрғындар арасында өнімді еңбек ететіндердің үлесі көбірек болғаны аса маңызды. Бұл Қордың қаржылай әлеуетінің тұрақты болуына, яғни денсаулық сақтау жүйесінің ресурсы жеткілікті мөлшерде қалыптасуына ықпал етеді. Жұмыс берушілер мен азаматтар сақтандыру қорын құрайды. Соның арқасында мемлекет медициналық қызмет көрсету түрін көбейтуге, дәрі-дәрмекпен қамтамасыз етуге, денсаулық сақтау саласы мен медицина ғылымын дамытуға, заманауи технологияны енгізуге және медицина қызметкерлерінің ауыр да абыройлы еңбегін лайықты бағалауды қамтамасыз етуге жағдай жасайды..

Көрме

«ЭКСПО-2017» халықаралық мамандандырылған көрмесінің алғашқы нысандары пайдаланылуға берілді.

Астанада осыдан бір жарым жыл бұрын басталған ЭКСПО қалашығының ең алғашқы 5 павильонының құрылысы аяқталып, тиісті мемлекеттерге арнаулы сертификат табыс етілді.

2016 жылдың қазан айының соңғы күнімен тұспа-тұс келген бұл тарихи шараға «Астана ЭКСПО-2017» ұлттық компаниясының Баскарма төрағасы Ахметжан Есімов пен халықаралық қатысушылар: Қытай, Франция, Германия,

Ал ең бірінші болып ауқымды павильондарға ие болған елдердің көрме бағдарламасын жандандырмаққа бағытталған жұмыс

EXPO-2017 есігін айқара ашты

Венгрия,Түркия мемлекеттерінен келген өкілдер қатысты.

А. Есімов «Бүгін біздер және біздің ұлттық компания үшін атаулы күн — құрылыстың маңызды бес нысаны аяқталды. Ол — халықаралық павильондар, 1374 пәтері бар ЭКСПО-қалашық, ЭКСПО-кенсе, ішкі істер бөлімінің ғимараты мен Энергия зерттеу орталығы. Барлығының аумағын қосқанда 482 мың шаршы метр құрылыс аяқталды. Нысандар бекітілген стандарттарға толық сәйкестендіріліп салынды. Сөйтіп, өздеріңіз куә болғандай, көрме ашылуынан тура 222 күн бұрын біз павильондар мен тұрғын үйлерді тапсыру ісін бастадық. Менінше, бұл уақыт павильондардың ішін сапалы түрде толтыруға жеткілікті. Қарым-қатынасты мейлінше қамтамасыз ету үшін арнайы техникалық бюро ашылды. Сондай-ақ аккредитациялық орталық өз жұмысын бастады» — делі павильондарды салтанатты түрде табыстау барысында.

Жалпы көлемі 175 гектар аумақты қамтитын ЭКСПО қалашығын жандандыру жұмысына 105 мемлекет атсалысатын болады деп күтілуде. Солардың ішінде ең ауқымды кешендер: Германия (1249,5 шаршы метр), Венгрия (411,9 шаршы метр), Франция (1069,1 шаршы метр), Қытай (1000,27 шаршы метр) мемлекеттерінің үлесіне тиесілі.

2016 жылдың 1 қарашасынан бастап аталған мемлекеттердің көрме жұмысына арнайы бекітілген комиссиялары (арнаулы өкілдері) берілген павильондардың ішін толтырумен айналысады. Халықаралық көрмеге жіті дайындық жұмыстарын жүргізу үшін Қазақстан тарапынан барлық жағдай жасалған.

жоспары қазірден бастап өз күшіне еніп үлгерген. Мәселен, Франция павильоны «Жасыл» өсім бағытындағы энергетикалық бұрылыс» деп аталады. Жасыл энергетика саласындағы: болашақ қаласы, жанартылатын энергия және экологиялық көлік түрлері аталатын ауқымды үш тақырыпқа бөлінген өз әзірлемелерін көрмеге қатысушылар мен қонақтар назарына ұсынатын болады. 100 шаршы метр аумақты қамтитын

Қытай павильонының ерекшелігі — «Жасыл» Жібек жолы» болашақ энергиясының арман театры айналасынан тарқатылатындығында. Онда КХР-ның Жібек жолы бойындағы, сол сияқты әлемнің барлық елдерімен энергетикалық

көздерінің географиялық, экономикалық ерекшеліктеріне негізделеді. Павильон жел, су және жел елі болып табылатын Венгрияның сипатын айрықшаландыра отырып, электр және қала жобалау облысындағы жана қондырғылармен таныстырады. «Энергияға апарар жолда» деп аталатын көрме бағдарламасымен германиялық қонақтар өз жаналықтарын ұсынбақ. Түркия елінің де әлем назар салған саяси-мәдени оқиғаға ұсынар

ауқымды кешені де өзіндік ерекшелікке толы болады деп күтілуде.

Жоғарыда тілге тиек етіп өткеніміздей, сертификат табыс етілген елдердің ішінде ең үлкен павильон Германия мемлекетіне тиесілі. Олар жалпы аумағы 1249,5 шаршы

метрді қамтитын кешенді иелігіне алды. Елші Рольф Мафазль Қазақстанның көрмеге қатысушы елдерді қарсы алуға қонақжайлығы мен дайындық сапасына неміс елі тарапынан дән ризалығын білдірді. Осыған дейін Миланда өткен Халықаралық көрмеде қажетті ғимарат құрылысын толықтай мемлекет өз

қаражатына жүргізсе, Қазақстан тарапының құрылысты дайын күйінде тапсырған ыждаһаттылығын айрықша атап өтті. Павильондарға ие болған елдердің қай-қайсы да көрме уақыты аралығында өздеріне меншікті кешендерді барынша қызықты етіп ұйымдастыруға тырысатындықтарын атап өтті. Берілген нысандар 2016 жылдың 1 қарашасынан бастап, 2017 жылдың 1 қаңтарына дейін осы қатысушы елдердің иелігінде болады.

Сонымен қатар салтанатты шара аясында «Астана ЭКСПО-2017» ұлттық компаниясының Баскарма төрағасы Ахметжан Есімов ЭКСПО жобасы дағдарыс кезеңінде жүзеге асырылып жатқандығын да ерекше атап өтті: «Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлының қолдауының арқасында бұл, шын мәнінде, нағыз дағдарысқа қарсы жобалардың қатарынан табылды. Көрме нысандарының құрылысы мен дайындығы барысында Қазақстанның шамамен барлық өңірлерінен 300-ден астам отандық кәсіпорындар тартылды. Сол арқылы жоба 50 мыңға жуық жұмыс орнын сақтап қалуға әрі жана жұмыс орындарының ашылуына мүмкіндік берді. Мына құрылыс алаңының өзіне 14 мың адам жұмыспен қамтамасыз етілді» — деп өз сөзін түйіндеді.

Естеріңізге сала кетейік, «Астана ЭКСПО-2017» ҰҚ» АҚ ЭКСПО-2017 халықаралық мамандандырылған көрмесіне дайындық және оны өткізу максатында 2013 жылғы 15 қаңтарда құрылған болатын. Көрме 2017 жылғы 10 маусымнан бастап 10 қыркүйекті қоса алған аралықта Астана қаласында өткізіледі. Жалпы алғанда, ЭКСПО-2017 халықаралық мамандандырылған көрмесін тамашалауға шамамен 2 миллионнан астам адам келеді және 5 миллион келуші болады деп күтілуде. Бүгінге дейін құны 4000 мен 8000 теңгені құрайтын 500 мыңға тарта билетті сатып үлгерген ұйымдастырушылар, Халықаралық көрменің отандастарымыз үшін ғана емес, әлем үшін айтулы оқиғаға айналатынына сенімді.

Назерке РЫМБЕКҚЫЗЫ, Астана

Серпін

Мәскеудің бұрынғы мэрі Юрий Лужков жақында елімізге келіп кетті. Елбасының қабылдауында болып, көкейінде жүрген ойын жалпақ жұртқа жария етті. Әңгіме – Каспий теңізінің табаны арқылы құбыр тартып, Маңғыстау өңірін тұщы сумен қамтамасыз ету жөнінде. Ол еліне оралған соң RBC телеарнасына сұхбат беріп, жобаға қатысты толыққанды мағлұмат берді. Әңгімеден біраз жәйтке қанығып, ой түйге болады. «Бұл таза қазақстандық жоба. Қазақстан дос ел, халқы да бізге жақын. Қазақстанның өсіп-өркендеуі Достастыққа да (ТМД) тиімді» – дейді ол.

Каспий теңізінің терістік бөлігінен тартылуы тиіс су құбыры желісінің ұзындығы шамамен 200 шақырымды құрайды. Жобаның құны — 2 млрд доллар шамасында. Бұл қаржыны су ақысы үшін төленетін төлем арқылы қайтарып алуға болады. Халықаралық банк жүйесі осы жобаны қаржыландыруға ықпалдас танытқан көрінеді. Қажетті жабдық Қазақстанда жеткілікті. Ю.Лужков осыған орай, еліміздің диаметрі үлкен шыны пластик құбыр шығару жолға қойылғанын, ауыр жүкті алыстан тасудың қажеті жоқ екенін тілге тиек етті. Ол сонымен қатар елімізде жасанды арал тұрғызудағы тәжірибесін жоғары бағалады. Сондай-ақ жергілікті өндіріс пен адам ресурсының әлеуеті құбыр желісін тартуға жеткілікті екендігі де айтылды.

Ресейлік ықпалды саясаткер — бүгінде белгілі кәсіпкер. Бизнес-жобаға кіріспес бұрын жан-жақты зерттейді. Ол кенес дәуірінде Маңғыстауда су тұщытатын атом қондырғысы тұрғызылғанын, бірақ оның мүмкіндігі шектеулі болғанын еске салды. Айта кеткен жөн, осы қондырғы тек ауыз сумен қамтамасыз етіп отырды. Оның өзінде шектеулі мөлшерде. Бүгінде Калининградта егін егіп, мал өсірумен айналысатын кәсіпкер Ю.Лужков еліміздің батыс өңіріне судың аса қажет екеніне тоқталды. Оның пікірінше, су келсе, аймақтың табиғаты өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, соншн ішінде, жылжыжай шаруашылығын, демалыс орындары арқылы туризмді дамытуға мейлінше қолайлы. Мұнай күндердің бір күні таусылады. Ал су жанарып отыратын қуат көзі. Өндірісті жандандыру жана жұмыс орындарын ашуға септігін тигізеді. Сөйтіп, халық тығыз орналасқан

күнгейдегі жұмыссыздық мәселесін шешуге, артық жұмыс күшін осы аймаққа жіберуге болады. Тіпті есептеп те қойыпты. Шамамен 300 мың адамға жұмыс табылады. Осылайша, бірқатар әлеуметтік мәселер шешімін табады. Ең бастысы, еліміздің батыс өңірінің ондаған жылдар бойы өркендеуіне серпін береді.

Ю.Лужков сұхбатта осыдан оншақты жыл бұрын Сібірдегі Обь өзенінен суды Ресейдің елімізбен шекаралас облыстарына жеткізуді көздейтін жобаны ұсынғандарын, бірақ ғылымдағы кейбір пысықайлардың келдергі туғызғанын еске салды.

Көрнекті қайраткердің Маңғыстауға су жеткізу жобасы экономиканы өркендетудің жана жолдары іздестіріліп жатқан қазіргі кезеңде көкейге қонымды, ой түйге әбден тұрарлық.

Срайыл СМАЙЫЛ

Өндіріс

Аудан әкімінің айтуынша, ЭКСПО-2017 қарсаңында қысық өңдейтін кәсіпорынның құрылысын Арнасай ауылында қолға алу жоспарланған. Тұрмыстық қалдықтар аудандағы елді мекендер мен Астана қаласынан жеткізіледі. Қысық сұрыпталыды және терен өңделеді. Қазіргі кезде зауытты салу үшін жер телімі анықталып, германиялық инвесторлармен әріптестік туралы меморандумға қол қойылған. BNews.kz сайты хабарлағандай, ауданда индустрияландыру картасы аясында 9 жоба жүзеге асырылуда. Оның ішінде, «ДС-Гранит» ЖШС-нің бедертас, жиектас өндіретін комбинат құрылысының жобасы, «LK-KZ» ЖШС-нің кірпіш зауытын кеңейту жобасы бар. Аудандағы «ҚазШпал» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің іргетас блоктары, бедертас және басқа да темір бетон бұйымдарын шығаруға мүмкіндігі бар. Кәсіпорынның шікізат

қоры жеткілікті. 2007 жылы қиыршық тас зауыты салынып, пайдалануға берілді. А.Тайжанов «Бизнестің жол картасы—2020» мемлекеттік бағдарламасы бойынша 3 жоба мақұлданды. Бағдарламаның бірінші бағыты бойынша биыл 450 миллион теңгеден аса қаражат бөлінді. Ауданда агроөнеркәсіптік кешен де дамып жатыр. Астананың азық-түлік белдігін қалыптастыру бағдарламасы аясында 2 сүт өнімдерінің фермасын ашу жоспарланып отыр. «Анар» ЖШС нан

Енді қоқыс қалмайды

өнімдерін өндіру бойынша өнеркәсіп көлемін арттыруды көздеп отыр», — дейді. Өткен жылмен салыстырғанда, ауыл шаруашылық өнімдерінің жалпы көлемі де артып, 10,9 миллиард теңгені құрады. Мал шаруашылығының өнімінің негізгі түрлері — ет 110,3 пайызға, сүт 101,7 пайызға және жұмыртқа өндірісі 125,9 пайызға ұлғайған. Құрылыс жұмыстарының көлемі 28,1 пайызға артып, 9,8 миллиард теңгені құрады. 18034 шаршы метр тұрғын үй іске қосылды, бұл көрсеткіш былтырғыдан

Ағымдағы жылы жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөліміне 615 жұмыссыз өтінішпен келген, олардың 539-ы жұмысқа орналастырылды. Қоғамдық жұмыстарға 149 адам жіберіліп, 8 миллион 761 мың теңге қаржы игерілді. Мектептерде 559 бала тегін ыстық тамақпен қамтылған, бұл жалпы оқушылар санының 15 пайызын құрайды. Ыстық тамақпен 82 %, буфеттік тамақпен 18 % қамтамасыз етілген. Әкім өз сөзін «Аршалы ауданында қоғамдық-саяси жағдай тұрақты. Ауданның дамуы тек

қана экономикалық бағытта ғана көрініп отырған жоқ. Мәдениет саласында да ілгерілеу бар», — деп қорытындалады.

40,7 пайызға артық. Әлеуметтік салада халықты жұмыспен қамтамасыз ету бойынша атқарылып жатқан іс көп.

Өнім

Биыл астық мол

Ауыл шаруашылығы министрлігінің хабарлауынша, 2016 жылы 17,8 млн тонна бидай, 3,3 млн тонна арпа, 347 мың тонна сұлы, 63,9 мың тонна тары, 502,6 мың тонна күріш және 736,5 мың тонна дәнді бұршақ дақылды және т.б. дәнді дақылдар жиналды. Айта кетсек, майлы дақылдарды жинау науқаны аяқталды.

науқаны жалғасуда. Бүгінгі күні 1,6 млн тоннадан астам майлы дақыл бастырылды (былтырғы жылғы жағдай бойынша 1,1 млн тонна).

Астана клубының екінші мәжілісі қарашада өтеді.

Әлемнің 20 елінен (Австрия, АҚШ, Ауғанстан, Бельгия, Германия, Жапония, Иран, Корея Республикасы, Қазақстан, Қырғызстан, Қытай, Пәкістан, Ресей, Сингапур, Тәжікстан, Түркия, Франция, Швейцария, Ұлыбритания, Үндістан) келетін дүниежүзіне танымал сарапшылар, саясат пен қоғам қайраткерлерінің мәжіліске қатысуы жоспарланып отыр. Астана клубы мәжілісі аясында әлемдік саясат пен экономикаға ықпал ететін аса маңызды мәселелерді шешу жолдарын қарастыратын пікірталас алаңына айналады.

Ұлт Көшбасшысы – Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті қорының Әлемдік экономика және саясат институты сараптамалық баяндама дайындады. Онда өркендеудің негізгі бағыттары мен трендтері, Еуразиядағы шешуші ойыншылардың ұстанымы мен мүддесі қамтылған. Сонымен қатар мәжіліс шеңберінде Қазақстан мемлекеттік билік органдары мен іскерлік топтардың өкілдерімен кездесу өткізіледі.

Астана клубының алғашқы отырысы бытырғы қарашада өткені мәлім. Біз сол жиында сөз болған Еуразия геоэкономикасы мен еліміздің мүддесі төңірегінде ой қозғаған бәлгілі саясаттанушы, Әлемдік экономика және саясат институтының директоры Сұлтан Әкімбековтің осы тақырыпқа арналған мақаласының жатқампа беріп отырмыз.

Еуразия мен Қазақстан мүддесі

ЖАҢАНДЫҚ ГЕОЭКОНОМИКА

Қазіргі кезде Еуразия Батыс Еуропадан Шығыс Азияға, солтүстіктегі Арктикадан оңтүстіктегі Үндістанға дейін созылған, жер шарындағы ең түйтікді және шиеленіске толы, сонымен бірге қарқынды дамып отырған аймақ десе де болады. Еуразияның ерекшелігі жер бетіндегі анағұрлым өркендеген және халық көп қоныстанған құрлықтың белсенді дамып келе жатқан шеткері аймағы, сондай-ақ экономикасы әлсіз географиялық орталығы болуында. Еуразияның солтүстік шегінде Еуропа одағы, шығысында — Қытай, Жапония, Оңтүстік Корея және Оңтүстік-Шығыс Азия елдері, оңтүстігінде — Үндістан мен Пәкістан орналасқан. Оның үстіне Еуразияда қазіргі заманғы негізгі геосаяси қайшылықтары үстемеленіп, ол басты екі бағытта: бүкіл Батыс пен Ресей, АҚШ пен Қытай арасында дамып отыр.

Еуразияның орталық бөлігін бүкіл құрлықтың шиеленіскен түйіні, сонымен бірге түрлі жаһандық және аймақтық ойыншылардың мүдделері тоғысқан кіндігі дей аламыз. Еуразия геоэкономикасындағы басты сауал «әлемдік экономиканың басым бөлігін құрайтын Еуразия түпкіріндегі елдердің экономикалық мүддесін құрлықтың географиялық орталығы арқылы қамтамасыз етуге бола ма» дегенге саяды. Ортақ мүдде жолында қазіргі геосаяси қайшылықтарды геоэкономикалық дамуға айналдыруға бола ма? Өйткені дәл осы орталық Еуразия бүкіл құрлықтың дамуында, сондай-ақ оның шиеленісті түйіндерін шешуде маңызды рөл атқарады. Жер шарының осы бөлігінде қандай да бір түйтікші шыға қалса, Еуропа, Қытай, Үндістан мен Пәкістанда орналасқан негізгі экономикалық орталықтар арасындағы өзара іс-қимыл қиындай түседі. Сөйтіп жаһандық экономиканы өркендетуге серпін беретін мүмкіндік жойылады.

Ал Еуразия орталығы арқылы экономикалық ықпалдастық жолға қойылса, Еуразияның ішкі аудандарын көтеру есебінен әлемдік экономиканың дамуына жана серпін берумен қатар, қазіргі қарама-қайшылықтарды біржола шешпесе де, әжептәуір төмендетуге болар еді. Мәселен, Солтүстік-Оңтүстік желісі экономиканы алға бастырса, бұл Ауғанстандағы ахуалды тұрақтандыруға ықпалын тигізеді. Сонда Орталық Еуразия экономикалық дамудың жана кезеңіне аяқ басып, тұтас үлкен Еуразиядағы жағдайды тұрақтандыру кілтіне айналады.

ЕУАЗИЯ ГЕОСАЯСАТЫ

Орталық Еуразияның қазіргі қалпындағы геосаясаты КСРО ыдырағаннан кейін қалыптасты. Дегенмен АҚШ пен Иран арасындағы текетірес, сондай-ақ Ауғанстан түйтікші сияқты геосаясат өрнегінің маңызды бөлшектері «қырғикабақ соғыстың» соңғы он жылында қалыптасқанын айтқан жөн.

Еуразияның геосаяси маңызы КСРО ыдырағаннан кейін арта түсті. Орталық Еуразиядағы жана тәуелсіз мемлекеттердің құрылуы жеке мүддесі бар дербес субъектілердің санын көбейтті. Осы аймақтың жанында Ресей мен Қытай тәртізді ірі мемлекеттердің болуы, сондай-ақ АҚШ-тың бұрынғы кеңестік кеңістіктегі барлық жана мемлекеттерге қызығушылық танытуын есепке алғанда, геосаяси бәсеке сөзсіз туындайтын еді.

Қазақстан үш алып мемлекет — Қытай, Ресей және АҚШ мүддесінің қак ортасында тұр. Аймаққа Еуроодақ (бұл жерде белсенді ойыншы болып табылатын), Иран, Үндістан, Пәкістан, Түркия, Сауд Арабиясы (жсалы және жеке елдер деңгейінде) қызығушылық танытуда. Бұл қызығушылықтың сипаты әр түрлі. Мәселен, Түркия түркітілдес тарихи кеңістікке ықпал етуге ұмтылады. Әрі экономикалық байланыс орнатуға мүдделі. Пәкістан солтүстікке көлік дәлізінің ашылуымен өзі үшін тиімсіз көлік оқшаулығынан арылғысы келеді. Сауд Арабиясы

КСРО ыдырағаннан кейін «таза тактаны (tabula rasa) елестетін жана «мұсылман» аумақтарды дін жағынан игеруді көздейді.

Бірақ қалай болғанда да, Орталық Азия аймағы және Қазақстан әлемдегі басты қайшылықтар мен мүдде күресінің қак ортасында тұрғаны анық. Әлбетте, Ресей мен АҚШ-тың, сондай-ақ АҚШ пен Қытайдың өзге де қауіпті ошақтары бар. Мәселен, Оңтүстік-Шығыс Азия американ-қытай, Шығыс Еуропа Ресей-АҚШ және Еуропа қарым-қатынасымен байланысты. Орталық Еуразия жетекші державалардың бәсекелестігі айқын сипатта болмауымен ерекшеленеді.

Сонымен қатар еліміздің көпвекторлық саясаты айрықша мәнге ие. Мемлекет әлемдік аренадағы негізгі ойыншылардың барлығымен және оңтүстік шекарасындағы көршілерімен біркелкі, прагматикалық және тепе-тең қарым-қатынас орнатты. Бұған қоса, Орталық Азиядағы өзге елдердей емес, көршілермен шекара мәселесін нақтылап шешіп алды. Жүргізілген ауқымды жұмыстың арқасында стратегиялық маңызы зор табиғи ресурстарды (мұнай, уран, металдар) игеруде жаңғырту жұмысын жүргізуге қажетті бастапқы капиталмен қамтамсыз ете алады. Осы арада

КСРО ыдырағаннан кейін елдегі экономиканы ырықтандыру бағытындағы реформалаудың өз жемісін бергенін атап өткен жөн. Қазақстан экономикасы көп жағдайда әлемдік стандартқа негізделген. Содан болар, өз аймағында шетел инвестициясын тартуда көшбасшы мемлекет болып есептеледі. Сондай-ақ Қазақстанның түрлі өркениеттер тоғысында болуы он ықпалын тигізеді. Еліміз бір жағынан, Қазақстан Азия мен Еуропа ортасында, екінші жағынан христиан және мұсылман әлемі ортасында, үшінші жағынан, Қытай мен ислам әлемі ортасында тұр. Қазақстанның көп ұлтты құрамы да әлемнің түрлі елдерімен өзара ықпалдастықты кеңейтуге мүмкіндік береді.

Еліміз әлемдегі геосаяси және геоэкономиканың беталысын тап басып, транзиттік тасымал мен көлік бағына қатысты стратегиялық жоспар әзірледі. Бұл өз кезегінде түрлі өңірлерде инфрақұрылымды

жақсартуға да мүмкіндік береді. Жалпы, Қазақстанның негізгі мүмкіндіктері туралы сөз қозғалғанда транзит хабы тұжырымдамасын жүзеге асыруға тоқталған абзал. Оның мақсаты — Батыс пен Шығысты ғана емес, бәлкім, Солтүстік пен Оңтүстікті жалғайтын Еуразия кіндігіндегі жол айрығына айналу. Инфрақұрылым жобаларының жүзеге асуы экономиканы әртараптандыруға (диверсификация) алып келер еді. Біріншіден, ол өз аумағы арқылы өтетін жүк тасымалынан табыс табады. Соның нәтижесінде шағын және орта бизнес дамиы. Өйткені жүк өтетін бүкіл жол бойында тиісті инфрақұрылым жұмыс істейді. Бұл еліміздің жалпы ішкі өнімінде қызмет көрсету үлесінің артуына

ықпал етеді. Сонымен қатар логистика нарығы Қазақстанда құрылған және шетелден келген жана компаниялармен толығады. Екіншіден, отандық тауарларды тұтынушыға жеткізер жолда шығынның төмендеуі өнімінің ақтық құнының азаюына әсерін тигізеді. Теориялық жағынан бұл қазақстандық өнім саудасын ұлғайтуға, тиісінше, ішкі өндірісті ұлғайтуға түрткі болады.

Еуразия экономикалық одағы шеңберіндегі интеграция да он факторға жатады. Өйткені, бұл қазақстандық нарықтан он есе үлкен 170 млн адамды қамтитын ортақ нарықтың қалыптасуы. Қазіргі кезде осы әлеуетті жүзеге асыру жолында жұмыс жүріп жатыр. Еліміз Дүниежүзілік сауда ұйымына кірді. Бұл аймақтық интеграцияның шеңберінде қалып қоймауға және сыртқа нарыққа жақындай түсу тұрғысына алғанда маңызды қадам. Әсіресе, теңіз жолдарынан қашық жатқан еліміз үшін сырт өнімін бірігіп іс-қимыл жасауға септігін тигізеді. Шығыстағы алып көршіміз Қытайдың Жана Жібек Жолы экономикалық белдеуі шеңберіндегі ынтымақтастық елімізге зор мүмкіндіктер ашып отыр. Оның бір көрінісі ретінде Қытайдың шығысындағы Ляньюньган айлағы қазірдің өзінде әлеуетін көрсетіп жатыр. Осы жоба бойынша жүк Еуроодақ елдеріне Қазақстан аумағы арқылы тасымалданады.

Сайып келгенде, еліміздің Еуразия кеңістігіндегі салмақты да сындарлы саясаты Орталық Азия үшін өндірістік қаржы орталығына айналу әлеуетін күшейте түсті. Қазірдің өзінде Қазақстан аймақтағы көптеген елдер үшін негізгі азық-түлік өндіретін мемлекетке айналды.

Сұлтан ӘКІМБЕКОВ,
Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті — Ұлт Қошбасшысы
Қоры жанындағы Ғаламдық экономика және саясат институтының директоры

Шеберлік

Қазақстан мен корейлік мұрағатшылардың ынтымақтастығы нығая түседі. Тиісті меморандумға Сеулде Қазақстан Республикасы Президенті архивінің директоры Борис Жапаров пен Корея ұлттық архивінің президенті Ли Сан Жин қол қойды.

Мұрағатшылар тәжірибе алмасады

Құжатқа сәйкес екі мемлекеттің архив қызметкерлері тәжірибе, деректермен алмасады және ғылыми-зерттеулер жүргізеді, — деп хабарлайды 24.kz. Қазақстан сапар тобы Корея президентінің мұрағатын аралады. Мұнда осы елді басқарған он бір басшы туралы құжаттар мен олардың жеке заттары қойылған. Мұрағатта осы ел басшысына тиесілі бұйымдарды көруге болады. Сондай-ақ Оңтүстік Корея басшыларына сыйға тартылған заттар да орналасқан. Олардың арасында Нұрсұлтан Назарбаевтың сыйлығы бар. Бұл сый бұйымды Кореяның экс-президенті Но Му Хён 2004 жылы Қазақстанға жасаған сапары кезінде алған.

Көкжиек

Елордалық мектептердің жоғары сынып оқушылары Бразилияның Порту-Алегри және Нову Гамбург қалаларында өткен халықаралық ғылыми еңбек байқауында бақ сынады.

Елордаға олжамен оралды

Сайыс XXXI Mostra Internacional de Ciência e Tecnologia (Mostratec) халықаралық білім беру жәрмеңкесі аясында ұйымдастырылды, — деп хабарлады 24.kz. Оның бағдарламасына сәйкес техникалық білім беру семинары, робот техникасы фестивалі, өңірлік кітап көрмесі және бірқатар мәдени, спорттық іс-шара өткізілді. Білім бәсекесіне елімізден бөлек Бразилия, АҚШ, Қытай, Аргентина, Босния мен Герцеговина, Чили, Колумбия, Дания Голландия елдерінің оқушылары қатысты.

Елордалық оқушылар қазылар алқасының назарына математика, физика, химия және информатикадан зерттеу еңбегін ұсынды. Астана қаласындағы оқушылардың 10 еңбегі байқаудың ақтық кезеңіне жолдама алды. Халықаралық байқау-жәрмеңке қорытындысы бойынша елордалық оқушылар 7 алтын, 6 күміс және 7 қола медальға ие болды. Үздік жұмыстардың авторлары диплом, бағалы сыйлық және білім гранттарымен марапатталды.

Өрлеу

Түркияның Анталья қаласында аяқталған «Анталья ЭКСПО – 2016» халықаралық ботаникалық көрмесінде қазақстандық павильон қатысушы 54 мемлекеттің ішінен үшінші орын алды. Бұл туралы білім және ғылым министрлігінің баспасөз қызметі хабарлады.

Үштікке кірдік

Отандық павильонды көрме барысында 75 елдің өкілі тамашалаған. Көрме қонақтары палеоботаникалық үлгілер жиынтықтары түрінде жасалған Қазақстан флорасының тарихымен танысып, «Қызыл кітапқа» енгізілген сирек кездесетін және жойылып бара жатқан сегіз ағаш тұқымдас өсімдік түрін көре алды.

«Анталья ЭКСПО-2016» халықаралық ботаникалық көрмесі өз жұмысын 22 сәуірде бастаған болатын. Көрме философиясы — «Болашақ ұрпақтың жасыл әлемі», басты тақырыбы — «Гүлдер мен балалар».

Көрме аумағы 120 гектарды құрады. Онда 54 мемлекеттің павильоны жұмыс істеді.

АЙМАҚ

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

www.jasqazaq.kz

Жәрмеңке

Брифинг барысында 2001-2015 жылдар аралығында облыста жалпы өнім 11 есеге өсіп, ақшаға шаққанда 1,2 триллион тенгеге жеткендігі айтылды. Өнеркәсіп өнімдері он есеге көбейген. 2016 жылы бұл көрсеткіш 350 миллиард тенгені құрамақшы. Мұндай табысқа жету мемлекеттік индустриалды-инновациялық даму бағдарламасын жүзеге асырудың арқасында. Осы бағдарлама аясында 174 миллиард теңгенің 70 жобасы жүзеге асырылған. Жалпы Ақмола облысында экономиканың күрт алға басуы 2014 жылдың үлесіне тиеді.

Астананың азық-түлік белдеуін қамтамасыз ету мәселесі қарқын алып келеді. Мәселен, осы жылдары облыста азық-түлік өнімдерін өндіру 3,5 есеге көбейген. Бүгінде Ақмола облысы Астананы үнмен, жұмыртқамен, картоппен жүз пайыз қамтамасыз етіп отыр.

Ел тәуелсіздігінің 25 жылдығына орай, үстіміздегі жылдың басынан бері Елордада «Қуатты өңір – қуатты Қазақстан» жобасы аясында барлық облыстардың күндері өткізілуде. Бұл жолғы кезек Ақмола облысына келді. Алдымен орталық коммуникациялар қызметінде облыс әкімінің бірінші орынбасары Қадырхан Отаров, облыс әкімінің орынбасары Нұрлан Нұркенов және Қазақстан халқы Ақмола ассамблеясы хатшылығының меңгерушісі Марал Жақыповалардың қатысуымен брифинг өткізілді.

тауар өндірушілерінің өнімдерінің Елордадағы сауда орындарының сөрелерінен күнделікті табылатындығына қарамастан, республика облыстары арасында ақмолалықтардың ең соңында жәрмеңке өткізуі де биыл осы бір игі шараның соңғы нүктесін қою болғандығы сөзсіз.

Әрине, Елордада жәрмеңке өткізу бір қарағанда, Астанадан шалғай жатқан облыстарға біршама қиындық тудыратындығы да жасырын емес. Дегенмен, Елорданың азық-түлік

— Арзан әрі сапалы болған соң «етті килолап дорбалағаннан гөрі, біржола арбалайын» деп жылқының жарты етін сатып алдым, — дейді астаналық зейнеткер Бақыт Төлеубаева. — Күн суыта бастады, енді бір мезгіл жылқы етін жемесек, көңіліміз көншімейді. Қалған тауарларды тағы да қараймын. Сондай-ақ үйіреніп алғаннан соң ба, әйтеуір осы өңірдің жылқыларының еті ерекше дәмді болып көрінеді. Сосын ғой, соңыма дейін ізлемейін деп, «күздік сатып алғаным».

Астанамен еншісі бөлінбеген

Ақмола облысы еңселі Елордада жәрмеңке өткізді

Әсіресе, еліміздің, оның ішінде Астанадағы азық-түлікпен қамтамасыз ету тұрғысында ауыл шаруашылығы өнімдерін шығарушылардың орны ерекше екендігі де ақиқат. Бұл орайда, жер жанныаты аталып кеткен Жетісудың жемістері мен Алатаудың алқызыл алмасы, көкөнісі көздің жауын алатын Шымқала мен Тараз өңірінің өнімдері, дәмі тіл үйірер Арал мен қарт Каспийдің аттай тулаған балығы, сапасы жағынан теңдесі жоқ теріскей өңірдің ұн, Көкшенің сере қазысы, Алтайдың балы, айта берсек, елімізде адам денсаулығына аса айдалы азық-түліктің бәрі дерлік өндіріледі десек, ақиқаттан алыс кетпегендігіміз. Арқа төсінде орын тепкен Елордамыз — Астананың азық-түлік белдеуін құру міндеті де бас қала тұрғындарын сапалы азық-түлікпен толық қамтамасыз етуден туындаған мәселе. Сондықтан да болар, еліміздің түкпір-түкпірінен және алыс-жақын шетелдерден әкелінетін азық-түлікпен шектеліп қалмай, жап сайын жаз ортасынан бастап күздің аяғына дейін

белдеуін құру тұрғысында қала тұрғындарын сапалы да, арзан тауарлармен тұрақты түрде қамтамасыз етудің қаншалықты маңызды екендігін айтып жату артық болар. Сонымен қатар басқа облыстар өткізгендей бір күн емес, бұл жолы екі күнге созылған жәрмеңкенің астаналықтардың көңілдерінен шыққандығы сөзсіз. Нақты деректерге сүйенер болсақ, екі күнге созылған қызу саудала ақмолалық тауар өндірушілер 620 тонна ет және ет өнімдерін, 20 тонна балық, 458 тонна көкөніс пен картоп, 63 тонна сүт және сүт өнімдерін, 430 мың дана жұмыртқа, 170 тонна ұн және 40 тонна өсімдік майы әкелген екен. Яғни осы күндері барлығы 784,0 миллион теңгенің 70 түрлі азық-түлігі сатылды. Ал бағаларға келетін болсақ, жәрмеңкедегі азық-түлік қаладағы сауда орындарын айтпағанның өзінде, базардағыдан да біршама төмен болды. Сондықтан да болар, жәрмеңке басталған сенбі күні таңертең ертемен әсіресе, жұмыртқа сатылған жерден ұзын-сонар кезекте тұрған тұрғындарды

— Шынымен, осындай жәрмеңкелер өткізіп тұру біз үшін қолайлы болды, — деп Сүлеймен Кенжеғарын бізбен өңімесін жалғастырды. — Тіпті жаз ортасынан бері «келесі

тұрғыдан алып қарағанда, біз үшін баға емес, ең алдымен, тұтынушылардың талаптарына жауап бере алатын сапалы тауар өндіретіндігімізді көрсету. Сондай-ақ ешқандай делдалсыз

демалыста қандай облыс, не ұсынады екен» деп күтіп отыратын болдық. Әрине, күнделікті керегімізді қаладағы базарлар мен дүкендерден алып тұрамыз. Ал мұндай жәрмеңкелерде сақтауға ыңғайлы азық-түлік түрлерін мүмкіндігінше молынан алып тұруға тырысамыз. Шынында да, екі күнге созылған Ақмола облысының Астанадағы күндері үлкен той болып өтті. Осы күндері өткізілген мәдени және спорттық шаралар, сахналанған қойылымдар мен акындармен, жазушылармен жүздесулер де өте жоғары деңгейде өтті. Олар туралы төменіректе толық мағлұмат береміз. Ал жәрмеңке өткізілген аланда да қызу саудамен қатар, «Тәуелсіз елдің тұғыры биік» атты театрландырылған қойылым, концерттік бағдарламалар, «Бауырсақ мейрамы» және спорт жарыстары да қала тұрғындарын бей-жай қалдырмады. Сондай-ақ алғашқы күні Ерейментау және келесі күні Қорғалжын ауданы ұйымдастырғандай, келушілерге тегін ыстық шай мен бауырсақ үлестіру, қымыз ұсыну да мерекенің мәнін аша түсті.

Астанада әр облыстың жәрмеңке ұйымдастыруы дәстүрге айналды. Өткен сенбі-жексенбі күндері биылғы осындай жәрмеңкелердің соңғысы Елордадағы «Хан шатыры» аялдан-сауық орталығы жанындағы алаңда өтті. «Астана мен Ақмола егіз ұғым» деген сөз бас ролар, бұл өңірдегі ауыл шаруашылығы

байқадық. Әрине, дүкендерде он жұмыртқа шамамен 300 теңгеден сатылатын болса, бұл жерде 190 теңгеге алуға болатындықтан, мұндай кезекке таңдануға болмас. Сондай-ақ жылқы етінің бір кілосы 1110 теңгеден, сиыр еті — 1000, қой еті 950 теңгеден әп-сәтте сатылып кетіп жатты.

Іс-шара

Алдымен, 200 адамнан құралған арнайы топ жұмысының нәтижесін Ақтөбе облысында басталғанына тоқтаған прокурор оған өңір басшысы Бердібек Сапарбаевтан ұсыныс болғанын айтты. Бас прокурор «Елбасының бастамасымен осы топ

Ақтөбе облысының Хромтау ауданына сапары аясында еліміздің Бас прокуроры Жақып Асанов табысты әрі іскер адамдар туралы баяндады. Оның айтуынша, егер адам табысты болса, қылмыспен айналыспайды. Ал қылмыстың 84 пайызын жұмысы жоқ адамдар жасайды.

Кәсіпкерді қолдау керек

өңірлерге шығу керек болатын. Мұны біліп қалған сіздердің әкімдеріңіз бірден қолқа салды», — дейді. Ақтөбе облысына келген жұмыс тобы бірнеше бағытта жұмыс жасады. «Бір айдың ішінде 384 елді мекенде болдық. 84 ауылдық округ әкімдерін оқыттық. Ауыл әкімдері — негізгі, маңызды адамдар. Жергілікті халықтың жағдайы осы ауыл әкімдеріне байланысты. Сондықтан мемлекет жасап отырған жағдайлар мен беріп отырған мүмкіндіктерді алдымен ауыл басшылары білулері керек. Бір ай көлемінде семинар-тренингтер ұйымдастырдық. Барлығымен сөйлестік», — дейді Ж.Асанов. Оның айтуынша, Ақтөбе облысында қандай шаруамен айналысуға болатыны жайлы тегін әдебиет те таратылған екен. Бүгінде әрбір тұрғынға кәсіп ашуды үйрету керек. Бас прокурор «Елімізде 7 мыңнан астам елді мекен бар. Бірақ әр ауылға

барып, біреулер жұмыс орындарын ашып бермесі анық. Еліміздің аумағы ауқымды. Кез келген адам кәсіппен айналысуға епті болуы керек. Тіпті Америкаға барсаңыз да, қабілетіңіз болуы керек. Ешкім сізге ақша әкеліп бермейді», — дейді. Хромтау тұрғындарымен кездесу барысында ел экономикасын дамыту үшін жасалып жатқан жағдайлар туралы да сөз болды. Облыс кәсіпкерлері құқықтарының бұзылмауы керектігі де айтылды. «Екі жыл бұрын басқа қызметте болғаныма, бір кездесуде жас жігіт «Сіз секілді табысты болудың құпиясы неде?» деп сауал тастады. Мен прокурормын. Менің тағдырым бес минутта-ақ шешілуі мүмкін. Дұрыс жұмыс жасамасам, бұйрық шығару салалы. Қызметтен кетіреді. Олдан да залда отырған, мәселен, Абзал ағана қарашы, сол кісі ауылда кәсібін айналырып отыр. 3,5 мыңдай жұмыс

орнын ашқан, 10 мыңның үстінде адам осы кісінің арқасында күн көріп отыр. Сондықтан, мені прокурор ретінде үлгі етпе, үлгі болатын адам мен емеспін деп айттым», — дейді прокурор

жиналғандарға. Жақып Асановтың пайымынша, елде бизнесмендер мен кәсіпкерлер неғұрлым көп болса, соғұрлым қылмыстылық деңгейі де аз болады. «Қылмыстардың 84 пайызын жұмысы жоқ адамдар жасайды дедім ғой. Бүгінде қылмыс көбейіп кетті деген пікір қалыптасқан. Теледидарда да, интернетте де қылмыс туралы көп айтылады. Таяуда Ресейге бір қызметкерімізді мұрағатпен жұмыс жасау үшін жібергенбіз. Сонау кеңес кезіндегі мәліметтерді алып келді», — деген прокурор 80-90-шы жылғы көрсеткіштерден мысал келтірді. Ж.Асанов «Кезінде қылмыстарды, оның ішінде аса ауыр қылмыстарды жасырса, тек сөгіс жарияланатын. Бір жағынан, қанша қылмыс жасалса да, қоғам біле бермейді. Ал бүгінде кішкене заңбұзушылық болса да, кісі өлімі болса да, бүкіл ел болып талқылайтын болдық. Қазірде қылмысты жасыру, оны тіркемей тастау деген жоқ. Оның үстіне, қылмысты тіркемеген қызметкерді түрме күтіп тұр. Соңғы бес жылдың көлемінде құқық қорғау саласының 53 қызметкері сотталып кетті», — дейді. Кеңес жылдары түрме, түзету колониясы саны жағынан АҚШ-тың көш бастап тұрғанын айтқан Ж.Асанов Кеңестер олағының да алғашқы үштікте болғанын жасырмады. Елімізде де түрме саны аз болмаса керек-ті. Ол «Мен мұны не үшін айтып отырмын. Соңғы 25 жылда қандай көрсеткішке қол жеткізгенімізді жеткізгім келеді. Рас, жасап отырған жұмыстарымызды қарапайым халыққа дұрыс жеткізе алмай отырмыз. Оған құқық қорғау қызметкерлері — өзіміз де кінәліміз», — дейді. Асқар АҚТІЛЕУ, Ақтөбе

Қамқорлық

Ақтөбеде осы күндері жетім балаларға арналған әлеуметтік үй салынып жатыр. Облыс орталығында құрылысы басталған нысан ата-анасының қамқорлығынсыз қалған және жетім балалардың игілігіне берілмек.

«Осы мақсатта «Сәби» қайырымдылық қоры 1,2 млрд теңге көлемінде қаржы бөлді», — деп хабарлады «Жас қазақ» тілшісіне «Ақтөбе ақпарат» орталығынан. Әлеуметтік үйде 80 адам тұра алады. Олардың қатарында арнайы интернат мекемелеріндегі дамуында мүкісі бар түлектер де бар. Салынып жатқан әлеуметтік үйдегі бір пәтердің аумағы 40 шаршы метр. Сонымен қатар гимназияға жақын жерде шағын цехтардың құрылысы жүргізіліп жатыр. Жетілуі кешігуілеген тұрғындар осы жерде енбек етіп, жалақы алады. Оларға кондитер өнімдері, аякқийм жөндеу, тігін, ағаш ұстасы

және жөндеу цехтары, сондай-ақ шаштараз және массаж орталықтарында жұмыс істеу мүмкіндіктері пайда болады. Әлеуметтік үй тірек-қимыл жүйесінің бұзылуын оңалту аппаратымен, емдік дене шынықтыру, демалыс залымен қамтамасыз етіледі. Қазіргі уақытта Ақтөбе облысында 70 орынға арналған бір жасөспірімдер үйі жұмыс істейді. Онда облыстағы интернат мекемелерінен шыққан түлектер 23 жасқа дейін тұрады. Ал әлеуметтік үйде балалар үйі мен мектеп-интернаттардың түлектері 18-29 жас аралығында баспанамен қамтамасыз етіледі.

Серпіліс

Бас директор Самат Қалдығұлов жобаның жалпы құны 550 млн тонна екендігін айтты. Жобалық қуаты жылына 1500 тонна шұжық

Ақтөбеде консерві шығарылады

өнімін, 4680 консерві өнімін, 300 тонна жартылай фабрика тты құрайды. Жобаны жүзеге асыру нәтижесінде 60 жана жұмыс орны ашылды. Консерв цехының ашылу салтанатына облыс басшысы қатысты. — Елбасының азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету тапсырмасын орындау мақсатында облысымызда кәсіпкерлік субъектілерін, тауар өндірушілерге қолдау

нарықты қазақстандық өніммен қамтуға ықпал ететін болады, сонымен қатар Ақтөбе облысында өңдеу мәселесін шешуге мүмкіндік береді, — деді облыс әкімі Бердібек Сапарбаев. Кәсіпорын шұжық цехын ашуды жоспарлап отыр. Алдағы уақытта ысталған ет өндірісін қолға алмақ ниетте.

(Өз тілшіміз)

Құрмет

І. ӨМІРДІҢ БАСЫ –
САЙРАН, СОҢЫ...

Түсі суық, сұрғылттау қабырғадан әлдебір леп еседі екен. Жан жүрегінді сонадайдан тұрып-ақ тондыратын тәрізді. Есік алдындағы әне бір ағаштар кейуаналардың жанарын шылаған мұңмен суарылды ма екен, кім білсін. Кең де жарық, кілем төселген дәлізге ендік. Кенет дәліздің арғы бетінен ән естілді:

*Жасымда болдым балдырған,
Талайды сөзге қандырған.
Сол балдырған кезімде,
Ғашықтық оты жандырған.*

*Қара бура қартайып,
Жар басына шөккен күн.
Қарлыққан қарттың дауысы
Жалтар желде ескен күн.*

Үкілі Ыбырай: көлімгі ән падишасы
Үкілі Ыбырайдың «Қалдырғаны». Дәл осы қарттар үйінде осы бір әнді естимін деген ой үш ұйықтасан түсіне еңбес еді. Аса биік болмағанымен, сәл жарықшағы бар қоныр дауыс. Құмарлық қос қолтығымнан көтеріп алып жанағы бөлмеге жеткізді. Сұңғақ бойлы, әдеміше жүзді ақсақал екен.

— Ассалаумағалейкүм, аға деп қос қолымды ұсындым, — денсаулығыңыз жақсы ма, көңіл-күйіңіз қалай?

— Тән сау болғанымен, жан жаралы ғой інішек. Өзін қайдан жүрсін, кімсің?
— Газеттенмін, аға. Сіздердің қал-жағдайларыңызды білейін деп...

Ақсақал қамшы салдырған жоқ. Өз жайын ірікпей баяндай жөнелді. Тұтас болмағанымен, ара-арасынан. Өне бойы ой тегізіп кешіп, санасы тағдырдың салмағынан соқталған адам бір жүйеден бір жүйеге, бір қиырлан бір қиырға ауысып кете береді екен. Қакбайлап, тақырыптың қотанына қайырып қайтып әкелемін. Іле үзілген әңгімені шетінеген жерінен қайта жалғастырады.

Шұчые қаласының тумасы екен. Сол қалада оқып, білім алыпты. Әскерден келген соң сол кездегі Көкшетау облыстық халық шығармашылығы орталығында бір жылдық курсты тәмамдаған. Өйткені, бала жасынан домбыра шерткен. Баян, гитараның құлағында ойнаған. Қазақтың, орыстың әндерін нәшіне келтіріп орындағанда, тыңдаған жанның айызы қанады екен. 1971-1972 жылы жоғарыда аталған халық шығармашылығы орталығында оқып жүргенде талай-талай өзгелен өнерін асырған, жақсы мен жайсаңды көріпті. Сол ағалармен үзенті қағыстырып, бірге жүріпті.

— Ол кезде Көкшетау қаласында «Ленин» атындағы мәдениет сарайы болатын. Мәдениет сарайының жанындағы «Ақ қайын» ансамблінің құрамында өн салғам. Марқұм республикаға белгілі айттыскер ақын Мұса Асайынов, Көкен Шәкеевтер ғажап адамдар еді ғой. Мұса ағам аса биік дауысты болмаса да, әнді бабына келтіріп, ғажап орындаушы еді. Көне хиссаларды, халық әндерін көп білетін. Сол кісілердің қасында жүріп, тәлім-тәрбиесін алдым, өнегесін ұқтым. Әуел баста бойдағы бар дүние жаратқанның аз ғана сыйы екен. Біз бір жыл оқысақ та,

біраз дүниені үйреніп шықтық. Негізгі бағыт халықтың мәдениет демалысын ұйымдастыру. Соның өзінде де бойында қабілет-дарынын болмаса жұртты қалай өзіне тартасын, — дейді Қажымұрат Шуланов ақсақал, — е, өткен дүниенің несін айтасын. Алансыз жүруші ек. Дүние тек қызық пен қуаныштан жаралғандай болушы еді. Бәрі көрген түстей бір жері есінде қалса, бір жері ұмытылып өте шығалы екен ғой. Бір күнгідей болмады.

Бір жылдық курсты бітірген соң сол кездегі Шұчые ауданына қарасты Шорс кеңшарына жолдама алдым. Келе сала клуб меңгерушісі болып тағайындалдым. Шорс тың игерушілердің мекені еді. Жергілікті ұлт өкілдері жоққа тән. Әйтеуір көкірегі даңғыл, ұлтжанды азамат Орынбасар Назаров директор болып келген соң көзіміз ашылды. Клубтағы жұмысты ұршықша үйіріп әкеттім. Кеңшардың директоры да қолдап тұрды. Үй берді. Оның үстіне мектептегі оқушыларға музыка пәнінен сабақ бердім. Өзім еркін және классикалық құрестермен айналысқанмын әрі волейболды жақсы ойнаушы едім. Мектептің жанынан спорт үйірмелерін ашып, балаларды спортқа тарттым. Ал, өзімнің негізгі жұмысым — клуб үйінің жанынан құрылған көркемөнерпаздар үйірмесі әркілді байқауларда ауданда ұдайы бірінші орын алушы едік. Орынбасар Назаровты өмірден өтіпті деп естідім. Пейіште нұры шалқысын. Марқұм коммунистік партияның қылышынан қан тамып тұрған кездің өзінде ұлтының қамын ойлайтын, өнерін өрістетуге ниет еткен абзал адам еді. Жақсылық шарапатын көп көрдім ғой. Өнер деп соққан жүрекке от беруші еді.

1974 жылы шаңырақ көтердім. Өмірге алтын асықтай үш қыз келді. Кейін Чкалов ауданындағы Аmandық

Қарттарға қамқорлық — мемлекетіміздің әлеуметтік саясатының басым бағытының бірі. Жылда 1 қазан күні мемлекетіміздің дамуына үлес қосқан көне көздерімізді құттықтап, сый-құрмет көрсету дәстүрге айналған. Жалпы бір күн ғана емес, жыл 12 ай уақытылы зейнетақысын беріп, әртүрлі жеңілдік жасау да тұрақты жүргізіліп отырады. Бала-шағасының қамқорлығын көрмей отырған қарттарымыз мемлекеттің ерекше назарында. Оған Ақмола облысындағы Макинка селосындағы қарттар үйіне барғанда көзіміз жетті. Бұл мекемеге алғаш рет ат басын тіредік. Естуіміз бар еді. Жергілікті басылымдарда бұрын бірер рет жазылған. Мақтап жазған. Ондағы әлеуметтік-тұрмыстық жағдайды, жалғыздікті қарияларға жасалып жатқан қамқорлықты бүгін біз де көркемшіміз.

Тағдырлар тоғысқан мекен

ауылына ауыстым. Онда да қызығы бар. Алдымен Чкаловта жұмыс істеп жүргенмін. Өнші ретінде таңыла бастадым. Бір күні Аmandық кеңшарының директоры Айтқажы Қалымов келді. Іс-міс жоқ кеттік делі маған. Мұнда не қылып жүрсін? Үй беремін, жағдайың дұрыс болады. Тартып кеттім. Айтқанында тұрды. Үй берді, ештеңені ұайымдамайтын қылып бар жағдайымыз туғызды. Мен де аянып қалғаным жоқ. Аmandықтың атағын аспандаттым. Ауданың былай тұрсын, облыста бірінші орынды шаппай алатынбыз. Домбыра оркестрін ұйымдастырдық. Ұлттық өнерге құмар кеңшар директоры Айтқажы Қалымов көркемөнерпаз мүшелерін байдан балаларындай үлде мен бұлдеге орап қойды. Ол кезде ұлттық киім табудың өзі қиын шаруа. Кеңшардың бар жұмысын қантарып қойып, Алматыдан барып әкелді ғой. Жалғыз өнерді ғана емес, спортты да жақсы көрді.

Біз Аmandықты аз уақыттың ішінде гүлдендіріп жібердік. Әй, ондай азаматтар енді қайтіп туа ма, тұмай ма, кім білсін. Шаруаны ғана емес, өнерді оның ішінде сол кезде күйі қашып тұрған ұлттық өнерді жан-тәнімен сүюші еді ғой. Айтқажының балалары Байжол мен Әйтегімді өзім баулыдым. Байжол қазір облыстық халық шығармашылығы орталығының басшысы болып жүр деп естігенмін. Ән айтуын тастап кетпесе болды. Әдемі әлемге енгізіп, қолына қазақтың қоңыр домбырасын ұстатқан өзім болған соң осында жатсам да алдымды көрген, үлгімді алған, өнегемді ұққан шәкірттеріме сырттай тілеулес болып жүремін.

Біз Ақан сері бола алмадық. Кеш туыппыз. Өте кеш. Өнерді қууын қудық. Бірақ сал мен серінің дәуірі баяғыда өтіп кетіпті. Жастықта өнердің өзі екі көзінді тұмшалап, төңіректің бәрі тамылжып ән салып тұрғандай қиялының құсы бір аспандап алса, қайтіп жерге түспейді ғой. Серіліктің жөні сол екен деп қайран басты тауға да тасқа да ұрдық. Тәмам ел өнімізге сүйсінді, жапырлай қолын соқты, көкке көтере мақтады.

Соған мәз болыппыз. Сөйтсек, мақтау мен марапаттың өзі уақытша өткінші дүние екен ғой. Сенің керегің көмейіңнен сұлу ән сөргәлап тұрғанда ғана. Ән іріп, көңіл иттей үріп, қара басына қасірет түссе ешкім де керек қылмайды. Әйтпесе, өзгелен өнерін асырған Еркін Біржановпен талай рет сахнаның төріне шығып, жұлдыздай жарқырап едік. Ақан атам айтпақшы, басы сайран, соны ойран дүние өте шықты. Әйтсе де менің өмірім ән еді. Тек қайырмасы мұңдылау болды.

Қыздарым тұрмысқа шыққан. Отбастары бар. Бәріне бақыт тілеймін. Біз көрмеген жақсылықты солар көрсін. Қайда жүрсе де аман болсын.

Ақсақалға сұрақ қоюдың өзі қиын еді. Абайсызда ескі жараның орнын тырнап аламын ба? — деп тосырқайсын. Көмейіне келіп тұрған сұрақтың өзін жарым-жартылай ғана...

— Ағай, жөңгей...

Ақсақал қолын, бірақ сілтеді. Жарының күйігі бойында қалғандығын ұқтым. Өрі қарай қазбалаудың жөні жоқ еді. Өңгіменін арнасын күнігерт кейіптен жарқын тұсқа ауларған әнші аға тағы бір естелік айтты:

— Өнебір жылы Қырғызстанда, Ыстықкөлде бір ай дем алдым. Сол сапарымда заңғар жазушы Шыңғыс Айтматовпен кездестім. Әнімді тыңдағасын ба, үлкен кісі назар аударды. Іш тартып, жақын жүрді. Ауық-ауық көл жағалап сөйілдегенде өмір туралы, тағдыр туралы көп айтушы еді. Бірде:

— Өнер, — деп еді, — ол қанатты пырақ тәрізді.

Тақымынды қысып, қос қолыммен жалына жабысып отырмасаң, түсіріп кетеді.

Жазушы ағам жөн айтқан екен. Міне, түсіп қалдық қой.

хабарласып тұрамыз. Мұнда келмейді. Өз отбасы болған соң қолы тимейтін шығар. Әлде басқа бір себебі бар ма екен. Ұясын тастап, пыр етіп ұшып кеткен соң қайта оралу қиын ғой. Мен осы жерден тұрағымды тапқалы төрт жыл болды. Күндердің бір күнінде келіп қалар деп елегізіп жүрмін. Күйеубалам Арман құрылысшы. Мынау Казгородоктың тумасы.

Қарағым сен білесің бе? Адам қартайғанда туған жерін ойлайды екен ғой. Менің көз алдыма тау Қарабұлағының тамылжыған баурайы елестейді. Түсімде ылғи құлыншақай болып кісінеп, шауып жүремін. Таудың бергі бетіндегі жалғыз аяқ жол бар еді ғой. Сол жол Әулиебұлаққа беттеп барып, биікке сіңіп кететін. Сол жолдың бойымен шапқылашымен келіп, Әулиебұлаққа жете бергенде оянып кетемін. Бір жете алмай қойдым. Мен сол жердегі Қарабұлақ мектебін бітірдім ғой. Мектепте бірге оқыған достарымды да сағынамын. Хабар-ошар жоқ қазір. Мүмкін олар Әулиебұлақтың қырқасынан асып, арғы дүниеге кетіп қалған да шығар.

III. ҚАРИЯҒА ЖАН ҚАЙҒЫ

Қарттар үйінің тұрмыс-тіршілігінде көзге ұрып тұрған мін жоқ. Мұндағы бір адамды бағып, қауға күніне 2367 тенге жұмсалады екен. Тәулігіне алты мезгіл тамақтандырылады. Жатын орны жайнап тұр, құрқылтайдың ұясындай жып-жылы. Ауырып сырқай қалса, дәрі-дәрмегі тегін. Жұма сайын моншаға түседі. Демалыс бөлмесінде қажет дүниенің бәрі бар. Бұрын мұндағы зейнеткерлердің зейнетақысының 70 пайызы мекеменің шығынына жұмсалса, қазір қариялардың қалтасынан көк тиын шықпайды. Яғни түп-түгел мемлекеттің қамқорлығында. Ай сайын алатын зейнетақыларына өздері ие. Қазір Бұландыдағы қарттар үйінде 72 қария күн кешіп жатыр. Олардың жартысына жуығының ағайын-туысы, бала-шағасы бар.

Облыстық бюджеттен жылына 56 миллион тенге бөлінеді. Оның 14 миллион 785 мың теңгесі қариялардың ас-ауқатына жұмсалса, қалған қаржы коммуналдық төлемәкі, қызметкерлердің жалақысы, тағы басқа қажеттіліктерге жұмсалады. Осындағы Валентин Петрович Черняктың екі қызы Ресейде тұрады.

— Әкелерінді қартайғанда мүсәпір қылып, мұнайпай алып кетпейсіндер ме, — деп сұрап көріпті директордың орынбасары Рауза Мұқанқызы, — әкелеріңнің жандарында болғаны жақсы ғой.

— Ресейде қариялар үйіне тапсыру үшін қаншама құжат жинау керек. Ал өз үйімізде тұрғызайық десек, тұрғын үйіміздің көлемі шағындау, — депті қыздары, — қарттарға қамқорлық Қазақстанда жақсы, бәрі тегін. Елбасыларыңыз Нұрсұлтан Назарбаевтың арқасы ғой. Әкеміз осында тұра берсін.

Валентин Петрович жинаған зейнетақысын — 2 миллион теңгені қыздарының қолына ұстатқан. Қанша дегенмен іштен шыққан шұбар жылан ғой.

Жергілікті кәсіпкерлер биылғы жылға дейін қариялар үйіне көңіл бөле қоймапты. Биыл мекеме басшылары кәсіпкерлерге хат жазған көрінеді. Бәрі болмаса да бірең-сараң қарттар айлығының қарсаңында төбе көрсеткен.

— Қарттар үйі жердегі жұмақ қой, — дейді екен олар, — бәрі тегін. Зейнетақыларын алып жатыр. Біздің әке-

ТІРШІЛІК

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

7

II. ЖАЛҒЫЗДЫҚ КІМГЕ ЖАРАСҚАН?

Қариялар үйінде қилы-қилы тағдырды кездестіруге болады. Тағдырдың тауқыметін тартқан жанның бірі — Серік Шәріпов ақсақал. Зеренді ауданының Жамбыл ауылының тумасы екен. Кейін Приреченское кеңшарында тұрыпты. Механизатор болып істеген. Қайғының бұлтты әуелі жарының өмірден озуымен бірге түнеріп келген. «Жығылғанға жұлдырық» дегендей басындағы бұлт сейілудің орнына қатпар-қатпар болып қалындай түскен. Балалары да өмірден өтіпті. Соңғы баласы Қанат Зерендіде, ішкі істер саласында қызмет етсе керек. Қанияда кісі қолынан қаза тапқан.

— Осы қайғы менің қабырғама қатты батты, — дейді Серік ақсақал, — есімнен айырылып қалдым. Әлі күнге дейін сол есімді жинай алмай жүрмін. Алғаш әйелім ақпанның ақырған боранында үсіп өлгенінде жынданып кететін шығармын деп едім. Әйтеуір кеуденнен шыбын жаның шықпаған соң қалқайып, қарасын болып, кісі санатында жүре береді екенсің. Бір барғанымда жалғыз ағам Мереке өзінің қайтарының алдында:

— Серік-ау, енді кіммен қаласың? Сенің ұайымың-ақ мені қартайтып бітті ғой. Ертен жатып қалсаң ауызына су тамызатын да адам жоқ.

Үйленсеңші. Бір-біріне әйтеуір қарасын болып, бастарыңды сүйеп отырасыңдар ғой, — деп еді.

Үйлендім, бірақ дәм-тұзымыз жараспай, ажырасып кеттік. Қазір екінші әйелім бір баламмен Степногорск қаласында тұрады. Ал бірінші әйелімнен туған қызым Көкшетау қаласындағы ауруханалардың бірінде медбике болып жұмыс істейді. Анда-санда телефон арқылы

шешеміз ауылдағы үйде күлмен шығып, отпен кіріп жүр. Бейнетті де белшесінен кешеді. Ал мында барлық жағдай туғызылған. Мемлекеттің қамқорлығын өздері ғана емес, безбұйрек балалары да көріп отыр.

IV. МАХАББАТ ЖАС ТАЛҒАМАЙДЫ

Күздің қара суығы қариялар үйінің алдындағы ағаштардың сарғайған жапырақтарын жұлмапалап ойнап тұр. Сұрғылт күннің сұры осындағы адамдардың көңіл-күйі тәрізді. Ағаш орындықта қос қария отыр. Өнмендерінен өтетін өкпек желден бірін-бірі паналап, бірін-бірі қорғаштайтын тәрізді. Күбір-күбір сөйлесіп қояды. Мандайындағы сай-сай әжімдері тым терен. Қос қарияның бірі — Николай Севостьянов 1931 жылы туған екен. Ал жанындағы кейуана Валентина Скударнова 1938 жылғы. Николай Петровичтің айтуына қарағанда, «дружить» еткендеріне екі жыл болыпты.

Осы бір күнгірт дүниені көкіректегі титімдей сәулемен жарықтандырғысы келетін тәрізді. Кәрі қойдың жасындай жас қалғанда қайдағы махаббат дерсіз. Қамкөңіл жұбаныш, серік іздейді ғой. Жүректе жинаған жүктегі қатталып қалған шерінді тарқататын да, өксік араласып шығатын өкінішінді тыңдайтын да жанашыр құлақ керек шығар. Мұң кернеген көкіректегі сыр көмейден шыққанда ыстық жалынға оралып шығуы да кәдік. Әйтеуір қос қария бір-бірін медет тұтады. Тұрса отыра алмай, отырса тұра алмай омыртқасы бүгіліп, қабырғасы қаусауға жақындаса да мынау жарық дүниеде өзіне жаны ашитын, қамқор болатын адамды іздейтін шығар. Жалғыздық бір Құдайға ғана жарасқан. Пенде ғой бұлар.

— Журналистеің бе, — деп сұрайды Николай Петрович, — бізге көмектесе аласың ба? Екі жылдан бері некеге отыра алмай жүрміз. Менің Құдай қосқан қосағым қайтыс болғалы қаншама жыл өтті. Валентинаның да күйеуі қайтқалы көп уақыт болған. Енді екі жарты бір бүтін болайық десек, заң жүзінде ажырасуымыз керек екен. Құдайым-ау олар әлдеқашан өліп қалды ғой. Енді қалған аз ғана ғұмырымызда екеуіміз отбасылы адамдар болып, бір бөлмеде тұрсақ деп едік. Енді мандайымызға жазған өлшеулі ғұмырымызды бірге өткізсек, арман не?

Жалғыз қиындық неке ғана емес екен. Қариялар үйіндегі бөлмелер де санаулы. Онда жалғыз тұрмайды ғой. Бөлмені босату үшін Николай Петровичтің жанындағы бөлмесіне орын табу керек. Валентина әжейдің де жанында жатқан кейуаналар бар. Олар қайда барады. Мәселенің мәнісі осыған келіп тіреліп тұр.

Алғашында сәл оғаштай естіледі екен. Тал бесігінен жер бесігі жақын адамдар да бір-бірімен бас қосқысы келеді екен ғой. Балкім, жандарын жегідей жеген жалғыздықтан шаршаған болар. Кім білсін, әлде кешігіп келген махаббат па екен. Осы орыстардың өздері айтпаушы ма еді «махаббат жас талғамайды» деп.

У. БЕЙНЕТ ТҮБІ ЗЕЙНЕТ

Киіктің асығындай шымыр денелі, қарттық меңдесе де қажыр-қайраты жүзінде тұрған Максұт Дәулетов ақсақал Башқұрт елінің тумасы екен. Қазақ-татар тілдерін араластырып сөйлейді. Өзінің айтуына қарағанда, отыз жылға таяу ғұмырын түрмеде өткізіпті. Жан сырын жасырмай жайып салып отыр.

— Жастықтың, мастықтың салдарынан. Адам жас кезінде алды-артын андай бермейді ғой. Андамаған соң алдындағы қазулы тұрған орға барып жығылады, — дейді ол, — адам да өлтірдім. Кісі де тоналдым. Ұрлық та қылдым. Оны енді кімнен жасырасын. Қазір ойлап қарасам, өмірімнің сол бір бұралаң жолдары бекерге өткен екен. Мен дәмін татпаған түрме де қалған жоқ шығар. Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Степногорск, Атбасар тәрізді жерлердің қапастарын көрдім. Өрине, оның бәріне өзім кінәлімін. Қолыммен істетгенді мойныммен көтеру керек. Бір өкініштісі, жанағы түрмеде отырған жылдарым еңбек өтіліне жатпайды екен. Өзім білмегеннен кейін осы жайды анықтап алайын деп аудандық прокуратураға, басқа да заң орындарына өтініш жазып көрдім. Солардың бір де біреуі қанағаттанарлық жауап бермеді. Өзіңіз ойлап көріңізші, менің де ел қатарлы зейнетақы алуға құқығым бар емес пе?

1941 жылы туған, асарын асап, асарын жасаған қарияның сауалына жауап беру қиын еді. Зангер болмасақ та, түспалдап тіл қатқан болдық.

— Ақсақал-ау, ел зейнетақысын алып жатса, соған лайық өз заманында шеккен бейнеті, еткен еңбегі бар. Ал

сіз сол қарапайым адамдарға тізе батырып, қол көтеріп, жиған-тергенін қашқып кетіп, қиянат жасалдыңыз емес пе? Түрмеде отырған адамға зейнетақы төлемесе, төлемейтін шығар. Қазақтың тілінде зейнет деген сөздің өзі бейнеттің қарымтасы. Башқұрт тілінде де солай болатын шығар.

— Оның да жөн шырағым. Әйтеуір ел алып жатқан соң менің де алғым келеді. Рас, қылмыс жасадық. Бірақ ол баяғыда болған оқиға. Ол үшін мен жазамды тарттым ғой.

Қариялар үйінен ымырт үйіріле аттандық. Төңіректі қою қараңғылық жаңа-жаңа тұмшалай бастаған. Қариялар үйінің терезесінен кейуана далаға қарап тұр екен. Кім білсін, балаларымың біреуі іздеп келе ме? — деп сарылып, тосып тұрған шығар...

Байқал БАЙӘДІЛОВ,

Бұланды ауданы

Ақмола облысы

Тиімді әдіс

ҚАЗАҚТА «БІЛЕКТІ БІРДІ ЖЫҒАР, БІЛІМДІ МЫҢДЫ ЖЫҒАР» ДЕГЕН ҚАНАТТЫ СӨЗ БАР. «АҚЫЛ – ТОЗБАС КИИМ, БІЛІМ – САРҚЫЛМАС БҰЛАҚ» ДЕГЕН ХАЛЫҚТЫҢ ДАНАЛЫҚ СӨЗІН ДЕ КЕЛТІРУГЕ БОЛАДЫ. МҮНДАЙ МАҒЫНАСЫ ТЕРЕҢДЕ ЖАТҚАН ТІРКЕСТЕРДІ ТІЗБЕКТЕЙ БЕРСЕҢ ӨТЕ КӨП. ДЕГЕНМЕН ОҢДАҒЫ ТҮПКІ ОЙ – БІЛІМДІ ҰРПАҚ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН АЙШЫҚТАУ.

Қазіргі таңда балабақшадан бастап бүлдіршіннің сауатын ашу қолға алынған. Оларды қызықтыру үшін сабақ ойын түрінде де өткізіледі. Оның үстіне бүгінде мемлекет арнайы «Балапан» бағдарламасын қабылдап, ауылдарды да балабақшамен қамтамасыз ету мәселесін шешіп жатыр. Бұл әріне құттарлық іс. Балаңыз мектепке барғанда да аса қиналмайсыз. Өзіңіз тіркелген мекенжай бойынша білім беру ошағында тегін оқыта аласыз. Тек қосымша курсқа жазылу үшін ақша беру керек. Бірақ ол өз еркіңіз. Осылайша балаңыздың көмелет жасқа толып, 11 сыныпқа қалай келгенін байқамай қаласыз. Содан кейін «Балам ер жетіп, қызымның қалай бойжеткенін байқамай қалыппын» деп, таңғалатыныңыз тағы бар. Ендігі мәселе университетке қалаған мамандық бойынша оқуға түсіру. Әрине мемлекет тарапынан грант бөлінеді. Бірақ оның барлығына бірдей бұйыра бермейтінін біз жақсы білеміз. Тіпті 11 жыл бойы беске оқығандарға тегін оқу бақыты бұйырмай жатады. Осы тұста Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың 2013 жылдың 14 қаңтарында «Мемлекеттік білім беру жинақтау жүйесі туралы» заңға қол қоюы орасан зор маңызға ие екенін атап өту керек. Мемлекет білім алуға қаржылай көмек берудің жана әдісін ұсынды. Оған сәйкес білім алуға қаржы жинақтау арқылы банктің сыйақысымен қатар мемлекеттік сыйлықақы алу мүмкіндігіне ие болады. Осы жүйенің операторы Білім және ғылым министрлігіне қарасты «Қаржы орталығы» АҚ болып табылады.

Бүгінгі таңда салымды ұзақ мерзімге мемлекеттік білім беру жинақтау жүйесі бойынша әрбір азамат өз атына не баласының атына аша алады. Кейін бұл қаржыны көсітптік әрі жоғары білім алу мақсатында елімізде, я шетелде қолдана аласыз. Бұл депозит ерекше маңызға ие. Себебі жиналған қаржы білім алу мақсатында ғана жұмсалуды

тиіс. Егер жинақтаушы жинақты басқа мақсатқа қолданғысы келсе, онда мемлекеттік сыйақыдан қағылады. Салымшы үшін барынша қолайлы жағдай жасалған. Ол білім алуға есепшот ашып, өз еркімен жинақтау мерзімін белгілейді. Сонымен қатар төлеу жарнасының мөлшерін анықтайды. Бұл дегеніміз салымшы жарнасын өзіне қолайлы

уақытта, мөлшерде төлей алады дегенді білдіреді. Депозиттің салымшыларына шектеу жоқ. Сіз үшін танысыңыз да туысыңыз да кез келген қаладан депозит ашылған банк бөлімшесінен төлем жасай алады.

Мәселен сіз, баланыздың жоғарғы білім алуына ақша жинайтын болып шештіңіз делік. Енді не істеу керек? Ол үшін банк бөлімшесіне келіп, жеке куәлігіңіз бен баланыздың туу туралы куәлігін әкелсеніз жеткілікті. Жинақты ашу үшін бастапқы жарна 6 мың теңге шамасында, Халық банкінде 15 мың теңге. Ары қарай

өз мүмкіндігіңізге қарай салып отырасыз. Жинақтаудың ең аз мерзімі – 3 жыл. Ал ең ұзақ мерзімі 20 жылға дейін қарастырылған. Бұл депозитке банктің 14% сыйақысынан бөлек, мемлекеттен 5-7% мөлшерінде сыйақы қосылады. Осылайша депозиттің тиімділігі жылына 19-21% болмақ. Мемлекеттің сыйақысы жиналған барлық сомаға жыл сайын банк сыйақысынан бөлек аударылып отырады. Заң бойынша сыйлықақының мөлшері 100АЕК (212100 теңге) аспауы тиіс.

Мемлекеттен жылына берілетін 7% сыйақы жетім балаларға, мүгедектерге, аз қамтылған отбасы мен көп балалы отбасының балаларына аударылады. Ал 5% мөлшер қалған санатқа беріледі. Сонымен қатар банк сыйақысы мен мемлекет сыйақысының капиталдандырылатынын атап өткен жөн.

жатқан қарақөздеріміздің атына 7 мың депозит ашылды. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар үшін жарна ашу бүгінгі күнге дейін жалғасын тапты.

Ендеше баланыз оқу орнына түскеннен кейінгі әрекетіңіз қалай болмақ? Ақылы бөлімге оқуға түскеннен кейін салымшы оқу орнының келісімшартын депозит ашылған банкке өткізеді. Банк өз кезегінде салымшының шотынан оқу орнына қажетті соманы аударып отырады. Егер оқу мерзімінен кейін депозитте қаржы қалатын болса, салымшы ол қаржыны жеке мақсатына жұмсай алады.

Мемлекеттік білім грантына ие болған жағдайда мемлекеттік сыйлықақы сақталды.

Жалпы алғанда, бала үздік білім көрсетіп грантка ие болса, әрі қарай іс-әрекет етудің бірнеше нұсқасы бар: біріншісі – банк сыйақысы мен

мемлекет сыйлықақысын түгел алып өз қалауы бойынша жұмсау, екіншісі – жинақты келесі баласының атына аудару.

Айта кететіні, білім жинағы Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қорымен сақталдырылған (10 млн теңгеге дейін). Қазіргі таңда депозитті үш банктен «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Нұрбанк» АҚ және «Цеснабанк» АҚ ашуға болады. Алдағы уақытта мұндай білім беру жинақтау депозитін ашатын банкердің санын арттыру жоспарда. Осылайша, бұл жүйенің басты мақсаты білім алуға қолжетімділікті қамтамасыз ету, кеңейту, жаңа экономикалық және қаржылық құралдарды енгізу болып табылады. Бүгінгі таңда елімізде 15 мыңнан аса білім беру жинақтау салымы тіркелген. Бұл дегеніміз, 15 мың баланың елімізде, болмаса шетелде лайықты білім алатынына кепілдік бар деген сөз. Сізге де баланыздың болашағына сенімдірек қарау үшін қазірден қамдануға әбден болады.

Елдос ӨМІРЗАҚ

БІЛІМ

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Озық тәжірибе

Аталған мониторинг аясында іске асырылған жобалар үйлестірушілерінің жұмыс қорытындылары бойынша 13 есебі түңдталып, келесі жылға арналған келешек іс-жоспары талқыланды. Халықаралық ғылыми және академиялық қатынастарды дамыту, ғылым мен білімді интернационалдандыру Әл Фараби атындағы ҚазҰУ-нің әлемдік ғылыми кеңістіктегі бәсекеге қабилеттілігін арттыратын күшті құрал болып табылады. Жоғары білім модернизациясы саласында ҚазҰУ Темпусы Еуропалық комиссия бағдарламасы халықаралық жобаларға қатысуы бойынша Орталық Азия және

ТМД жоғары оқу орындары арасында көшбасшы орынды иеленіп отыр. Бүгінгі таңда елімізде университеттің қатысуымен Орталық Азиядағы инженерлік білім сапасын арттыру (QUEECA), Ресей және Қазақстанға арналған Еуропалық біліктілік шеңберінде (PICTET) ақпараттық-коммуникациялық технологиялар бойынша кәсіби дайындау (AKT), зерттеу – ғылым – өндіріс (PERSEUS),

Еуропалық комиссия Әл Фараби атындағы ҚазҰУ қатысуымен жүзеге асырылған IV Темпус халықаралық жобалар институтционалды мониторингін өткізді. Кездесудің басты мақсаты – жүзеге асырылған жобалардың аралық және соңғы қорытындысын сараптау. Сондай-ақ университеттің табысты тәжірибесін меңгеру болды.

Жоғары білімді жетілдіру

қағидасы бойынша қоғамдық пайдалы университеттер құру, Израиль, Әзірбайжан, Қазақстан т.б. экологиялық жүйе мониторингін қорытандырып бақылап басқару саласындағы білімді жетілдіру (SESREMO) халықаралық Темпус жобалары жүзеге асырылуда.

Эразмус+ бағдарламалары ЕАЕСА департаментінің жетекшісі Ральф Ралерс ҚазҰУ-да жүзеге асырылатын жоба тақырыптарының өзектілігін және атқарылған жұмыстың жоғары сапалылығын атап көрсетті. Институтционалды мониторинг аясында түңғыш рет Қазақстандағы Темпус жобаларының бүкіл үйлестірушілерінің кластерлі кездесуі өтті. Еуропалық комиссияның өткізген іс-шаралар қорытындылары бойынша сараптамалық қорытынды жасалынады.

Темпус жобаларының институтционалды мониторингін Еуропалық комиссияның білім саласы, аудиовизуалды құралдар және мәдениет жөніндегі атқарушы агенттігімен (ЕАЕСА), еліміздегі Ұлттық Эразмус+ кеңсесі (НЗО) тарапынан ұйымдастырылған. Кластерлі кездесуге ЕАЕСА сарапшылары, білім және ғылым министрлігінің өкілдері және ҚазҰУ жоба үйлестірушілері қатысты.

Сұхбат

— Жоғары оқу орнындағы тәжірибелі маман ретінде бүгінгі студенттердің ортақ дүниетанымы қандай сипатқа ие екендігін айқындап бере аласыз ба?

— Бүгінгі буын өкілдері тым алғыр. Олардың мінезіне тән ортақ ұқсастық бар. Бұл — асығыстық. Көштен қалмауға деген қарбаластық сипатқа ие. Олар кітап бетін аса төзімділікпен парактауға құлықсыз. Бірақ бәрін білуге, қамтуға деген құштарлығы басым. Қарама-қайшылықтарға толы осындай өзгерістер олардың бойындағы басты құндылықты зерттеуге мәжбүрлейді.

Бүгінгі уақыттың талабы — олар үшін тым қатан. Сурыпталу үдерісі, бәлкім, келешек адамзаттың өміріне үлкен өзгерістер әкеледі. Жана деңгей — жанаша өмір сүру жүйесін жасайтын болады. Бүгінгі ұрпақ осы дайындықты бейсаналық деңгейде іштей сезінетін болар деп топшылаймын.

Меніңше, бүгінгі буын өкілдері қоғамнан үлкен күрделі өзгерістерді талап етеді. Біз көп жағдайда олардың оқуға деген құлықсыздығын айыптаймыз. Оларды барлығына бейтараптылықпен қарайтындай кейіпте қабылдаймыз. Шын мәнінде, олар мазмұнды әрі сапалы да қысқа формаларға өтудің тәсілін талап етеді. Осы тұста барлық ұстаздар мен жоғары оқу орындарының басты уайымына айналған жәйттің басын ашып айтқым келеді. Шәкірттер кітап бетін ашпайды деп кінә артып жатамыз. Бірақ бүгінгі кітаптардың көпшілігінің формасы олардың қабылдауының талабына сай емес.

— Егер бүгінгі буын өкілдерінің талабына оқулықтардың мазмұны, формасы сай емес десек, сонда жанашылдықтың жана белгілері қандай болуы керек?

— Ғылыми тұрғыдан нақты тұжырымдар жасауды талап етеді. Оқулықтар да осы негізге сүйенген жағдайда тиімді болмақ. Бүгінгі ұрпақты жокқа сендіру мүмкін емес. Ақиқатты ашудың айқын тәсілдері тым қысқа формада болуы қажет. Қалың бетті кітаптарды оқуға шәкірттердің жігері жетпейді емес, бүгінгі уақыттың ырғағы көтермейді. Бүгінгі жастар бәрине үлгеріп, бәрін бірден меңгергісі келеді.

Бұл ғасыр ғылымның үлесіне тиесілі. Нақты жасалған тұжырымдар асқан талғампаздықпен зерттелген болуы шарт. Сапа басты көрсеткіш. Таңдау тек талғамы жоғары дүниелерге жасалады. Оқулықтардың негізгі мазмұны да осы құндылықтарға басымдық берген жағдайда ғана маңыздылығы артады. Өмірге шын мәнінде жарамды теорияның негізгі өзегін салған, қысқа мазмұндағы, формасы қабылдауға оңай, көркемдік талғамы жоғары кітаптар ғана оқылатын болады.

— Рухани дағдарыстың ең күрделі кезеңін өткеріп жатқан сияқтымыз. Бүгінгі жастарға қатысты айтылатын сын осының көрсеткіші емес пе?

— Шығыстың ұлы ойшылы Конфуцийдің мынандай бір дана сөзі бар: «Патшада патшалық салауат, уәзірде уәзірлік салауат, әкеде әкелік салауат, балада балалық қасиет болғаны жөн. Сонда ғана әлеп-іба өз жөнін табады». Мәселесі, бүгінгі заманда осы қағидалар негізіне салынған басты құндылықтың үлгісі өз қызметін толыққанды атқарып жатқан жоқ.

Жастарды айыптамас бұрын, оларға үлкендер қаншалықты үлгі болып отыр?! Осы төңіректе бәріміздің ойланатын уақытымыз жеткен сияқты. Материалдық құндылықтар

Жоғары оқу орындары жастардың жарқын келешегі үшін шешуші рөлге ие. Білім беру ісінен тысқары уақытта студенттердің ішкі күйіне қаншалықты көңіл бөліп жүрміз? Қандай буын өкілдері жетіліп келеді? Олардың дүниетанымын іштей зерттеп жүрміз бе? Осы сұрақтарға толымды жауап алу мақсатымен «Тұран» университеті «Кино және телевизия академиясы» факультетінің «Кино өнері» кафедрасының меңгерушісі, өнертану ғылымының кандидаты, доцент Анар Секеевамен сұхбаттасқан едік.

пен ұстаздың тең дәрежеде сырласа отырып, адамгершілік құндылықтардың негізгі ұстанымдарына тәрбиелеуге көп мән береміз.

— Студенттеріңіздің жетістіктерімен бөлісе отырасыз...

— Кафедрамызда халықаралық ЖОО-ның ішінде Мәскеудегі Бүкілодақтық мемлекеттік кинематография институты (БМКИ), Санкт-Петербурдағы сценаристер мен режиссерлердің жоғарғы курсы және Нью-Йорк кино академиясымен тығыз байланыс орнатылған. Студенттер үшін барлық мүмкіндіктің жолын қарастырып отырамыз.

Ресми келісімшартын негізінде жуырда ғана 5-курс студентіміз Б.Карымсаков Гонконгтағы халықаралық кино және телевизия академиясына оқу-тәжірибесінен өтуге жіберілді. Кафедрамыздың магистранттарын да быылғы оқу жылы Седжон қаласындағы Кореяның медиа және өнер университетінен тәжірибеден өтуге жіберуді жоспарлап отырмыз. Шәкірттердің шеберлігін шыңдау мен білімін жетілдіруге осындай халықаралық қарым-қатынастар көптеп жасалады.

Студенттеріміз үшін «Алматыдағы БМКИ күндерін» ұйымдастырдық. Бір топ студенттеріміз де Мәскеудегі БМКИ-ге барып бір семестрлік дәрісті сондағы ұстаздардан тындап қайтты.

Анар СЕКЕЕВА:

Бүгінгі жастар АЛҒЫР

алдыңғы қатарға шыққан бүгінгі нарық дәуірінде барлығымыз ұрпақ алдындағы рухани жауапкершілігімізге немқұрайлық танытқан сияқтымыз.

«Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың хас жауы» деп ұлы ғұлама Әл Фараби де қадап ескерткен. Қоғамда жастар тарапынан келенсіздіктер орын алса, демек, білім саласы мен ата-аналардың да тарапынан тәрбие беру ісінен кетіп жатқан олқылықтардың бар екендігін айтқаытайды.

— Студенттермен ұстаздарыңыз қандай тәсілдердің негізіне сүйене отырып, жұмыс жасайды?

— «Кино және телевизия академиясы» шығармашылық «Режиссура», «Операторлық өнер» мамандықтарына даярлайтын факультет болғандықтан, көбінесе еркін ой алмасуға көңіл бөлеміз. Студенттердің шығармашылық мүмкіндіктеріне жол ашу басты бағытымыз. Үнемі өнердің қандай да бір белесін бағындырып отыруға ықпал жасаймыз.

Ұстаздар студенттерге дәрісті де ерекше тәсілдермен оқуға тырысады. Үнемі ізденіспен жанаша формаларды қарастырамыз. Шәкірттерді жалықтырмаудың барлық жолдары әрдайым жаңғырып отырады. Ұстаздардың дәріс оқу шеберлігіне қатысты студенттерден тұрақты түрде анкета алынып отырады.

Еркін пікірталас, жеке дүниетанымын қалыптастыруға жасалатын қадамдар, тақырыпты игерудің онтайлы тәсілдері, шәкірт

бірлесіп өткізілді. Осы кинофестивальдің аясында «Кино өнері» кафедрасы CILECT халықаралық кино мектептер қауымдастығымен бірлесе отырып, «Ескі және жана» — кинематограф: тарих, құжат, түс, хат, жарық пен көлеңке» атты II халықаралық ғылыми-практикалық конференция ұйымдастырды. Конференцияда Түркия, Тәжікстан, Хорватия, Эстония, Сербия, Ресей, Қырғызстан кино мектептерінің арнайы өкілдері баяндама жасап, студенттеріміз көптеген тың ақпараттармен таныс болды. Быылғы оқу жылында Дана Сәбитова есімді студентіміз Тұңғыш Президент Қоры — Ұлт Көшбасшысы атындағы республикалық байқауда жеңіске жетіп, арнайы стипендияның иегері атанды.

— «Ұстазы жақсының, ұстамы жақсы» дейді. Демек, кафедраға іріктелген ұстаздар қауымы да үлгі боларлықтай айтулы тұлғалар болып тұр ғой...

— Әрине, білім беру саласында ұстаза көп нәрсе байланысты. Тұран университетінің басты ұстанымдарының бірі де осы ұстаздарды жұмысқа қабылдауда асқан талғампаздықпен таңдау болып табылады. «Кино өнері» кафедрасында студенттерге дәріс оқытын әрбір ұстаз өз саласында айтулы жетістікке жеткен тұлға.

Жанаша ойлайтын жас мамандардың оқу ісі саласына қосар қаналығы да көп. Үнемі ерекше құлшыныспен студенттер үшін әртүрлі шығармашылық кездесулер мен дөңгелек үстелдер, жана фильмдердің арнайы көрсетілімдерін, өнердегі тәжірибелі

арнайы шеберлік сағатын өткізуге шақырылды. Осындай тәжірибелі мамандардан дәріс алып, тәлім көрген шәкірттердің осал болуға хақысы жоқ деп есептеймін.

— Талапкерлерді «Режиссура», «Операторлық өнер» мамандықтарына баулуға таланттарды қалай ірікттейсіздер?

— «Тұран» университетінде талапкерлерге арналған «Ізбасар» атты үлкен жоба тұрақты түрде жұмыс жасап келеді. Еліміздің барлық аймақтарындағы мектептерімен тығыз шығармашылық байланыс орнатылған. Мектеп бітіруші түлектерге университетіміздің мамандары арнайы іссапармен барып, әртүрлі мамандықтарға қатысты шеберлік сағаттарын өткізеді. Таңдауды әрдайым да талапкерлердің өзінің жеке шешімі мен қалауына қалдырамыз.

Мамандық таңдау маңызды шешім. Егер талапкер бойындағы ерекше қабілетін мамандықпен дұрыс байланыстыра білсе, мемлекеттің келешегі үшін айтулы үлес қосатын тұлға айналады. Жанашылдықтың негізін де көп жағдайда мамандықты өз армандарымен байланыстыра білген мамандар қалайды.

«Кино өнері» кафедрасы өнер саласына мамандар даярлайтын орта болғандықтан, талапкерлерге арналған байқауда өз қабілеттерін толық ашып көрсету үшін шығармашылық емтихандар арқылы қабылдайды. Талапкерді еркін әңгімеге тарту арқылы ішкі жан-дүниесін танауға, қабілетінің қарымын аңғаруға, адамгершілік ұстанымдарын байқауға талпыныстар жасаймыз.

Кез келген адамның бойына жаратылысынан ерекше бір қасиет салынады. Әрбір адамның табиғатында белгілі бір деңгейде таланттың ұшқыны болады. Ең бастысы, оны айтқындаудың дұрыс арнасын табу маңызды. Бұл мамандық таңдаумен тікелей байланысты. Сол себепті

тұлғалармен шеберлік сағаттарын ұйымдастыруға атсалысып отырады. Ұстаздар ұжымы әрдайым студенттерге үлгі болуға тырысады. Өз саласында шығармашылық биігін бағындыра білген тәжірибелі маманға қарап студенттер де бой түзейді. Кафедрамыздың ұстазы, режиссер В.Тюлькин Ұлыбританиядағы ең белелді де көрнекті жоғары оқу орны болып табылатын Мария патшайым атындағы Лондон университетіне

мектептерге университетіміздің «Ізбасар» жобасының аясында ұстаздарымыз барып, бітіруші түлектерге осы құпияның басты кілтін табуды үйретуге күш салады. Ең бастысы, дұрыс шешім жасауға бағыттаймыз. Таланттар қай кезде де өз арнасын тауып, алатын биігін бағындыруға қауқарлы. Олар сол үшін де талантты.

Сұхбаттасқан Гүлзат КӨБЕК

ТЕАТР

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Фестиваль

Фестивальге Астананың кос театры: К.Куанышбаев атындағы казак музыкалык драма театры А.Чеховтың «Шие» (режиссері — Сергей Потапов), Астана каласы Жастар театры У.Шекспирдің «Асауга тұсау» комедиясымен (режиссері — Нұрқанат Жақыпбай), алматылык «Жас сахна» театры Т.Слободзянектің «Одноклассники. Уроки жизни» шығармасын (режиссері — Барзу Абдуразаков) және Б.Римова атындағы Талдықорған драма театры Б.Римованың «Қос мұңлық» драмасымен (режиссері — Мұрат Ахманов) қатысты. Шетелдік қонақ театрлар: Т.Миннуллин атындағы Нижнекамск татар мемлекеттік драма театрының «Ана—Жер Ана» (авторы — Ш.Айтматов, режиссері — Рөстәм Галиев), Т.Әбдімомунов атындағы Кыргыз ұлттық академиялык драма театрының «Сабаншының жолы» (авторы — Ш.Айтматов, режиссері — Марат Козукеев) және М.Вохидов атындағы Тәжік мемлекеттік жастар театрының Б.Собирдің өлеңінің негізінде сахналанған «Ночь вдалеке от Родины» қойылымдары да сахна сынының көрігін қыздырды.

«СЫНЫПТАСТАР. ӨМІР САБАҚТАРЫ»

Фестиваль шымылдығын ашқан Б.Омаров атындағы «Жас сахна» театры ұжымы тәжік режиссері Барзу Абдуразаковтың сараптауындағы Т.Слободзянектің «Одноклассники. Уроки жизни» қойылымы мазмұн тереңдігімен ғана емес, режиссерлік ұтқыр шешімдерімен де ерекшеленеді. Оқиға сыныптастардың мектеп қабырғасындағы қызыққа толы бейкүнә бейбіт шағынан өрбіп, тіршіліктің ұлы сапары — Өмір мектебіндегі тағдыр сабағына ұласады. Сол жолда дәл мектептегідей адалдықты мен бір-біріне деген сенімдеріне селкеу түсірмей, шынайы адами

калыптарын сақтай ала ма? Нақты тарихи оқиғаларды негізге ала отырып, жазылған қойылым кейіпкерлерді тағдыр тәлкегіне сала отырып, әр айнасын таразыға салады. Тағдыр ұсынған бұл сында сыныптастардың шынайы бетбейнелері ашылып, мінездері сан қырынан сарапталады. Туынды желісі автордың ерекше қолтанбасының арқасында өте қызықты етіп құрылған. Драматургтың көркем ойын терең түсінген режиссер, қойылымның көркемдік һәм мағыналық тұрғыдан терең ашылуына жанын салғаны спектакльдің әр деталь, штрихынан анық көрінеді. Он орындық — он тағдыр. Осы арқылы тұтас бір дәуірдің келбеті суреттеледі.

«АНА — ЖЕР АНА»

Биылғы фестивалдың ерекшелігі сол — Шыңғыс Айтматов шығармашылығына кең тыныс ашылғандығы. Нақтырақ айтсақ, «Ана — Жер Ананың» жұлдызы жанды. Шетелден келген үш мемлекеттің екеуі: Т.Әбдімомунов атындағы Кыргыз ұлттық академиялык драма театры мен Т.Миннуллин атындағы Нижнекамск татар мемлекеттік драма театры аталған қойылымды долаға қосыпты. Алайда әр театр бұл қойылымға өз ерекшелігімен келіпті. Кыргыз театры автор шығармасына классикалык сараптау, яғни толықтай пьеса желісімен келсе, татар театры сценография мен режиссерлік шешімге негізгі басымдықты береді. Яғни төл авторының шығармасына тереңнен бойлаған кыргыз труппасы әр кейіпкерінің мінез-болмысын, әрекетін жеке-жеке тарқатып, таразылайды. Қойылым режиссері Марат Козукеев көркем ойдан гөрі, басымдықты барынша натурализмге, шынайылыққа береді. Ал татар театрының «Ана — Жер Анасы» кыргыздардың сараптауына мүлдем карама-қайшы. Мұнда негізгі оқиға бір ғана кейіпкердің — Толғанайдың айналасынан өрбиді. Шығармалдағы өзге бейнелер басқ. кейіпкердің ішкі психологиялык күйін, замана келбетін көрсетуге қосалқы түрде қызмет етеді. Спектакльде сөз аз. Бірақ бар әрекет пластикалык жүйе арқылы көркем шешімін тапқан. Қойылым режиссері Рөстәм Галиев классикалык туындыға өзіндік жанашыл сараптаумен келе, бір ғана Ана бейнесі арқылы күллі ғаламға ортақ адами сезімдерді алға шығарады. «Ана — Жер Анадай» күрделі қойылымды моноспектакльге айналдыру режиссерден де, шығармашылық

ұжымнан да жігі ізденісті талап еткендігі сөзсіз. Әрине, үлкен жұмыс жүрген кезде, кемшіліктің де қылан беруі заңдылық қой. Бұл тұрғыдан келгенде, татар қойылымы да мінсіз емес. Кыргыздармен салыстырғанда, татарлар актерлерінің шығармаға бойлауы босан, трагедияның негізгі түйткілін түсінуі әлсіз. Оны Толғанай бейнесінде көрінген Гузель Шамарданованың ойынынан айқын сездік. Актриса сараптасамындағы әрекетін нақты мақсатқа қызмет ету мен шешімгерліктің кемшін түсіп жатуы қойылымның эмоционалдык, екпіндік кернеуін бәсеңдетіп жіберді. Әйтсе де, азды-көпті осындай кемшіліктеріне карамастан, кос қойылым да

қатысушылар тарапынан жақсы қабылданды.

«ОТАҢҒА ОРАЛУ»

М.Вохидов атындағы Тәжік мемлекеттік жастар театры әкелген «Ночь вдалеке от Родины» моноспектаклі — нақты драматургиялык шығарма негізінде емес, тәжіктің ұлттық акыны Бозор Собирдің қойылыммен аттас өлеңінің желісі негізінде өмірге келген поэтикалык туынды. Мұнда режиссерлік тапқырлық та емес, сценографиялык шешім де, музыка мен жарық та емес, ең әуелгі екпін актерлік сараптауға, ішкі тереңдік пен Отанға деген сағынышқа толы сезімді берудегі психологиялык көңіл-күйге түсіріледі. Негізгі күш — бас кейіпкердің өзінде, шығармашылык қиял қарымында. Қалған элементтер сол бейненің айналасынан өрбиді. Жалпы, көптеген Халықаралық фестивальдерде шығармашылык қарымын байқап жүргеніміздей, Тәжік театры қандай қойылымды қолға алса да, барлық жағынан ұлттық бояумен, ерекшелікпен келуге барын салады. Ол — музыкамен де, ол — киім үлгісімен де, ол — ол кимыл—әрекетпен де, ол — салт-жоралғысымен де... Сондықтан болса керек, тәжік қойылымдарын таза ұлттық колорит негізінде қорытуға, сол ұлттың төл көзқарасы айналасынан сараптауға, баға беруге тура келеді. Аталған қойылым да тәжік театрының сол

бағзыдан келе жатқан дағдысынан таңбады. Қойылым жүрген бір сағат уақытта тәжік ұлтының демімен тыныстап, өмір дағдысына етене бойлағандай ерекше әсермен шымылдык жаптық.

«ҚОС МҰҢЛЫҚ»

Бикен Римова атындағы Талдықорған театрының ұсынған «Қос мұңлық» монодрамасын тамашалағаннан кейін,

бiздегi облыстық театрлардағы драматургиялык түйткілдердің себебі өзінен-өзі белгілі бола қалды. Облыстық театрлар жергілікті көрермен талғамына қызмет етеміз деп, сахна мәдениетін қарабайырландырып, тұрмыстық деңгейге түсіріп алыпты. Театр ұжымының фестивальге ұсынған қойылымның

Шарлотта — Айман Аймағамбет, Жарас — Шах-Мұрат Ордабаев, Дәрия — Алтынгүл Серкебаева сынды сахнагерлер бұл қойылымда өзге рөлдерімен салыстырғанда,

өзіндік ерекшелік қалыптастырғаны бірден байқалады. Әйтсе де, қойылым жанры міндеттейтіндей, труппа тарапынан «комедия жасаймыз» деп актерлік ойынды кейде, тіпті асыра сілтеп жіберетін тұстар да оқтын-оқтын ұшырасып жатты. Күлкіге қызмет етеміз деп, актерлердің күлдібадамдыққа, қайталау мен дарақылдыққа ұрынып қалып жатқан жәйттеріне жолығыстық. Дастан Әлімов кейіптеген Пәтәңей рөлі — осы айтылған кемшіліктердің құрбаны.

«АСАУҒА ТҰСАУ»

У.Шекспирдің бұл әйгілі комедиясы жайында кеңінен қосілуге болады. Себебі аталған қойылымның казак сахна өнерінде алар орны айрықша. Кезінде сахна санлақтары — Шөкен Айманов пен Хадиса Бөкеева

жұлдызын жаққан комедия мүлдем тосын форма, тын шешімде, араға алпыс жылдан астам уақыт салып, режиссер, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Нұрқанат Жақыпбайдың сараптауында көрерменімен қайта қауышты. Егер ХХІ ғасырдағы заманауи театр өнері талаптары тұрғысынан қарайтын болсақ, қазір тек қана құрғақ сөзді тірек етіп қойылым қою жаналық болудан әлдеқашан қалған. Бүгінде театрдың синтетикалык өнер ретіндегі рөлі алға шықты. Көрерменді таңқалдырарлық жаналық ұсыныбасан, театрға өз еркімен табан тірей қояр жастар саусақпен санарлық. Себебі қазіргі ғылыми техниканың қарыштап дамыған ғасырында, сахна арқылы ақыл айтып, пәлсапа соғып отыруды — уақыт та, сахна заңдылығы да көтермейді. Әлемдік театр үрлісінде театр — шығармашылық қиял қарымын таразыға тартып, сыңға салатын талғам барометріне айналған. Сондықтан да сахнада қарабайыр ойлап, қарапайым тіршілік кешуге титтей де орын жоқ. Қазір тәжірибенің ғасыры. Міне, осы үрдісті өз шығармашылығында үздік

денгейдегі өнер байқауларына ұсынар қойылым дайындауда үлкен ізденістің қажеттілігі байқалады.

«ШИЕ»

Астананың К.Куанышбаев атындағы академиялык музыкалык драма театры сахнасында якут режиссері Сергей Потаповтың А.Чеховтың әйгілі «Шие бағы» туындысы негізінде сахналаған комедиясы соңғы жылдары сахна өнеріндегі үздік ізденістердің бірі ретінде көпшіліктің аузында жүр. Шие бағының тағдыры арқылы тұтастай ұлттық құндылықтарымыз бен ұлт тағдырына қатысты түйткілді мәселелер көркем тілде сахнадан тіл қатады. Драматургия мазмұнындағы құндылықтың құны азайып, аламдар бір-бірін тыңдаудан, ұғынысудан, бірін-бірі бағалаудан қалған, адами қасиеттерді аялап, құрмет тұтудан ажыраған болмысымыздағы бейберекетсіздікті режиссер сахнаға сәтті алып шығады. Дәл пьесадағыдай мүдделі шашыранқылық қойылым тілінде де өз бедерін тапқан. Және оны режиссер аллегория, гротеск тәсілдері арқылы сахнада сәтті бедерлейді. Кейіпкер бейнелерін сараптауға келгенде де режиссердің тосын формаға табуға, классикалык туындыдан өз сүрлеуін шығаруға деген талпынысы айқын байқалады. Суреткердің онысы сәтсіз де емес. Ең бастысы, бұл қойылымда режиссер «каллекилік» актерлердің жан-жақты қырынан ашылуына, сахналык үндестікте, біртұтастықта ансамбльлік жұмыс істеуіне мүмкіндік берген. Соның нәтижесінде, бұған дейін кілен қаһармандардың рөлін бейнелеп жүрген Ескен — Сырым Қашқабаев көрерменге мүлдем басқа амплуада танылды. Ғайып — Қуандық Қыстықбеков пен Балташ — Нұркен Өтеуіловтің шығармашылык тандемі де көп көңілінде жатталды. Сатылған шие бағы — құлдыраған

құндылықпен паралель суреттелетін Фирс шалдың бейнесі Кеңес Нұрлановтың кейіптеуінде өз мақсатына жетті деп есептейміз. Сол секілді, Шие ханым бейнесіндегі Акмарал Танабаева,

шығармасының шырайын кіргізді. Атап айтар болсақ, комедияның көңіл маркайтқан тұсы — актерлік ансамбль өнерінің біртұтастықта жүйеленуі. Тұтастай театр труппасы қатысқан қойылым осы ұйымшыл ұжымдық бірліктің арқасында көкейге берік орнықты. Сахнадағы кеңістіктің көп бөлігін қимыл-қозғалысқа сай бос қалдырып, артистердің өзі жанды декорацияға айналған. Әр актердің ішкі сезімімен бірге сергелденге түсіп, бірге толқып, бірге қозғалған сахна суретінен әрқайсысының жүрек лүпілін сезгендей боласыз. Әсіресе, Петручио бейнесіндегі Әділ Ахметов пен Катарина — Айнұр Рахипованың сахна тілі мен пластикалык әрекетті қатар алып жүре, серіктес ретіндегі терең түсініскен берік тандемі айрықша атап өтуге тұрарлық үздік ізденіс деп есептейміз. Люченцио — Дәурен Серғазиннің,

Грумио — Жандәулет Бағайдың, Транио — Ербол Тілеуқеновтің, Гремнио — Бейбіт Құсанбаевтың, Гортензио — Нұрлыбек Тілегеннің, Банделло — Бекжан Керімбаевтың ойындары да көңілге құрмет орнықтырады.

Қойылымның келесі артықшылығы — актерлердің пластикалык мүмкіндігі. Цирк артистеріне тән шеберлікпен сахнаның арғы бетінен бергі бетіне секіріп, шенбер жасай, домалай қозғалған труппа таланты мен әр түрлі дыбыс шығаруда қакпақ, ожау, шылапшын сынды сан түрлі құралдардың көмегіне жүгінуі де эксперименттік театр элементтерін ұтымды көрсетеді. Мұның барлығы комедияның көркемдікті үстеп, көрігін қыздырды. Езуге күлкі үйірді. Астаналық көрермен үшін ғана емес, Орталық Азия елдерінің түкпір-түкпірінен жиналған театр мамандары үшін де Шекспирдің

казак сахнасы төрінен жаңашыл үнде тіл қатуы үлкен жаналық болды. Талдықорған жерін мерекеге ұластырған өнер думанының нүктесін «Асауға тұсау» қойылымы осылайша лайықты түйіндеді.

ТҮЙІН

Сонымен, үш күнге созылған өнер додасы өз мәресіне жетті. КСРО халық артисі Асанәлі Әшімов бастаған, құрамында: Абдуғаффор Абдужабаров (Тәжікстан Республикасы), Нияз Исламов (Татарстан Республикасы), Жаныш Құлмамбетов (Кыргыз Республикасы), Бахрам Осмонов (Әзірбайжан Республикасы) сынды Орталық Азия елдерінің білікті мамандары топтастырылған қазылар алқасы ақылдаса келе, бас жүлдені К.Куанышбаев атындағы академиялык музыкалык драма театрының «Шие» қойылымының қанжығасына байлады. І орын — У.Шекспирдің «Асауға тұсау» комедиясын үздік сахналаған талантты ұжым — Астана қаласы Жастар театрының еншісінде. «Тарихи естеліктерді қайта жаңғыртқаны үшін» аталымындағы арнайы жүлдеге амталылық «Жас сахна» театры ұсынған Т.Слободзянектің «Одноклассники. Уроки жизни» қойылымы, «Актер дуэт» номинациясына — М.Вохидов атындағы Тәжік мемлекеттік жастар театры ұжымы, «Театр өнеріне қосқан қомақты үлесі үшін» жүлдесіне Алматы облыстық Б.Римова атындағы драма театрының актрисасы Алмахан Кенжебекова лайық деп танылды. Сонымен қатар Алматы облысы әкімінің арнайы сыйлығымен «Ш.Айтматов прозасын классикалык оқуды сақтағаны үшін»

пайдаланып жүрген отандық режиссерлердің ішінде Нұрқанат Жақыпбайдың есімі ерекше атап өтуге әбден лайық. Әлемдік театр, режиссура мектебінң озық тәжірибелерін игере отырып, соңғы он жылда казак театр үрлісінде соны сүрлеуін, кәсіби мектебін қалыптастырған отандық жалғыз режиссердің есімі де Нұрқанат Жақыпбайға келіп тіреледі. Фестивалдың шымылдығын жапқан «Асауға

Т.Әбдімомунов атындағы Кыргыз ұлттық академиялык драма театры және «Жаңа театр тілін Ш.Айтматовтың әдеби мұрасымен байланыстырудағы ізденісі үшін» Т.Миннуллин атындағы Нижнекамск татар мемлекеттік драма театрының ұжымдары марапатталды.

Назерке ЖҰМАБАЙ,
Астана — Талдықорған — Астана

Тағылым

Біздің елімізде Дулат Бабатайұлы, Шортанбай Канайұлы, Мұрат Мөнкеұлы, Шәкәрім Құдайбердіұлы және басқа ақындардың

шығармаларын жариялауға ұзақ уақыт тыйым салынғаны баршаға белгілі. Олардың өлең-толғауларын «капасқа қамалған қазына» деп атадық. Сондай-ақ әдебиет тарихында жазған дүниелері ғана емес, өздері де капасқа қамалған ақындар бар. Егер ақынның жырлары ғана емес оның өзі де ұлт қазынасы десек, жаңағы тіркесті Танжарықтың тұлғасы мен тағдырына қатысты қолдануға да болар еді. «Тума талант, қайсар қаламгер Танжарық шығармаларының 80-90 пайызы түрмеде жазылған. Ақын — өз шығармашылығымен өмірбаянын толық жазып кеткен адам», — дейді ақын өмірі туралы айтулы шығарма жазған жазушы Тұрлыбек Мәмәсейітов. Танжарықтың ақындық тағдырының өзгеше екендігі осыдан-ақ көрінеді.

Танжарықтың тар қапаста туған өлендері елге арнау, ұлтқа үндеу, жақсыларға сәлем жолдау түрінде жазылды. Көбіне-көп оның жырларының бірқатары кәдімгі хат үлгісінде болып келеді. Ол түрменің тар бөлмесінде қазақ жырының бесігін тербетті. Азабы көп абақтының өзін ұлт намысын қайрайтын ұлағатты сөздің ұстаханасына айналдырды. Кәтәл жүйе оның өзін кинағанымен өлеңін өлтіре алмады. Ақынға қорлық пен зорлық көрсеткен азап мекені оны ширықтырып, жүрегінен жыр саулатты. Түрмеде туған жырлар төрткүл дүниеге тарап жатты. Сөйтіп, сол кезеңнің сипатын дәл танытатын, өзгеше жағдайда туған, мазмұны бөлек, рухы биік өлең нұсқалары өмірге келді. Сондықтан, Тұрлыбек Мәмәсейітов мысалға келтіріп жүрген «түрме әдебиеті» деген ұғымды қаперге алып, бұл тақырыпты зерттей түсуге жол ашқан жөн болар.

Бүгінге дейін Танжарық ақынның мұрасын елімен қауыштырып, ақындық тұлғасын кенінен танытуға Құрманәлі Оспанұлы, Бұқара Тышқанбаев, Оразанбай Егеубай, Омарғазы Айтанұлы, Қасымхан Уатханұлы, Ғалым Қанапияұлы, Тілеужан Сакалов, Тұрлыбек Мәмәсейітов, Дүкен Мәсімхан сияқты ақын-жазушылар мен зерттеуші ғалымдар үлкен үлес қосты. Бірі әдебиеттануда, екіншісі көркем әдебиетте, үшіншісі кино өнерінде ақынның болмыс-бітімін жан-жақты тұлғалады. Сондай-ақ Жәлі Шөкенұлы, Біләл Қуаныш, Ербол Алшынбай секілді қаламгерлер де бұл тақырыпқа бірқатар мақалалар жазды.

Танжарық шығармашылығын қазақ жұртына кенінен таныстыруға әйгілі жазушы Сәбит Мұқанов ерекше еңбек сіңірді. Өткен ғасырдың елуінші жылдарының аяғында Қытай сапарынан оралған Сәбен халыққа шынжандық Танжарық ақын туралы тың мәлімет берді. Ол сол сапарында жанында еріп жүрген Бұқара Тышқанбаевтан жазып алған ақын өлеңдерін оқырманға ұсынды. Жазушы сапарнама үлгісінде жазылған «Алыптың адымдары» атты кітабында «Халық бостандығы үшін күрескен адамдардан қолына түскен кісіге Шэн Ши-цай бандаларының қандай азап көрсеткеніне Шынжаң ақыны Танжарық Жолдыұлының төмендегі өлеңдерін қуа», — деп түйіндеп, ақынның ұзақ толғанысын мысалға келтіреді. Ақынның мұрасына ғана емес, тағдыр-талайына, өмір тарихына жігі үйіледі. «Бұқараның әйелі Сара — Танжарықтың туған қызы екені есімізде. Ол бұдан тоғыз жыл бұрын опат болған әкесінің абақтыда жатқан ауыр халін де, одан құтылған қуанышын да есіне түсіргендей, жылап тұрды», — дейді С.Мұқанов.

Сәбен Танжарық ақынның ғұмыр кешкен өлкесін аралап, жыр жампозы туралы деректерге молынан қанығады. Оның ақындық қуаты, азаматтық тұлғасы, адами танымы жөнінде өзіндік ой түйеді. Жыр жүйірігінің тағдырына да, туындыларына да баса көңіл аударады. Жазушының осы толғанысы кітабында былайша сипатталады: «Біреу күн бай базарды да, Сайрам маңындағы қазақ пен қалмақ ауылдарын да аралап, қызық-қызметін көргеннен кейін, біз Құлжаға жүріп кеттік. Сайрамды қоршаған таудың Құлжаға түсер асуын «Талқы» дейді екен. Өзі биіктен төменге құлдырай түседі екен. Жол беретін жырарын аты — «Кең сай». Оның өн бойы қалың орман. Талқы асуының қыр арқасына түсерде Бұқара машинаны тоқтатты да маған:

— Егер рұқсат етсеңіз, Танжарықтың Шэн Ши-цай азабынан құтылып келе жатып, осы Талқы асуын көргенде жазған өлеңін оқып берейін, — деді.

— Хұп, — дедім мен. Ол оқи жөнелді».

Ол заманда қазақтың ең көп оқылатын қаламгерінің бірі болған Сәбит Мұқановтың назарына ілінген Танжарық өлеңдері ел ішіне одан әрі тарала түсті.

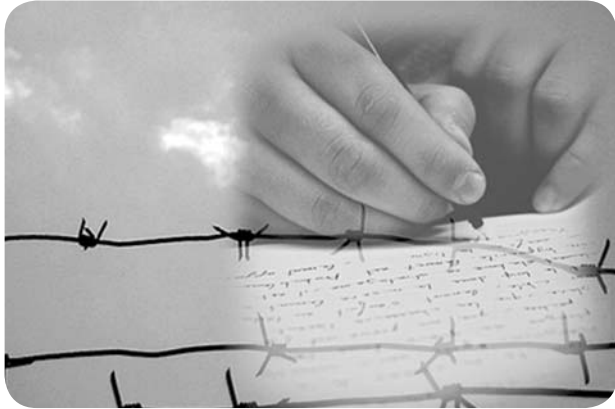
КӨЗ – ҚАРАУЫЛ, ҚОЛ – НӨКЕР

Әуелі ауыл молдасынан хат танып, кейін Қытай мектебінде, Қазақстанда Кеген, Нарынқол аудандарында жеті жылдық мектепте оқыған Танжарық ақынның Абай Құнанбаев, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Ыбырай Алтынсарин,

Міржақып Дулатов шығармашылығымен жақсы таныс болғаны туралы айтылып та, жазылып та жүр. Оның ақын ретінде қалыптасуына әсіресе Абайдың ықпалы басымдық болғаны өлең-жырларынан айқын байқалады. Өлең өлкесінде кімді үлгі тұтып, не үшін қадірлегенін Танжарықтың өзі де анық айталды («Сөздері басқа ақынның маған мәлім, Құрт салған шайдай іріп, былғанады. Бәрін де Абай сөзі басып түсер, Бір парша шетпен алып, қырнағаны»), сондай-ақ оның ұлы ақынға еліктегені жыр өріп, сөз саптауынан да сезілмей қалмайды («Сөзі бар басқалардың жыртық жасау, Жүректен әрен шығар тырнағаны»). Бұдан Абайдың белгілі жыр жүйріктерін сыңға алған өлеңі Танжарыққа үлгі болғанын көреміз. Өз дәуірінің қайғысы мен қасіретін жүрегінен өткізген ақын Абайша толғап, Абайша торығалы. Танжарықтың мұн-зары елінің мұн-мұқтажымен толық үндестік табады:

**Қазақ елінен жсырақта ғұмыр кешкен
ақындардың шығармашылығы рухани бай
қазынамыздың бөлінбес бөлішегі болып
саналады. Туып-өскен, тірлік еткен қоғамдық
ортасының сипаты әртүрлі болғанына
қарамастан, олар сөз өнері арқылы
біздің әдебиетімізді барынша дамытты.
Атамекенінен тысқары жерді жайлаған
алыстағы ағайынның ортасында көркем
сөзіміз өзгеше үрдіспен ілгерілегені рас.
Елге деген сағыныш пен шексіз махаббат
қандастарымыздың ақындық өнеріне
ерекше серпін бергені анық. Қазақтың
қаймағы бұзылмаған шұрайлы тілін
шекараның арғы бетіне алып өткен
олар сол тілді бойтұмардай қастерлеп
сақтады. Сол тілмен жыр кестелеп,
өлең өрді. Сөйтіп, жсырақта түтін
тұтеткен қалың қазақтың арасынан
айтулы ақындар көптеп шықты.
Солардың ішіндегі шоқтығы биік
сөз жүйріктерінің бірі – Таңжарық
Жолдыұлы.**

ТАҢЖАРЫҚТЫҢ ТАҒДЫРЫ

*Бауыры бүтін, басы аман,
Жыламаған пенде жоқ.
Ішім жалын өртенген,
Қайғым қатты зертңенен,
Табылар иша ем де жоқ.*

Ақынның шығармаларынан сөз өнеріне деген талабы өте жоғары болғаны байқалады. Ол сөзіне құлақ түретін алқалы топты қадірлейтінін («Айтуға дәмсіз сөзді қорғанамын, Болмаса тұрғаным жоқ бұдағалы»), өлеңнің өткірлігі өзін де құлшындыратынын («Терең сөз таппаған соң шерім шықпай, Ашылмай жүрегімде кір қалады»), ел алдында әрдайым кішілік танытатынын («Сөзіммен қате болса, айып етпе, Шешеннен сөз, шеберден мін қалады») үнемі аңғартып отырады.

**«Халықаралық
Таңжарық зерттеу»
қоғамдық қоры дауылпаз
ақын, Қытайдағы қазақ
әдебиетінің көрнекті
өкілі, Алаштың ардагер
перзенті Таңжарық
Жолдыұлының таңдамалы
шығармаларын өткен
жылы баспадан кітап етіп
шығарды.**

Танжарық поэзиясы кестелі тілімен, көркемдік нәрімен ерекшеленеді. Тың тенеулер, тосын тіркестер, бедерлі баламалар, соны суреттеулер ақын жырларын айшықтай түседі. Тұғырлы тіл мен мағыналы мазмұнның үйлесімділігі жыр жүйірігінің беделін биіктетіп тұрады. «Тауы — алтын, тасы — күміс, ағашы — жез, Сулары еркек қойдың сорпасындай» немесе «Өмірлік дос өзіне еңбек етер, Аяқ — ат, көз — қарауыл, қолың — нөкер. Ми — орда, ой — планшы, бастаушы — ақыл, Сенімді серігің жок одан өтер» деген өлең тіркестері арқылы Танжарық тынымсыз ізденіп, тынбай ілгерілейтінін көрсетті. Соның арқасында өзін ардақ тұтқан ел-жұртына өзгеше өлең өрімдері мен ой орамдарын үкілеп ұсынды:

*Білетін сайтан тілін қайран жастық,
Жын тілі — салған зің, шерткен күйің.
Осының бәрменен қош айтсың,
Тапқанда ақылдыңы сонда сүйін.*

Танжарық мұрасының назар аударуға тұрарлық тағы бір тұсы — оның замана туралы ой-толғамдары. Ғабит Мүсіреповтің «Заман деген бір күнде орнап, сол күні-ақ бар мазмұнын айқындап беретін базар емес, ұлы да ұзақ сұрыпталатын кезең. Оның ділін-дүнінен бастап философиялық мазмұнын бір күнде ұғыну қиын», — деген тұжырымына сүйенсек, ақынның өз дәуірінің табиғатын дәл танытуы өмірлік тәжірибесімен және тағдыр-талайымен сабақтасып жатқанын көреміз. Бүкіл ғұмырын ұлт мұраты үшін күреске арнаған Танжарықтың көрген қиындығы мен кешкен азабы оның замана сипаты туралы нақты түсінігін қалыптастырды. Оның айналадағы дүние туралы ұстанымы («Дүние бір дірмен тұрған зыралп, Адамзат сол зауатқа келеген қонақ»), тіршілік заңдылықтары туралы тұжырымы («Жүгірең жазығында мүдірместен, Жатасың қисында жекпе құлап»), қуаныш мен қайғының араласмағы туралы көзқарасы («Біреулер сайрандаса тамашалап, Біреулер азан шешіп өтті жылап») берік орныққан. Ол өмірдің құбылыстарын өзінше зерлеп-зерделеп, өзгеше ой түйеді:

*Қуәші талай ғасыр өтті сырғып,
Жылды жеп, айды асап, күнді турап.
Адамзат ғасыр бойы қуағымен,
Жеткізбей келе жатыр дүние зыралп.*

Баянсыз дүние, опасыз жалған сарыны Танжарық өлеңдерінде сәт сайын ұшырасады. Тағдырдан көрген

секілді қиындық қыспағында қалдырған заманды ақырзаманға теңеу үрдісі Танжарықта да ұшырасып қалады. Бірақ Танжарық олар секілді діни байламдарды көп тиянақ ете бермейді, «заман ақыр» сөзін ауыртып, бейнет мағынасында қолданады:

*Түскенде басқа сонда заман ақыр,
Маңына жсан жуымай, болып пақыр.*

*Нұрымға қалды түсіп ақыр заман,
Баласынан айырылып болды жсаман.*

*Қия жолға жсақындап келе жатыр,
Боран шықты болғандай заман ақыр.*

Замананың зауалын қалың тұманға теңеу — қазақ ақындарының біразында бар үрдіс. Абай «Көк тұман — алдымдағы келер заман, Үмітті сәуде етіп көз көп қаландан» десе, Әбубәкір Кердері «Тұман басты заманды, Біз заманға не қылдық?» деп күйінеді. Замана дағдарысқа түскен сәттегі «тұман» және «адасу» ұғымдары Танжарық поэзиясын да айшықтайды. Ол «Біздің күн — қара тұман, жыға-жылау, Ағызып екі көздің жасын бұлау», — деп ел қасіретін танытады, «Орнаған тұман бастағы, Тұра ма түнеп, көше ме?», — деп белгісіздік ахуалын ұқтырады. Танжарықтың «Дүние әлеміне созамын қол, Адаскан мен бір қырып таба алмай жол. Торланып біздің басқа түсті тұман. Айықсын алдағы күн, тілегім сол», — деген толғамы Мәшһүр Жүсіптің «Ашылмай басымыздан тұман басты, Сол үшін жол таба алмай жұрт адасты», — деген өлең жолдарымен үндеседі. Сондай-ақ ақын жырларында замана бейнесі «аумалы заман» («Көз көріп естігенді келе жатыр, Аумалы заман екен келген бұл бір»), «айбат заман» («Бір айбат келе жатқан заман еді, Тұрды да болып кетті үстін-кесті»), «көбіктей көлбегендеген заман» («Көбіктей су бетінде көлбегендеген, Қалып тұр көңіл шіркін заманадан»), «көкірекке шер байлаған заман» («Көп заман көкірекке шер байланым, Еріксіз елден алыс жерді айналым»), «тапшы заман» («Асылдың кім танымас нақ сыйлығын, Заманның көріп тұрмыз тапшылығын»), «келмеске кеткен заман» («Ол заман келмеске енді кетті деймін, Тоқтатып ақылға көн кетті деймін») тіркестері арқылы сипатталады.

Танжарық кейіптеген заман — қайғы-қасіреттің («Заманнан көңіл тарығып, Қайғы мен күнім кеше ме?»), дағдарыс пен шарасыздықтың («Заманың қандай болды, қайран халқым, Жүректі кернеп алды сарысу жалқын») кезеңі. Қорлық пен қарсылық, кек пен көңбістік, төзімділік пен дәрменсіздік ақын жырларының өн бойынан анық аңғарылады. Танжарықтың зары жеке бастың зары денегінен шығып, халықтың зарға ұласып кетеді: «Зарласам қанша егіліп, Кім есіркеп, кім ұғып, Кім естиді үнімді?!».

Қазақ поэзиясындағы зар заман ақындарының үлгісімен өткенді аяулы, кешегіні қадірлі етіп көрсету үрдісі Танжарықта да бар. Өткен өмірін ойға алып, жер-су аттары санамалап, сағынышпен жырлаған толғаулары Мұрат Мөнкеұлының әйгілі «Сарыарқа» дастанын еске түсіреді. Қоныстың қайғысын бедерлеген Мұрат ақын мен елдің ахуалын зерделеген Танжарық ақынның үндес

ҰЛТ

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

11

толғауларынан үйлесімділік табылады. Зар заманның айтулы жыршысы: «Тайсойған, Орал бойы өскен жерім, Кіндігім, кірім жуып, кескен жерім. Құрбымен жағаласып бірге жатып, Жарты құрт тату күнде жексен жерім», — деп термелетсе, Танжарық ақын: «Ақ ирек, Қара шат пен пен қайран Қайнар, Балшығын шалпылатып кешкен жерім. Сары ағашты, Сары шоқы, Ескі қора, Кендірін аршып алып, ескен жерім», — деп толғанады. Мұрат: «Күз болса қонышы едік Қаракөлге, Ашылы екі жағы жайлы жерге» деп өткенге ой жіберсе, Танжарық: «Іздеп жүріп, кекілік, қырғауылды, Кетуші ек кейбіреуін ұрып алып», — деп өзінің жастық шағының сәуелі сәттеріне үйіледі. Ақынның: «Одан да Күнес, тіпті ары қалды, Қас, Текес, Қарабура, бәрі қалды», — деп қапалануы да қоныстың күтсеңіздығын ойлап күйзеліске түскен зар замандық тұжырымдарға жақын келеді. Мұның бәрі — халықтық жыр дәстүрінің, өлең үлгісінің біркелкілігінің және заманды сезіну ортақтығының көріністері.

Замананың зауалы көмескілеген тұлғаны іздеу («Өсірген сөйтіп бағып ана қайда? Қорғаған бауырында пана қайда?»), оны өткеннің аяулы көрінісі деп бағалау («Жақсы екен сол заманым енді ойласам, Мұңаям, уа дариға-ай, елді ойласам. Қасірет, қалмас қайғы, таусылмас дерт, Көңілге кетмес болып келді ойласам») — Танжарыққа тән байлам-байыппамалар. Бұл — өзіндік айшығымен дараланған ақынның парасатты поэзиясының қазақ тарихымен тамырластығының, қазақ әдебиетінің ішкі даму үрдісімен тығыз байланыстылығының айқын көрінісі.

ЕЛ БОЛЫП ЕСІНДІ ЖИ

Танжарық шығармашылығында замана ыңғайында өсіп-жетілген дәуір адамының да бейнесі бар. Ақын елді жолға салуға тиіс серкелерден түніледі («Дүние неше түрлі өзгеріп тұр, Бастауышң жсалған, жсала сөзге еріп тұр»), олардың жұртты қанап отырғанына налиды («Бұл күнде біз қайғыда, қулар аман, Халықтың май қайнатқан төбесіне»), өз тағдырына күйінеді («Кез болды азат басым, мұндай халға, Еріксіз жетектеді ұқсап малға»), төңірегіндегі сөз ұғатын ағайынға зарын айтып шағынады («Жалғанда біздей мұңлы адам болмас, Айырылып елден тірі байланған шер»).

Ақын өз ұлтының кемшілігін көріп жаны ашылды, оларды ағартушылық идеяны ұстанған қазақ ақындарының ой-тұжырымдарымен жігерлендіреді. Қазақтың намысын жырымен жаниды. Халқының рухын көтеруге ұмтылған Міржақыптың ұстанымын еске салады («Жазыды Міржақыптан: «Оян, қазақ», Ескерді оны қашан нояң қазақ. Орнына ояғанның ұйқы салып, Қалдың ғой иш түбінде қоян қазақ»), Шөкәрімнің ұлтқа арналған ұлағатын ұқтыруға тырысады («Таралды Шөкәрімнен «Қазақ айна», Қай қазақ оны оқып, алды пайда?»), Ыбырай Алтынсариннің оқу-білімге шақырған өнегесін ойға түсіреді («Оқы деп Алтынсарин айтқанымен, Оқуды тастап қазақ айранды алған»). Қазақты кейіп отырып серпілту, сызат отырып ширату жағынан Абаймен сабақтасып жататын Танжарық келер күннен жақсылық күтеді. Торуғыуын талпынысқа, күйзелісін ұмтылысқа кеңдіреді.

*Бірі мен сол қазақтың жүрген азып,
Құрқатан су таба алмай құдық қазып.
Түзеліп енді қазақ ел болар деп,
Үмітпен асқар таудай кетем жазып.*

Тығырықтан шығудың жолы сананы оятып, білімге жетелеуде деп білген Алаш ағартушылары секілді Танжарық та өз ұлтын бірлікке, ілгерілеуге шақырады. Оның бұл тұрасындағы «Таста да наландықты кел, қатарға, Ел болып есіңді жи, енді қазақ», — деген ой-тұжырымы қазақ қоғамының дертін тамыршыдай тап басқан Ғұмар Қараштың «Ұйқы қанды, тұралық, Тұрып кенес құралық», — деген ұлтына арнаған ұлағатты ұранымен үндестік табады. Танжарық шығармаларын жинап-бастырумен айналысқан Тілеужан Сакалов еңбектерінде де, ақын мұрасын ұлт-азаттық бағдар аясында қарастырған Дүкен Мәсімханұлының зерттеуінде де, еркіндікті ансаудың, ел мүддесін қорғаудың мысалдары көптеп келтіріледі.

Қазақ әдебиетінің тұлғалы өкілі Танжарық Жолдыұлының заман бейнесі, дәуір адамы туралы ой-тұжырымдары өз тағдырымен де, ел тағдырымен де берік сабақтасып жатыр. Оның өлең-жырларын өзге елде қоныс тепкен ағайынның көркем тілмен кестеленген шерлі шежіресі деп танығанамыз жөн.

Танжарықтың тағдыры — тәуелсіздік үшін тынбай күрескен тұғырлы тұлғаның тағдыры. Танжарықтың тағдыры — ауыр азап, бітпес бейнет көрсе де қайсарлығынан танбаған қазақ ақынының тағдыры. Танжарықтың тағдыры — төске түссе де жаншылмайтын, тезге түссе де сарқылмайтын қасиетті қазақ жырының тағдыры.

Танжарықтың тағдыры — мың өліп мың тірілген қазақтың өз тағдыры.

Танжарықтың тағдыры — өшпейтін өмірдің, өлмейтін өлеңнің символы.

**Бауыржан
ОМАРҰЛЫ,
ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі,
филология ғылымдарының
докторы, профессор**

Танымал тұлғалардың белгілі табысқа жетуінде олардың сүйікті жарының лайықты үлесі жатқанын аңдар едік. Ендеше, шығармашылық адамының отбасындағы үйлесім ел өміріне де айтарлықтай ықпал ететін маңызды бір институт екен.

Көзден тайса, көңілден болады хымыт демекші, кезінде «Нақ нақ», «Ұят-ай», «Арзан домбыра», «Сытырғыш» сынды сатиралық еңбектерімен бірге «Жайнақ», «Түлек», «Ағыбай батыр» сияқты прозалық туындыларымен де лайықты бағаланған жазушы Жүсіп Алтайбаевты бүгінгі жас буынның көп біле бермеуі мүмкін. Ол сондай-ақ қазақ әдебиетінің тарихында Рафаэло Джованоллидің «Спартак», Иван Тургеневтің «Қарсаңда» романдарын, Николай Гогольдің «Диканка хуторы түбіндегі кеіштер», Ильф пен Петровтың «Алтын баспақ», «Он екі орындық» туындыларын, сондай-ақ Василий Шукшин шығармаларын ана тілінде сөйлеткен шебер аудармашы ретінде де қалған еді. Өмірден озғанына бірталай өткен Жүсекең ұзақ жылдар түрлі бұқаралық ақпарат құралдары саласында да басшылық қызметтер атқарған адам. Оның осынау мазмұнды елмірбаянындағы жеткен жетістіктерінде, сөз жоқ, тағдыр қосқан зайыбының да үлесі қомақты. Жазушының жан-жағы Раушан Талыбекова-Алтайбаева сол қиындығы мен қызығы мол өмірдің кейбір кезеңдерін толғана еске алады.

— О кезде мен Алматы педагогикалық техникумы деп аталатын оқу орнында кітапханашылар бөлімінде оқитынмын. Ал Жүсіп «Пионер» газетінің жауапты хатшысы екен. Он тоғыз жастамын. Болашақ жолдасым жиырма төрт-жиырма бесте. Көп ұзамай бас қостық. Бұл 1936 жыл. Қазір де баспана жағы тапшылау ғой, о кезде үй мәселесі, тіпті киын еді. Сондықтан, бір туыстардың шаңырағын сағалап тұрып жаттық. Сол үйде Әнипа есімді бәйбіше бар-ды. Иmandы болғыр, сол ауялы жан біздің жас отауымызға көп көмек көрсетті.

Бір кеште осы әжеміз екеуіміз менің тұнғыш баламды шоымалдырып отырдық. Әнекең жас сәбидің аяқ-қолын «өс-өс» деп олай-бұлай қатты-қатты тартқылаған кезде:

— Ойбай, әже, үзілді қолы! Ойбай, әже, аяғы үзілді. Жетеді. Тиме-тима! — деп менің жаным шығып кете жаздайды. Әжей:

— Әй, тиыш отыршы өзін. Немене, сенен басқа кісіде бала жоқ па. Қанша

бала тәрбиеледік, жүр ғой бәрі де, әне, соқталдай болып. Ондай болмайды. Мұның арқасы жабысып, жауырыны қатып қалмас үшін осылай сылап отыру керек, — деді.

Сондай сәтте Жүсекең мені ымдап, онаша шақырып алды:

— Жүрші, Реке, ана сарайдың сыртына шықшы!

— Е, не бар онда? Немесе?! — дедім үрпиініп.

Барып, тұрдық состиып.

— Реке, өзін де сезіп, байқап жүрсін ғой. Жағдай күннен-күнге қиындап барады.

Жұрттың бәрін әкеліп жатыр. Кейбіреулер бас сауғалап қашып та кетіпті, — деді бысырлап.

— Иә, енді қалай қылады? Біз не қыламыз?!

— Енді, өзіңнің қамынды жасағаның жөн ғой...

— Әй, не айтып тұрсың, өзін?!

— Жок, мен ертен кетіп калсам, киын болады ғой саған. Қолында балаң бар. Азапқа түсіп қала ма деп қауіптенем.

— Көй, ондайынды айтпа. Не болса да, Құдай басқа не салса да бірге көреміз! Ондай нәрсені білмеймін мен. Екіншідей мұндай сөзіңді естімейін! — дедім.

Бұл әлгі сұрланып қаһарына мінген 37-нің іші ғой. Үлкенді-кішіні халық жауы деп жасына да, жұмысына да қарамай ұстап әкеліп жатқан сұмдық кез.

Жүсекеңмен елу жылдан аса отастық. Сөйтсем, о бейшара менің сонау сөзіме қатты риза болған екен. Кейде көңілжөтер адамдар арасында ағынан жарылып: «Дүниеде адамның ең жақын досы, қимас аламы, бұл — өзінің сүйіп алған жары екен ғой! Раушан маған баяғы киын кезде не айтып тұрсын өзін, не көрсек те бәрін бірге көреміз деп еді!» деп жарықтық сол сәтті өле-өлгенше аузынан тастамай кетті.

Партия мектебінен келгеннен кейін үлкен газет деп Семей облыстық басылымына жолдады. Үш жылдан кейін ҚазТАГ-қа директор болып тағайындалған соң Алматыға қайта оралдық. Үй берді. Бұл аралықта балалар да есейіп қалған. Үлкен қыз Москвада оқыды. Одан Орталық Комитет жазу-сызуға қабілеті бар деп республикалық

болса, екіншіден, азап деп есептелетіні аян. Өйткені, шығармашылық өмірде тактайдай тегіс жол жоқ. Өнер мен әдеби ғұмыр парлап самғаудан ғана тұрмайды. Кейде тоқырайсын. Ал тіпті бірде дүниеден түнілдіретіндей тығырыққа тірейтін сәттер де кездесуі мүмкін. Әрине, қаламгердің мінезі мен жазу машығы немесе жұмыс үстіндегі айрықша әдеттері туралы жарты ғасырдан аса уақыт отасқан жан-жарынан артық ешкім біле қоймас:

— Жүсекең отбасыма, үкіметке адал болсам деген үрдіспен ғұмыр кешкен өте шыншыл, бірбеткей азамат еді. Сонымен бірге достыққа, жолдастыққа берік, ақпейіл, мейірман жан-ды. Бала-шағасын асырап-бағу үшін өзінің алдына қойған міндеті — жұмысын білетін, үйде отырып жазуын білетін орнықты адам-тын. Күндіз үнемі жұмыста жүретіндіктен, жеке

Қарағанды облысы Шет ауданынан Алматыға келгенінде жол бойы «Қаралы күй» аталатын зарлы күй шығарғаны жөнінде жан сырын ашады. Бірақ осыны ешкімге тіс жарып айтпағанын, сол дүниені енді заманның түзелуіне, көңіл күйінің өзгеруіне сай «Қоңыр» деп өзгертіп, ұрпаққа қалдыруды ұйғарғанын айтады. Одан, құлақтарында жүрсін деп, күйді орындап береді. Осыны ертеніне композитор Сыдық Мұхамеджанов жазып алыпты. Ұзамай Әбікен Хасенов қайтыс болады. Бірақ арада талай өткенде радиодан берілген осы шығарманы диктор «халық күйі» деп жариялайды. Мұны естіген Жүсіп жан-жаққа жүгіріп, Орталық Комитетке, Мәдениет министрлігіне барып, Әбікеннің кім екенін, әлгі дүниенің қалай шыққанын әңгімелеп «Қазақ әдебиеті»

Үйіндегі жазушының ол бір бала...

«Ара» журналына бас редактор етіп тағайындалды. Он екі-он үш жылдай қызмет атқарып, зейнетке сол жерден шықты ғой.

Жүсіп Алтайбаев қатардағы қаламгер немесе басшы ретінде де туабытты дегдарлығымен, биік парасатымен, қара қылды қақ жарған әділдігімен ерекшеленген жан еді. Заманына сай қағидаларға адал азаматтың идеология қыспағына қарамай, кейдегі шектен тыс қисынсыздыққа қайсарлықпен қарсы тұрған ержүректігі туралы түрлі аңыздар да жоқ емес. Әдетте, дарын бір жағынан, табиғат сыйы

шығармашылығына қатысты ештеңе істей алмайды. Кешке келіп, тамақтанған соң кішкене қисайып, көз ілетін әдеті бар. Негізінен, біраз демалғаннан кейін бір-екі шыны шай ішеді де, түнгі екі-үшке дейін отырып жазалы. Жазушылық деген онай нәресе емес, оймен, мимен келеді. Оған ешкім бөгет жасамау үшін балаларды орын-орнына жайғастырып, өзіміз ара-арасында жүгіріп жүретінбіз. Кейде сол жұмыс үстелінің шетінде отырып, кішірек қара домбырасын алып, дыңылдатып неше түрлі күйлер тартады.

Шерпе күйдің айтулы шеберлері Әбди, Мақаш, Қыздарбек, Сембек сынды өнерпаздар өмір сүрген ортада өскен Жүсекеңнің бала жүрегін күй сазы да ерте баурайды. Көкірегі сергек, қүйма құлақ Жүсекең осы күйшілердің жұрт жадынан ұмыт бола бастаған кей дүниелерін кейінгі ұрпаққа жеткізді. Жазушы ғұмырбаянымен танысқан адам оның білгір музыка маманы секілді бірсыпыра күйдің тарихын зерттеп, тіпті кей шығармалардың бағын ашқанына да көз жеткізер еді. Сондай әңгімелердің бірі ейгілі «Қоңыр» күйіне байланысты айтылады. Күй авторы Әбікен Хасенов қатты ауырып жатып, бір күні Исал Ахметов, Ақажан Әбди, Аяш Иманбаев, Жүсіп Алтайбаев сияқты бір топ азаматты үйіне шақырады. Олардың арасында осы Раушан тәтеміз де бар екен. Әбекен жиналғандарға өзінің 1932 жылы аштықтан көз жұмған әйелі мен бес баласын жерлегеннен кейін сонау

газетіне мақала жазып, қателікті түзетіп, күйді иесіне қайтарып бергізеді.

Сөйткен Жүсекең өзі де күй шығарған адам. Соның бірі — анау 37-де өзінің Дия қажы, Оқа, Түсетай, Бағай, Баттал сияқты әкелерінің халық жаулары ретінде атылып кетуіне орай туған «Күнімай» күйі. Мұндай оқиғаларды бертіңге дейін айтудың мүмкін болмағаны мәлім. Бірақ Жүсіп соның жолын тауып, қасіретті жәйттің мәнісін күй тілімен бейнелеген. Сөйтіп, перзенттік борышын өтеген.

— Жазушының жан әлемі күрделі қайшылықтарға толы келеді. Сондықтан, оған үнемі құрметпен қарап, қолдан келгенше ардақтай білген жөн болады.

Үйінде жазушың бар ма — оны бағудың өзі бір баладан артық. Ол жұмыс үстінде отырғанда бөтен адам, бөгде анау-мынау болмауы керек. Үйге біреу-міреу келсе, оның дәм-суын ақырын ғана ас үйден беріп жөнелтіп жүрлік қой. Бала, тамақ, тазалық — барлығы әйелдің мойнында. Жазушының күйіне қарамасан, қамқорлық жасамасан, оның істеген ісінде береке болмайды. Ол ылғи ойланып, толғанып отырады. Сондықтан, кейде әлгіндей қиналып, әлдененің шешімін таба алмай торығып жүрген кездерінде:

— Ай, несіне налып отырсың. Ештеңе де жоқ. Бәрі дұрыс болады ертен-ақ! — деп арқасынан бір қағып қойсан, сонда жазушы байғұс далинып, жақсы болып кетеді.

Жазушының әйелі болу деген киын нәрсе. Тілің табу керек. Жағдайың біліп отыру қажет. Өзіңді де соған икемдеп, іш-дүниенің бәрін соның ынғайына қарай бейімдеуің керек. Ал енді кейде әлгіндей қиналып жүрген кезінде түртінкетеп, қисынсыз бірденені мыжып, қажай берсен, оларға барып тұрған зиян.

«Азамат ердің бір көркі — асыл жары». Рекеннің өзі де айтатындай, үнемі іштей ширығып, маза таппай, терең толғансы үстінде жүретін ақын-жазушыға адал жар болып, оның шығармашылық өмірінің ыстық-суығына түзудің өзі, расында да, аса оңай шаруа болмас. Және бұл, бір қарағанда, жеңіл-желпі нәрсе көрінгенмен, биік елдік мұраттар бағытында аса маңызды орын алатын нәрсе. Себебі қаламгерлер мен өнер иелері қоғамдық ойдың қозғаушы күші екені түсінікті.

Одан соң, қай салада жүрсе де, ер-азаматын қастерлеген әйелдің өзінің де биіктік беретіні анық. Ұзақ жылдар Жүсіп Алтайбаев ағамыздың қуаныш-қайғысын бөліскен Раушан тәтеміз бүгін де көргенділігі мен көшелілігінен жазған жоқ. «Сырлы аяқтың сыры кетсе де, сыны кетпейді» дегендей, үлкенге ізетті келін, кішіге қамқор жеңге бола білген зайыбын Жүсекең де өмір бойы айрықша аялап, қастерлеп өткен.

*СӨЗСЫРПА

БАУЫРЖАННЫҢ БАҒАСЫ

Демалыс күні ойламаған жерден үйге сықақшы Жүсіп Алтайбаев келді. Баукең Жүсіпті көріп қуанып қалды. Жылы жүзбен сәлемдесіп, төрден орын беріп:

— Жүсеке, төрлетіңіз, қалай, сұлу келіншегіңіз, бала-шағаңыз тегіс аман ба? — деп жалпылап, амаңдықтарын сұрап жатыр.

— Шүкіршілік, Бауке, өзіңіз аман-есен, ат-көлік түгел ғой, — деп төңірекке алақтай қарап, төрге отырды.

Мен шай қамдауға кірістім. Баукең мен Жүсіп бірденені айтып күліп жатыр. Жүсіптің өзі күле қоймайды, тек Баукеңді балаша күлдіреді.

...Ол қоштасып шығып кеткенсін Баукең ішегі түйіле күліп, ас үйден мені шақырды.

— Жүсекең маған өте ұнайды, өзі ақ көңіл, ешқандай арамдығы жоқ. Тік мінез, тентектігі маған тартқан, мінездеспіз деп бір қойды... — Жүсекеңнің тағы бір бір ерекшелігі — өзі комик, сатирик, жүрген жері күлкі, қимылының өзі комический. Ал комик, сатирик бола білу, қарағым, әркімнің үлесіне тие бермеген. Адамның жаратылысы билейді. Мысалы, менен комик те, сатирик те шықпайды. Жүсекең дарынды талант иесі. Бірақ мінезі шөлкес болғасын әркімге ұнай беруі мүмкін емес. Жүсекең — ірі азамат, анау-мынау күйбең майдалыққа бармайды. Өзінің принципі бар, табанды азамат. Бізде осы секілді алғыр сықақшылар көп емес. Барын жөне базарлай алмаймыз. Өмірдегі кейіпсіз, келеңсіз жағдайды аз сөзбен келте қайырып, тоқ етерін тура айтатын, күлдіріп отырып жызататын, тапқыр, өткір жанрдың жалынан ұстау да оңай емес-ау...

(Жәмилә Егембердиеваның «Өмірінің өзі дастан» роман-эссесінен үзінді.
Алматы: Жазушы 1990 — 125-126-б.)

Жақсы үрдіс

Мәселен, күн сәулелік электростанса құрылысын салу үшін Арыс қаласы мен Сарыағаш ауданы аумағынан көлемі 71,8 га жер учаскесі бөлініп, индустриалды аймақтардан құрылыс материалдарын өндіру, түсті металл бұйымдарын шығару және

«Қазақстанда «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы сәтті іске асуда. Осы бағдарламаның көкжиегі кеңіп, Оңтүстік Қазақстан облысында шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау – ерекше назардағы жұмыстардың қатарына қосылып келеді. Ел экономикасының дамуына мол үлесін қосатын бұл саланың кедергісіз дамуы үшін Оңтүстік Қазақстан облысының әкімі Жансейіт Түймебаевтың 19 қаулыға қол қойғаны – кәсіпкерлер үшін баға жетпес сыйлық болды. Қабылданған қаулы аясында құны 32,2 млрд теңгені құрайтын инвестициялық жобаларды іске асыру мақсатында 100 га-дан астам жер телімі бөлінгенін де айта кеткеніміз жөн.

Кәсіпкерлікті қолдау – өмір талабы

ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу, дизельды май шығару цехы үшін 42 га жер учаскесі пайдалануға берілді. Бүгінде облыс бойынша индустриалды аймақтарда құны 201,3 млрд теңге құрайтын 166 жоба іске асырылып келеді. Мұның бәрін тәпшітеп айтып отырған себебіміз, Шымкенттің құнбатыс жағында осындай қолдаулардың нәтижесін көріп келе жатқан үлкен базар бар. Аталуы ата-бабаларының атын қоя салған базарлардай емес, айтуға айшықты «Алаш» деп аталады. Базар директордың орынбасары Ералхан Байханов Алаш көсемдерінің өткен тарихын зерттеп, зерделеп оқыған азамат болып шықты. Кабинетінде кітаптар қат-қаттап жиналған. Сол кітаптардың ішінен діни шығармалар көзге мен мұндайды. Мұның сырын өзінен сұрағанымызда, Меккеге қажылыққа барып келгелі діни тақырыптар, әсіресе ислам діні қатты қызықтыра бастағанын айтты. «Адамға ең алдымен сабырлық керек. Мұсылман шариғатында осылай дейді. Бүгінгі дағдарыс, қымбатшылық қыспағынан қорықпау керек.

Мұның бәрі уақытша нәрсе. Бекершіл айқаймен шаруаның шалқақтап кететінін есте ұстаған жөн...» дейді ол. Ол одан әрі ағынан жарылып: «Біздің өңірде кәсіпкерлікті қолдауға кең өріс ашылған. Ашығын айтсам, кәсіпкерлерге қолдан жасалатын кедергілер жойылып, қағазбастылық пен жемқорлыққа мүлдем жол берілмейді десем артық айтқандық емес. Бұл туралы облысымызға жана келген әкім Жансейіт Түймебаев іскер азаматтармен болған кездесуде қадап айтты. 160-тан астам шағын және орта бизнес өкілдері бас қосқан жиында кәсіпкерлікті қолдаудың сан түрлі жолдары талқыланып, көкейде жүрген көптеген мәселелердің ашық

Расында, арагдік болса да, «Паша ал десе, бас алуға» даяр тұратын тексерушілердің қылаң беріп қалатыны бар. Ал облыс әкімі жанынан кәсіпкерлер кеңесінің құрылатыны да жағымды жаңалықтардың бірі» дей келе, 2017 жылы өтетін ЭКСПО көрмесінің құрметіне «Алаш» базарын заманауи үлгіде жаңартып жатқандарын тілге тиек етті. Базар басшылығы қайырымдылық мәселесінде де игі жұмыс атқарып келеді. Мешіт-медреселерге үнемі азаматтармен көретіп, оларға жыл сайын 2 миллиондай қаржы бөлінеді. Жетім-жесірлер мен қамқорлықсыз қалған қариялар ұмыт қалған емес. Қысқаша қайырында, еліміздегі кәсіпкерлікті қолдауға

айтылғаны көңіл қуантты. Тіпті аймақ басшысының бюрократиялық кедергілерге душар болған кәсіпорындардың мәселесін тиісті орындарға тез арада реттеуді міндеттегені кәсіпкерлерден қолдау тапты. Бұл қуанышқа өзім де бөлендім.

бағытталған бағдарламаның жемісін көріп келе жатқан Ералханның еңбегіне сәттілік тілейміз!

Мұхтар ЖҰМАШҰЛЫ,
Оңтүстік Қазақстан облысы

Туризм

Түркістан туралы фильм түсірді

«Әзірет Сұлтан» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейіне Travel hackers бағдарламасының өкілдері келіп түсірілім жасады. Шетелдік азаматтар (Marco D'Ambrosio мен Lamraoul Jawad) еліміздің, Түркістан туризмінің барлық ерекшелігін ашып көрсетуді өздеріне мақсат тұтқан.

Бағдарлама аясына туристерге жатын жай, шетелдік меймандарды туристік бағыттармен таныстыру, қазақ жерінің көрікті де көркем жерлерін арқау етіп, документальды фильмдер, суреттер түсіру жатады. Бағдарлама мақсаты бойынша кейіпкерлер ең жарқын әйгілі орындар туралы сыр шертіп ғана қоймай, еліміздің туристер үшін де тартымды жер

екенін шетелдіктердің көзімен көрсету. Өзіндік ерекшелігі мен көпұлтты еліміздің болашақ саяхатшыларға пайдалы және қолайлы ақпарат береді. Түсірілім тобы киелі шаһардан соң Сыр бойын бетке алды.

Дәулет КОЖАМҰРАТОВ

Арнау

Семейдегі Абайдың «Жидебай-Бөрілі» мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық қорық мұражайы Т.Аманов атындағы №16 орта мектебімен бірлесіп, Тәуелсіздіктің 25 жылдығына орай «Тәуелсіздік – Мәңгілік ел тұғыры» атты оқушылар шығармашылығы көрмесін өткізді.

Тәуелсіздікке тарту

Абай музейінің баспасөз қызметі хабарлағандай, көрменің мақсаты – мектеп оқушыларының шығармашылық жұмысын көрермен назарына ұсыну, музей мен мектеп

арасындағы байланыс нәтижесін көрсету.

Шара Абайдың мемлекеттік қорық-мұражайы директорының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары М.Қайрамбаеваның алғы сөзімен ашылды. Ал №16 мектептің эстетика бірлестігінің жетекшісі Е.Төлегенұлы көрме жайында сөз қозғап, музей ұжымына алғысын білдірді. Көрме барысында №16 орта мектептің оқушылары әсем ән салып, Тәуелсіздік тақырыбында арнау өлең оқып, өз өнерін ортаға салды.

Бәрекелді

Шығыс Қазақстан облысында 40 жыл бойы қыртысы қырналмаған Аягөз-Боғас бағытындағы тас жол жөнделді. Өңір үшін өте маңызды трассаның 78 шақырымы жөндеуден өткізіліп, қазір бұл бағытта көліктер тоқтаусыз ағылып жатыр.

Жол жөнделді

Бұрын Ақсуат пен Зайсанға бет алған жолаушы қашық болғанына қарамастан, Қалбатау арқылы жүргенді жөн санайтын. Себебі Қарағанды мен Алматы облысы жактан келетін жолаушылар үшін «Аягөз – Боғас» бағыты жақын болса да, ондағы жолмен жүру мүмкін емес еді. Жол тауқыметін тартқан жолаушылардың талабын ескеріп, өткен жылы Шығыс Қазақстан облысының әкімі Даниал Ахметов тиісті мекемелерге тапсырма береді. Сол жөнделген жолдың сапасын тексеру мақсатында жуырда өңір басшысы Аягөзден Боғасқа дейінгі аралықты көлікпен жүріп өтті. Атқарылған жұмысқа оң бағасын берген әкім бұл бағыттағы жолдың қалған бөлігі келесі жылы жөнделетінін, сондай-ақ Өскемен-Қалбатау, Қалбатау-Аягөз секілді облыстағы өзге де автокөлік жолдарына алдағы жылдары тиісті жөндеу жүргізілетінін айтты.

Кенес заманында төселген асфальттің тозығы жетіп, уақыт озған сайын шұрық тесікке айналған. Бұл аралықта көлікпен қатынау барып тұрған қиямет-қайым еді. Осындай жол азабынан құтқарған аймақ басшысына жергілікті жұрттың айтар алғысы шексіз.

Ақши ауылының тұрғыны Тұрсынғали Оралбаев «Бұл трассамең жүрген мәшинелер жиі бұзылып, дөңгелектері жарылып қалып жататын. Былтыр халықтың өтінішімең облыс басшысы осы жолдың жағдайын көріп, жөндеуге

сөз берген. Енді биыл сол уәденің орындалғанын көрдік. Бұрын Ақши мен Аягөз арасында бір сағаттан артық жүрсек, қазір жарты сағатта жетеміз.

Жарыс

Петропавл қаласында «Мен – чемпион» республикалық ойынының қорытынды кезеңінің ашылу салтанаты өтті. Жоба кубогі үшін сайысқа Астана және Алматы қалаларының, республика өңірлерінің 16 командасы қатысты. Жарыс қатысушыларын Солтүстік Қазақстан облысының әкімі Ерік Сұлтанов қарсы алды.

«Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев еліміздің салауатты өмір салтының сақталуына аса назар аударады. «Мен – чемпион» білімді, білікті

Жігер жеңіске жетелейді

оқушылардың басын қосатын спорттық жарыс. Әр мектептен бастау алған ойынның республикалық деңгейге жетуі үлкен қуаныш.

Өткен оқу жылында бастау алған жоба әрбір қатысушы үшін елеулі кезең болып қалатындығына сенімім мол!», - деді өңір басшысы.

Облыс әкімі жарыс қатысушыларына табысты ойын тілеп, республикалық ойынның қорытынды кезеңін ашық деп жариялады.

Әрі қарай өңір басшысы Ерік Сұлтанов барлық команда өкілдеріне естелік сыйлық ретінде «Мен – чемпион» эмблемасы бар қол сағат табысады.

Алғаш рет «Мен – чемпион» ойыны Петропавл қаласында 2011 жылы өткізілген болатын. Біраз жылғы үзілістен соң

облыс әкімі Ерік Сұлтановтың қолдауымен аталған ойын спорттық қозғалыс ретінде қайта дамыды.

Білім және ғылым министрлігі тәрбие жұмысы және қосымша білім беру басқармасының міндетін атқарушы Қалкен Жахин БАҚ өкілдеріне берген сұхбатында «Мен – чемпион» ойыны балалар мен жасөспірімдерді жаппай бұқаралық спортқа тартуға мүмкіндік береді, сондықтан да білім және ғылым

министрлігі бұл жобаны қолдады. Ең алдымен, әр өңірде мектепшілік ойындар өткізілді. Содан соң қатысушылар аудандық, облыстық деңгейде іріктелді. Бұл кезеңдердегі ойындарға барлығы 120 мың қазақстандық оқушы қатысқан. Алдағы уақытта аталған жарыстың тұрақты түрде өткізілетіндігіне сенім білдіреміз», - деді.

Петропавл қаласында «Мен – чемпион» ойынының кубогі үшін 16 команда сайысып жатқанда, еліміздің барлық мектептерінде жобаның жана кезеңі басталып,

күзгі демалыс кезінде мектепшілік сайыстар өткізілуде. Қысқы демалыс кезінде аудандық, қалалық сайыстар ұйымдастырылады. Жазғы демалыс кезінде облыстың үздік командалары анықталмақ. Сөйтіп, келесі жылғы республикалық ойынға қатысушылар іріктелетін болады.

«Біз ең алғаш «Мен – чемпион» сайысының ойындарын өткізу кезінде, ұйымдастыру жұмыстарынан бөлек, спорт залдарының жеткілікті түрде жабдықталмауы, толық жылытталмауы сияқты мәселелер болатын. Бүгінде бәрі басқаша, мектептер қажетті құралдармен толық жабдықталған. Балалар және бұқаралық спортты дамыту қажеттілігі толығымен қолға алынған. «Мен – чемпион» жобасы 15 жылдан соң республикалық спорттық қозғалыс болып қайта жаңғырды», - деді жоба авторы, Муниципалдық телерадио арнасының директоры Евгений Сазанов.

«Мен – чемпион» ойыны еліміздің әрбір мектебінде спортпен белсенді шұғылдануға, сол арқылы бұқаралық спортты белсенді дамытуға мүмкіндік береді.

Ұлт мақтанышы

«Тойдың болғанынан боладысы қызық» демекші, кездесу өткенге дейін 2-3 рет баспасөз мәслихаты ұйымдастырылды. Қанат Ислам бастаған боксшыларымыз сан түрлі сұраққа жауап беріп, қарсыласының осал тұсына дейін айтып берді. Жуырда ғана Рио Олимпиадасында

Қазақтың абыройын

АСҚАҚТАТТЫ

өнер көрсеткен Жәнібек Әлімханұлының да алғашқы рет кәсіпқой боксқа шығатынын сол кезде естідік. Жанкош Тұраров, Руслан Мырсатаев, Жұман Жұмабеков, Айдар Шәріпбаев, Әли Ахметов сынды соққысы жойқын боксшыларымыз да өз жоспарымен бөлісті. «Кездесу қанша раундқа созылады?» — деген сұрағымызға бәрі бірауыздан «Ринг көрсетеді» деп жауап берді. Кездесуге бір апта қалғанда Қанат Исламның қарсыласы ғаналық Патрик Аллотейдің қатысуымен тағы баспасөз мәслихаты өтті. Бапкері екеуі қара көзілдірігін шешпей отырды. Сұрақ қойсақ, қысқа қайырады. «Улы жебе» лақап атымен шығып жүрген Патрик Аллотейдің сөзінен түсінгеніміз, Қанат оның теңдесі емес. «Белбеуін алып кету үшін келдім», — деп тоқетерін айтты. Ал Қанат «Байка, қара бала!», — деп ескерту жасады. Қызықтың көкесі салмақ өлшеу рәсімінде болды. Ганадан келген 3 боксшы байсалды қазақ батырларына сес көрсетті. Бір түсінгеніміз, қара нәсілді боксшылар «шоуга» құмар. Жәнібекті Колумбиядан келген Милтон Нуньес итеріп жіберсе, ғаналық Айсак Арие Жанкош Тұраровқа қолын ала жүгірді. Осылардан қалыспайын деді ме, Патрик Аллотей де Қанатқа оғаш мінез көрсетті. Сол кезде-ақ Қанат, Жәнібек, Жанкош және Айдардың қарсыласы өзіне сенімді көрінді. Алайда рингте жағдай, тіпті басқаша өрбіді. «Алматы Аренадағы» бокс кешін Жұман

Осыдан бірер ай бұрын Қанат Исламның кәсіпқой бокстағы 22-ші кездесуін 29 қазанда Алматыда өткізетінін газетіміздің ресми сайтында жариялаған болатынбыз. Кейін қарсыласының кім екенін де оқырман қауымның назарына ұсындық. Сол асыға күткен айтулы кеш Тәуелсіздіктің 25 жылдығы мен Алматы қаласының 1000 жылдығына орай жаңадан бой көтерген 12 мың орындық спорт сарайында өтті. «Алматы Аренаға» жиналған спорт сүйер қауымның қарасы өте көп.

Рингтің маңайына қосымша орындықтың қойылғанын ескерсек, 15 мыңға жуық көрермен сыйды.

жек өткізген. Оның 34-де қарсыласынан басым түседі. Кәсіпқой бокста «Улы жебе» деген лақап атқа ие. Қанат кездесу алдында бұл кездесудің оңай болмайтынын бірден айтқан. Аяқ-қолы жылдам қарсыласынан айласын асыру үшін қолдан келгенін аямады. 12 раунд бойы бір бұрыштан екінші бұрышқа қуалаумен болды. Шабуылдан шабуылға төтеп беру тек әккі боксшының қолынан келеді. Қанатқа да соққы тиді. Дегенмен намысты қолдан бермей, ұпай санымен жеңіп шықты. Бұл кәсіпқой рингте «Қазақ» деген лақап атпен танымал Қанаттың қарсыласынан 22-ші рет басым түсуі. Кездесу аяқталған соң, Қанат Ислам «Қазақпарат» агенттігінің тілшісіне берген сұхбатында «Мен бокс кешіне осындай жанкүйер жиналады деп мүлде ойлаған жоқпын. Елбасының арқасында елімізге зәулім-зәулім спорт нысандары

қаласының әкімі Бауыржан Байбек мырзаға, өз ағамдай болып кеткен, қазақ спортының жанашыры, белгілі кәсіпкер Бауыржан Оспанов мырзаға, сондай-ақ кештің ойдағыдай өтуіне бар күшін салған басқа да белгілі азаматтарға, ұйымдастырушыларға алғыс айтқым келеді. Ұйымдастырушылар мен менің жекпе-жегім туралы жазып, ақпараттық қолдау білдірген барлық

БАҚ өкіліне алғыстан басқа айтарым жоқ» — деді. Кейін Қанат Ислам әлеуметтік желідегі парақшасында да, жазба қалдырды. Онда «Әлем мықтыларын сабайтын күн де алыс емес», — делінген. Спортшы «Жеңіс құтты болсын,

көптеп салынууда. Солардың бірі — осы 12 мың орындық «Алматы Арена» стадионы. Рингке шыға қалғанда залда ине шаншар жер қалмағанын бірден байқадым. «Қанат, Қанат, Қанат алға!» деген дауыстан зал қабырғаларының өзі шытынап кететіндей сезілді маған. Осындай қолдауды сезінбегелі, осындай айғайды естімегелі де біраз болып қалған. Жанкүйерлеріме шексіз риза болдым. Көрермендер Алматыдан ғана емес, еліміздің түкпір-түкпірінен жиналған. Тіпті өзге елден де келген жанкүйерлерім бар екенін естідім. Маған халықтың осындай қошеметінен артық қымбат ештеңе жоқ. Жанкүйерлерім менен нокаут күтті. Мен оны шаршы алаңда жұдырықтасып жүріп, жақсы сезіндім», — дейді. Ол жарыстың алдында қолын жарақаттап алғанын айтты. Қ.Ислам «Патрик бір-екі ауыр соққыға құлай салатын жігіт емес екенін көрдім-дiздер. Өте әккі боксшы. Тәжірибесі де менен жоғары. Бір ғана мысал. Оның нокаутының саны менің барлық жекпе-жектегіміңні санынан

Қазақ елі. «Алматы Аренаға» келіп, қолдау көрсеткен және келе алмай телеарна алдында тақымын қысып отырған ағайынға айтар алғысым зор. Бұл — сіздердің жеңістеріңіз. Жекпе-жек мен үшін өте қиын болды. Барлығы менен нокаут күткенін білемін. Кездесудің екінші раундында екі қолымды бірдей жарақаттап, ойдағыдай соққы жасай

алмадым. Сол үшін де оны шаршатып, 12 раунд бойы жұмыс істеу керек болды. Жаттықтырушымыңның кеңесі осы болды. Бұл — спорт. Рингте кез келген жағдай болады. Көптен бері 12 раундтық жекпе-жегім болмап еді, мен үшін бұл да бір тәжірибе. Ерім дейтін ел барды, елім дейтін ерлер көбейеді. Бұл бокс кеші талай қазақ жастарының спортқа деген қызығушылығын оятты деп ойлаймын. Бізде мықты жастар көп. Бұйыртып, кәсіпқой бокста талай қазақ жігіттері өз биігін бағындырады. Жеңісті күндер көп болсын!» — деп өз ойын аяқтаған. Жеңіске жеткен Қанат Ислам супер орта салмақта (69 келі) WBO (Әлемдік бокс ұйымы) тұжырымы бойынша құрлықаралық чемпион және IBO (Халықаралық бокс ұйымы) тұжырымы бойынша халықаралық чемпион атағын алады. Сондай-ақ WBA Fedelatin нұсқасы бойынша Америка аймағы чемпионы атағын қорғап қалды. Бұған дейінгі кездесуде сұхбат берген жекпе-жек демеушісі Бауыржан Оспанов «Қанат Ислам қазір WBC (Әлемдік бокс кеңесі) рейтингінде 5-орында тұр. Егер ол Аллотейді жеңсе, рейтингте үздік үштікке енеді. Бұл рейтинг Қанат Исламға кез келген уақытта әлем чемпионы атағына таласуына мүмкіндік

береді», — деген болатын. Енді сол мүмкіндіктің де сәті келді.

Елдос ӨМІРЗАК

Самбо

Оралда әлем кубогінің иегері Асқар Шайхиевті еске алуға арналған халықаралық турнир мәресіне жетті. 23 жасқа дейінгі балуандар арасындағы жарысқа елімізден бөлек, Армения, Қырғызстан, Қытай, Өзбекстан және Ресей мен Тәжікстаннан 150-ге жуық спортшы қатысты. 24.kz сайты хабарлағандай, биыл екінші рет жалауы желбіреген сайыста батысқазақстандық балуандар 7 алтын, 4 күміс, 3 қола жүлдені еншілеп, жалпы командалық есепте жеңіске жетті.

Турнир өтті

Сонымен қатар ресейлік Әмір Жүсіпбаев пен оңтүстікқазақстандық Токтарбек Айдарбек те өз салмағында топ жарды. Әскери самбодан атыраулық Қанағат Батыршиев пен кілем иесі Шыңғыс Қажияқпаров жеңімпаз атанды. Самбодан халықаралық дәрежедегі спорт шебері Асхат Шайхив жарыстың жоғары деңгейде болғанын атап өтті. Ол «Болашақта осы Батыс Қазақстан облысынан әлем чемпиондары шығады деп ойлаймыз. Мысалы, жерлесіміз 4 дүркін әлем чемпионы Ерболат Байбатыров секілді. Міне, 48 келіде өзіміздің облысымыздың палуаны бірінші орын алды», — деді. Оның айтуынша, осындай палуандар алдағы уақытта еліміздің атын шығарады.

Тәлім

Рио Олимпиада ойындарының қола жүлдегері Дариға Шәкімова елорданың №37 және №27 мектептерінде «Астана» Президенттік клубының спорт менеджері, Олимпиада чемпионы Юрий Мельниченконың қатысуымен ашық сабақ өткізді. Бұл туралы елорданың ресми сайты хабарлады.

Шеберлік дәрісі

Дариға Шәкімова «Физкульт-Ура» жобасы балалар мен жасөспірімдерді арманға ұмтытуға, табысқа жетуге ынталандырады. Олимпиада чемпиондары — Қазақстандағы миллиондаған балаға үлгі болатын адамдар. Әркімнің максатқа жетер жолы қиын, бірақ ең бастысы — тоқтамай, сол максатқа ұмтыла білу», — деді. Сабақтан кейін № 37 мектептің дәріс залында оқушылармен кездесу ұйымдастырылды, оның барысында балалар спортшыларға өздерін қызықтырған сұрақтарын қойды. Юрий Мельниченко жастардың биік жетістіктерге жету үшін мүмкіндіктері бар екенін, бірақ бұл үшін денің сау болып, дене шынықтырумен айналысу қажеттігін атап көрсетті.

Бәсеке

Таразда конфедерация кубогінің іріктеу кезеңі аяқталды. Ұтыс қоры 125 миллион теңге болатын жарыстың Д тобында Жамбыл, Маңғыстау және Атырау мен Ақтөбе облысының командалары бәсекеге түсті.

Іріктеу кезеңі аяқталды

Төрт спорт түрінен өткен сайыстың үшеуінде жарыс қожайыны финалға шықты. Тәэквондода ұлттық құрама үздігі Руслан Жапаров бастаған Тараз командасы топ жарды. Жамбыл облысының жігіттері грек-рим күресінде де жеңіске жетті. Дзюдошылар белдесуінде де Елдос Сметов жерлестерінің мерейі үстем болды. Тек, еркін күрес жарысында Ақтөбе облысының балуандары мықтылық танытты. Конфедерация кубогінің финалдық кезеңі 3-4 желтоқсанда Алматыдағы «Балуан Шолақ» спорт сарайында өтеді.

Ақжүрек ТАНАТАРОВ, еркін күрестен Лондон Олимпиадасының қола жүлдегері:
— Жай күресіп шығуға да болатын еді. Бірақ барымды салу керек болды. Жас балаларға артымыздан келе жатқан, интернеттің балалары бар осы жерде қарап отырған. Солар көрсін, күресе, Олимпиада ойындарында жеңімпаз, жүлдегер болу үшін қандай еңбек ету керек екенін көрсін деп.

Жұмабеков пен беларусь боксшысы Владимир Иванов бастады. Бұл кезде зал әлі толмаған еді. Жанкүйерлер кездесудің қызығына енді кіре бастағанда, бітті де қалды. Жұман бірінші раундтың алғашқы минутында-ақ қарсыласын есенгіретіп тастады. Дегенмен Айдар мен оның испандық қарсыласы Хуан Акураның кездесуі 6 раундқа дейін созылды. Отандасымыз ұпай санымен басым түсті. Бұл оның кәсіпқой бокстағы төртінші жеңісі. Ол бұған дейін үш кездесуін де мерзімінен бұрын аяқтаған. Ал Әли Ахметов әзірбайжандық Әли Мамедовті мерзімінен бұрын құлатты. Жерлесіміз 1:44 секундта жойқын соққымен қарсыласын сұлатып салды. Айта кетейік, боксшымыз осы уақытқа дейін төрт кездесу өткізіп, барлығын нокаутпен аяқтаған. Руслан Мырсатаев ғаналық Наху Азумиды бірінші раундта нокаутқа жіберді. Оның сол қолмен жасаған соққысы қарсыласын тәлтіректетіп тастады. Салмақ өлшеу рәсімінде сес көрсетіп жүрген Жанкоштың қарсыласы Айсак Ариенің шама-шарқы төртінші раундта белгілі болды. Ал Жәнібек Әлімханұлы кәсіпқой бокстағы қадамын сәтті бастап, 2010 жылы Геннадий Головкинмен жұдырықтасқан колумбиялық Милтон Нуньесті бірінші раундта нокаутпен жеңді. Жәнібек осы жеңісінен кейін Boxrec.com порталы нұсқасы бойынша рейтингте 995-тен 234-орынға дейін бір-ақ көтерілді. Кейбір әлемдік басылымдар оған «Головкиннің ізбасары» деген баға беруде. Енді осы бокс кешінің басты кездесуіне тоқталсақ. Ғаналық Патрик Аллотей өте тәжірибелі боксшы. Осыған дейін кәсіпқой шаршы алаңда 36 жекпе-

көп. Осыдан-ақ, қарсыласымның қандай деңгейдегі боксшы екенін аңғаруға болады. Мен жарыстың алдында тауда жаттығып жүріп, кішкене суық тидіріп алдым. Аздап қолымды да жарақаттап алған едім. Жаттыға жүріп, ем-дом қабылдадым. Бұл да жекпе-жек барысында кері әсерін тигізді. Жарыс барысында да қолымды ауырттып алдым», — деді. Оның айтуынша, шетелден келген төрешілер қазақ жанкүйерлеріне таңғалыпты. Былғары қолғап шебері «Маған жарыстан кейін, шетелден келген төрешілер қазақ жанкүйерлерінің боксқа деген ықыласын көріп, таңдай қалғанын айтты. Шынымен, көрермен санында шек болған жоқ. Өз қандастарының жекпе-жегіне жанкүйерлеріміз тікесінен тік тұрып, қолдау көрсетті. Өнерімізді бағалай білетін халқымыз аман болсын» деп тілегін білдірді. Кәсіпқой боксшы жеңісін Тәуелсіздіктің 25 жылдығы мен Алматының 1000 жылдығына арнады. Ол сөз соңында «Тәуелсіздігіміз ұзағынан бола берсін. Еліміз аман, жұрттымыз тыныш болса, бізде де жеңісті күндер көп болады деп ойлаймын. Осы орайда, бізге жекпе-жек өткізуге мүмкіндік жасап берген Алматы

ҚАЗЫНА

Жылқы — қазақ салт-дәстүрінің бір қанаты. Аламан бөйге, ұлы көкпар, қыз қуу, жамбы ату — бәрі қылқұйрық тақымдаған қыз-жігіттердің ойыны. Қазақ жылқысы сан ғасырдан бері үлкен тізбектен өтті. Желден жүйрік тұлпар, судан мамық жорға, қыздан сұлу сәйгүліктің тұқымы пайда болды. Оны әркім өз таңдауына қарай мінді. Әнші-ақындар арғымақ мініп, бай-мырзалар жорғамен жайқалды. Сұлу қыздар аққудай әппақ атпен далаға сән кіргізді. Осының бәрі қазақтың жылқытан деген тәжірибесінен туған білім.

Жылқы атауын қазақ халқымен байланыстырған жазушы-этнограф Уахап Қыдырханұлының айтуынша, академик Мүсілім Ермаковтің «Төрт түліктің тегі» атты этимологиясында, жылқы туралы тың деректер кездеседі. Сол кітапта: «Бұрын қазақ сиырды түлік деп есептемеген. Қазақтың ең басты түлігі — жылқы, түйе, қой болған. Өйткені, ол замандарда бір жерде жаугершілік, бір жерде жұт, бір жерде оба болды. Алатаудан Алтайға дейінгі дамылсыз көшпе — түйе, жылқы, қой — үшеуі ғана ілесіп отырған. Жылқы қайда барса, қой да күндіз-түні жайылып отырып, сонда жетеді екен. Ал сиыр біздің отырықшы тұрмысымыздың кезінде пайда болған. Орыстардан келген түлік» — деп жазады.

Қазақ халқы жылқы баптау дәстүрін ұрпақтан-ұрпаққа мұра етіп келе жатқан ел. Осы дәстүрдің

Арғымаққа ер салмай, жер шалмайды

ажырамас үлгісі деп асау үйрету мен шалма салу әдісін айтамыз. Шалма — даланың қырағы, епті ұлдарының өнері. Әкеден балаға мұра. Ұрпақтан-ұрпаққа сабақтасып отырады. Әкеден көргенін ертең өзі қайталайды. Мықты шалмашы болу кішкентай көшпенді ұланының арманы.

Шалманы шашадан түсіру деген ерекше өнер. Ол мыңның бірінің қолынан келеді. Ат үйрету ежелден үлкен салтанатқа ие. Бұрын бес-он мың жылқысы бар байлардың арғымақтарын үйрету — үлкен тойға ұласатын. Ондай дала думанынан тақымы мықты жігіттер құр қалмайды. Шақырусыз барып, өзі шалмалап ұстап, қарғып мініп, шауып кетеді. Сөйтіп, сый-сыяпатын алып, байдың қошеметіне бөленіп, марқайып қайтады.

Асау үйретудің салтанатын суреттеп айту қиын. Нағыз шабандоз жігіттер үшін бұл қызықты өнер. Мықты азаматтар арғымақтың қиянқы мінезінен шабыт алады. Мойнын ішіне алып тулаған сайын, тақымын қыса береді. Ондайда атқа

кику салып, камшылап отырады. Асаудың құлақ түбін мығып, қолтығын жазу — қытығын алу деп аталады. Жылқы сонда ғана жуаси бастайды. Жылқы малының осал тұстары туралы Уахап Қыдырханұлы «Жылқының ең осал жері — құлағы. Ең алдымен, қос құлақтан ұстап, басады. Сосын басына нокта, жүген салады. Ал оған да көнбесе, үстіңгі ерінді арқанмен буады да, оған арқанмен бұрау салып, жылқыны шынғыртып отырып бұрау салады. Бұрауды басқа жерге салса, ісіп кетеді. Ал ерін ісімейлі және жылқының жанды жері. Содан жуасытып мініп алады». Ат үйрету бұрыннан көшпенділердің ойыны болған. Сыншылар жақсы ат болатын жылқыны құлынынан жуастырмайды. Ер-тоқымнан қажытпай, еркін

жүргеніміздің бәрі — қазақ даласынан таралған жылқы. Соңғы жылдары қарабайыр туралы көп айтылады. Жылқыны зерттеушілер мен атбегілер оны көкпарға шабатын қарулы, епті ат деп түсіндіреді. Тарихшылар даладағы ат үсті шабыстарға мінетін жүректі жылқы дейді.

Көкпар — қарулы жігіттер мен қабырғалы аттардың ойыны. Көшпенділер үшін бұл ойынның қызығы футболдан кем түспейді. Нағыз көкпаршылар ат жалында ойнап, кара жерді қайыстыра шабады. Тақымы берік, қары мықты азаматтар ойыннан ерекше ләззат алады. Тарихы ұзақ, тамыры берік ұлттық спорт қазақтың бауырында аунап, халқымызбен бірге жасап келеді.

Жарас КЕМЕЛЖАН

Ұлы даланың қазақтары — бірнеше ғасыр көшпенді өмір сүрді. Содан болар, ата-бабамыздан жалғасқан салт-дәстүрдің кіндігі осы ұлан-ғайыр аймаққа байланған. Тау-тас, өзен-көл, көк аспан мен қара жердің арасы — түгелдей дәстүрдің мәйегі. Қазақ кең-жазырада келін түсіріп, қыз ұзатты. Ат шаттырып, көкпар тартты. Барлық салт-дәстүріміз табиғат аясында, жылқының жалында өтті. Жел қанат арғымаққа мініп көшті, түйе қолдап қонды. Сол үшін көшпенді десе, көзге ең алдымен — ұлы дала, содан кейін жылқы келеді.

жібереді. Дөнен, не бесіті шыққанда жүген салады. Болашағынан үміт күттірген пырақты сабырлы жылқышыларға мінгізген. Олар оны аялап үйретіп, ұрмай-соқпай мінеді. Ат та бала сияқты. Жақсы тәрбие берсең, үміт ақтайтын арғымақ болады. Қазір әлемде жылқының тұқымы көп. Бірақ ғалымдар болат тұяқтың отаны — қазақ жері дегенге тоқайласып жүр. Біздің арғымақ, дүлдүл, сәйгүлік, тұлпар, қазан ат деп

Ақтау қаласында ел Тәуелсіздігінің 25 жылдығы қарсаңында жалты білім беру ұйымдарының оқушылары арасында Халық жазушысы, мемлекет және қоғам қайраткері Әбіш Кекілбаевтың шығармаларын кеңінен насихаттау мақсатында облыстық «Әбіш оқулары» байқауы өтті. Сайысқа облыстың аудан, қалаларынан 80 оқушы қатысты.

Маңғыстау облыстық білім басқармасының басшысы Зейнеп Жұмағалиқызы: — Бұл байқаудың мақсаты — Әбіш Кекілбаевтың шығармашылығының көркемдік ерекшелігін, бай сөз қорын насихаттау арқылы оқушылардың ой-танымын кеңейту, рухани танымдарын ашып, олардың бойында өзіндік көзқарастарын қалыптастыру болып табылады. Шара одан әрі республикалық, аймақтық деңгейде жалғасын табатын болады, — деп атап өтті. Байқауға қатысқан оқушылар әуелі Ә.Кекілбаев шығармаларынан иллюстрациялық суреттер салу сайысы бойынша бағаланды. Одан соң Әбіш Кекілбаевтың шығармаларынан мәнерлеп оқудан жарысқа түсті. Байқаудың келесі кезеңдері бойынша оқушылар Әбіш ағаның шығармаларынан зерделей жобаларын жазып, сахналық қойылымдар қойды.

Әр байқау түрінен I орын алған жеңімпаз оқушылар ағымдағы жылдың желтоқсан айында өтетін аймақтық «Әбіш оқулары» байқауына жолдама алды.

Тән дәрменсіздігінің кесірінен қоғам өмірінен тасада қалып әсірген зағип жандардың өнерге деген құштарлығында шек жоқ. Маңғыстау облыстық мүмкіндігі шектеулі зағип жандар арасындағы шығармашылық «Ақ таяқ» атты байқауға күз болғанда осыған көз есеткізгендей болдық.

Көпшілік жиналған дәстүрлі байқауды ашу құрметі Маңғыстау облыстық «Қазақ зағиптар қоғамы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Амангелді Мұхамедов пен Маңғыстау облысы әкімінің кеңесшісі В.Трифоновқа берілді. Мүмкіндігі шектеулі жандардың ерік-жігерін көтеру, таланттың ұштап, дарынды өнер иелерін халыққа таныту. Мүгедек жандарға өздері өмір сүріп жатқан қоғамның мүшесі, қатысушы екендерін сезінуге мүмкіндік жасау, өз мүмкіндіктеріне сендіру. Олардың арасынан белсенді адамдарды анықтау, өзгелерге үлгі ету мақсатында жылма-жыл дәстүрлі түрде өткізіліп келе жатқан бұл байқауға өлкенің барлық аудан, қалаларынан өнерлі өкілдер қатысты. Таланттар талабын өрлетіп, мерейін аспандаған байқауды қорытындылау барысында облыстық «Ақ таяқ» мүмкіндігі шектеулі зағип жандар арасындағы шығармашылық байқауының жеңімпаздары қазылар алқасының шешімі бойынша анықталды.

Аталмыш байқауда ерекше өнерімен көзге түсіп, биіктен көрінген — Әсет Қарабалаев, Болат Ибраев, Гулфайруз Кенжеғараева, Жақсылық Елеусінов, Аслан Гырманов сынды өнерпаздар марапатталды.

Үміт ЖӘЛЕКЕ Суреттерді түсірген Талант ҚУСАЙЫН

ҚОЛААУ

Барша игілік адамдар үшін жасалады. Әсіресе, мүгедектер мен жасы ұлғайған адамдардың, басқа да туа бітті сырқаттарға тап болып, өмірін өкінішпен өткізіп жатқандарға қуаныш сыйлау — баршамыздың азаматтық парызымыз. Оларға қолдан келгенше қолдау көрсету үкіметтің тарау-тарау бағыттарының бірі ғана.

Ал денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің де басымдық беріп отырған бағыттарының бір пушпағы осыған саяды. Оған дәлел, жуырда Оңтүстік Қазақстан облысының орталығы Шымкентте «Қазақстанда жүзеге асырылатын ең үздік әлеуметтік жобалар» көрмесі өтіп, аталған байқаудың жеңімпаздары марапатталды.

Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің, «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ-ның ұйымдастыруымен

өткен шараға аталған ведомстваның басшысы Тамара Дүйсенова, облыс әкімі Жансейіт Түймебаев, Парламент депутаттары және мемлекеттік органдардың мен қоғамдық бірлестіктердің өкілдері қатысып, мазмұны мен мәні зор көрмені тамашалады, семинарда көпшілікке «Ана үйі», «Шанс», «Екінші өмір» және тағы да басқа әлеуметтік жобалар таныстырылды.

Алғашқы болып сөз алған министр Тамара Дүйсенова елімізде әлеуметтік жобаларды жүзеге асырудың нәтижесінде тағдырдың тауқыметін тартып отырған 250 мыңнан астам мүгедекке, нақтылай айтқанда, 100 мыңнан астам көмекке зәру адамға ерекше қолдау көрсетілгенін сөз мәйегі ретінде айтып өтті. Ал өңір басшысы Жансейіт Түймебаев еліміздегі мүмкіндігі шектеулі жандардың 17 пайызы Оңтүстік Қазақстан облысында өмір сүріп жатқанын, алдағы кезде де оларға қамқорлық аясында қолдан келген мүмкіндіктердің жасала беретініне тоқталды. Яғни бұл мәселелерді реттеуде шенеуніктерге артылар жауапкершіліктің жоғары екенін еске салды. Сонымен, биылғы жылы аймақтық комиссия 178 өтінішті қарастырып, 32 әлеуметтік жоба байқаудың іріктеу кезеңінің жеңімпазы атанды. Комиссия мүшелері де сайдың тасындай іріктелгенін атап өтуіміз керек. Оның құрамында министрлік пен БАҚ өкілдері, Парламент депутаттары, қоғам қайраткерлері болды. Олар министрліктің ресми сайтындағы берілген дауыс нәтижесін зерделеп, елестікшеп, жеңімпаздарды анықтады. Атап айтқанда, бірінші орын «Онлайн сурдоаударма қызметі» әлеуметтік жобасының авторы алматылық

Сергей Махашевке берілді. Ол 2 миллион теңге көлемінде қаржылай сыйлық алды. Ал екінші орын Көкшетау қаласы мен Красный Яр ауылында тұратын бірінші топтағы мүгедектерге берілді. Жоба авторы Василий Шеманский 1,5 миллион теңгеге, яғни «18 жасқа дейінгі мүгедек-балаларға үйде паллиативті көмек көрсету орталығын ұйымдастыру» әлеуметтік жобасы үшін ие болды. Үшінші орын «Адам саудасының құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызметтер

көрсету» әлеуметтік жобасының авторы астаналық тұрғын Анна Рыльға бұйырып, 1 миллион теңге сыйлық тапсырылды. Аталған жобаға оңтүстіктен облыс деңгейінде 10 жоба қатысып, оның 3-уі республикалық көлемде іріктеліп, ұсынылғанын да айта кеткеніміз жөн. Тағы бір қосарымыз, жоғарыда аталған жоба көрмесі өңірде республика деңгейінде бірінші рет өткізіліп отырғанын еске салғымыз келеді. Бұған дейін 2013 жылдан бастап, тек Елордада өткізілгені белгілі. Сондай-ақ жұртшылыққа нашакорлық пен адам саудасына тосқауыл қоюға қатысты жасалған жобалар да таныстырылды.

Мұхтар ЖҰМАШҰЛЫ

Әріптесіміз, журналист Болат Айтманға әкесі

ЕРҚАСЫМНЫҢ

қайтыс болуына байланысты қайғысына ортақтасып, көңіл айтамыз.

Әріптес достары

Директор — Бас редактор Срайыл СМАЙЫЛ	Бөлім редакторлары: Марат МАМАНБАЙ — <i>қоғам және әлеумет</i> Макпал НОҒАЙБАЕВА — <i>өнер және руханият</i> Руслан ДОСТАЕВ — <i>арнаулы тілші</i> Кәмшат ТӨЛЕШОВА — <i>терімші</i> Мехмет СЕМЕРЖИ — <i>фототілші</i>	Аймақтағы меншікті тілшілер: Байқал БАЙӘДІЛОВ — Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары (8 778 910 45 34) Шынарғұл ОНАШБАЙ — Алматы облысы (8 701 503 02 76) Аскар АҚТІЛЕУ — Ақтөбе облысы (8 778 523 44 96) Фарида МҰНАЛҚЫЗЫ — Маңғыстау облысы (8 702 799 06 22) Мұхтар ШЕРІМ — Оңтүстік Қазақстан облысы (8 701 428 21 08) Айхан БАШТАШ — Осло, Норвегия tahmutba@online.no Дүйсенбек АЙБЕКОВ — Жамбыл облысы (8 705 227 45 16) Ұлдай САРИЕВА — Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30) Кезекші редактор Макпал НОҒАЙБАЕВА	Шығарушы: «Аманат Медиа» ЖШС Директордың орынбасары Мейрамбек ҚҰЛМУХАМЕДОВ Бас есепші Расима ӘКІМБЕКОВА	Редакцияның мекенжайы: 050009, Алматы қаласы, Гагарин даңғылы, 93-үй (Абай даңғылының қиылысы) Телефондар: 8(727) 394-37-22; факс: 394-39-68 Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 394-39-67 (жарнама бөлімінің ішкі нөмірі 108) <table><tr><td>Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігіне тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.</td><td>Газет «Дәуір» ЖШС РПІК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54 Тапсырыс — №2119; Бағасы келісім бойынша</td></tr><tr><td>Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.</td><td>Айлық таралымы — 45 000 дана</td></tr></table> <i>Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «AirAstana», «Ethad Air ways», «Turkish Airlines», «BIM», «QazaqAir» әуекомпанияларының ұшақтарында бар.</i>	Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігіне тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.	Газет «Дәуір» ЖШС РПІК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54 Тапсырыс — №2119; Бағасы келісім бойынша	Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.	Айлық таралымы — 45 000 дана
Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігіне тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.	Газет «Дәуір» ЖШС РПІК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54 Тапсырыс — №2119; Бағасы келісім бойынша							
Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.	Айлық таралымы — 45 000 дана							